

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ім. В.М. КОРЕЦЬКОГО**

На правах рукопису

ЯЩИЩАК ОКСАНА РОМАНІВНА

УДК 347.734.5: 351.72

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В
УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
Фінансове право; інформаційне право

ДИСЕРТАЦІЯ

на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук

Науковий керівник:
**Нагребельний Володимир
Петрович,**
кандидат юридичних наук, член -
кореспондент Академії правових
наук України

Київ – 2010

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
1.1 Аналіз основних наукових досліджень у сфері державного регулювання ринку фінансових послуг.....	13
1.2 Ринок фінансових послуг як об’єкт державного регулювання та категорія фінансового права.....	31
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	69
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
2.1 Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг.....	73
2.2 Система органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг.....	93
2.3 Організаційно – правові аспекти функціонування саморегулювних організацій на ринку фінансових послуг.....	124
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	136
РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДАНОЇ СФЕРИ	
3.1 Використання закордонного досвіду правового регулювання ринку фінансових послуг.....	141
3.2 Адаптація законодавства України в сфері надання фінансових послуг до стандартів ЄС та СОТ.....	155
3.3 Проблеми систематизації законодавства про фінансові послуги	171
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	185
ВИСНОВКИ	187

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	194
ДОДАТКИ.....	225

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дослідження організаційно – правових засад державного регулювання ринку фінансових послуг актуальне з огляду на особливості сучасного періоду розвитку України. Нинішній етап в історії держави співпав з кардинальними змінами, що відбуваються у світовому економічному просторі і визначаються процесами глобалізації фінансових ринків і міжнародною інтеграцією фінансових інститутів, утворенням, інтеграцією та монополізацією ринків окремих фінансових інструментів (послуг) міжнародними об'єднаннями банків та інших фінансових компаній.

Миттєва зміна напрямку соціально – економічного розвитку зумовила формування в Україні, невідомих раніше фінансових установ, надання фінансових послуг, не передбачених законодавством. Складність законодавчого процесу і його невідповідність стандартам ринкової економіки призвела до утворення прогалів у праві. Ухилення від сплати податків фінансовими установами, створення товариств обманутих вкладників, знецінення депозитів, інфляція, низький рівень довіри громадян – ось далеко не повний перелік негативних наслідків відсутності належного рівня правового регулювання ринку фінансових послуг. У такий складний період завданням фінансово – правової науки стало відновлення фінансової системи держави, формування механізмів правового забезпечення реалізації монетарної та фіскальної політики, а також захисту прав суб'єктів фінансово – правових відносин.

Актуальність роботи зумовлена також необхідністю зміцнення зовнішніх (міжнародних) зв'язків. Перед Україною на даному етапі стоїть завдання гармонійної інтеграції в світовий ринок капіталів. Інтернаціоналізація світових господарських зв'язків, лібералізація процесу переміщення капіталів, глобалізація фінансових ринків роблять фінансові ресурси доступними для національних реципієнтів інвестицій, дозволяючи їм вибирати найбільш зручний спосіб залучення капіталу. У таких умовах важливо при враховувати

стандарти, що сформувалися у світовій практиці регулювання ринків фінансових послуг, запропонувати ефективні шляхи гармонізації національного законодавства.

Правовідносини на ринку фінансових послуг стали об'єктом наукового дослідження вчених – юристів, які працюють в сфері цивільного права, господарського права, підприємницького права, проте, фінансово – правові відносини, що виникають на ринку фінансових послуг залишаються поза увагою вчених.

Так, дослідження правового регулювання окремих видів фінансових послуг висвітлювалися у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів, зокрема: В.Б. Авер'янова, М.М.Агаркова, А.Б.Альтшуллера, О.Ф.Андрійко, Ю.П. Битяка, І.А.Безклубого, А.А.Вишневського, Л.К.Воронової, Н.В.Воротіної, В.П.Грибанова, Д.М.Гриджука, Н.Л.Губерської, І.С.Гуревича, О.А. Дмитрієвої, Н.В. Дроздової, А.В. Духновича, А.М.Екмаляна, Н.Ю.Єрпильової, Л.Г.Єфімової, Н.Н.Захарової, В.В.Залесьського, І.С.Зикіна, Н.К.Ісаєвої, О.С.Іоффе, А.І.Камінки, Н.І.Клейн, О.Є. Картамишевої, М.І.Кулагіна, А.Т.Ковальчука, В.К. Колпакова, Г.Л.Короткої, В.М.Коссака, О.А.Костюченка, В.Л.Кротюка, Н.С.Кузнецової, С.І.Кумок, М.П.Кучерявенка, Л.А.Лунца, А.Л.Маковського, Н.М.Мироненко, В.П.Нагребельного, Р.Л.Наришкіної; Л.А.Новосьоловой; О.М.Олійника, В.О.Олійника, І.Н.Петрова, І.А.Покровського, А.О.Селіванова, Є.А.Суханова, В.В. Сухоноса, В.Г.Першина, І.І.Пучковської, Г.А.Тосуняна, В.О.Туманова, П.П.Цитовича, Б.Б.Черепакіна, В.Д. Чернадчука, Г.Ф.Шершеневича, Г.Ю. Шемшученка, Ю.А.Шишкіна та інших.

У роботі використані праці іноземних авторів: С.Батлера, Г.Дж. Бермана, Д.Валея, Ф.Вуда, Г.Глінки, Дж.Гольда, Р.Давида; В.Ебке, Ф.Канна, Д.Райса, Дж.Фридланда, Р.Хау, К.Цвайгерта, Р.Циммерманна, І.Шихата та ін.

Специфіка предмету наукового дослідження вимагає використання творів класиків економічної літератури, а саме Д.Ван-Хуза, Р.Гильфердінга, Д.Дагласа, Дж.Кейнса, К.Маркса, А.Полларда, Д.Рікардо, А.Сміта, Д. Сороса,

Й.А.Шумпетера.

Проте більшість науковців досліджують окремі види фінансових послуг, а також статус окремих органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, причому вони беруть до уваги виключно договірні (цивільно правові) методи регулювання діяльності фінансових посередників. В Україні відсутнє комплексне дослідження фінансово – правової моделі ринку фінансових послуг.

Метою дисертаційного дослідження є виявлення основоположних принципів, складових елементів та особливостей державного регулювання ринку фінансових послуг, а також розробка й обґрунтування практичних рекомендацій і конкретних пропозицій щодо вдосконалення законодавства в даній сфері. Для досягнення цієї мети були поставлені такі основні завдання:

- здійснити аналіз основних наукових досліджень в сфері державного регулювання ринку фінансових послуг;

- проаналізувати правовий зміст базових понять і категорій, що використовуються у сфері правовідносин, що склалися на ринку фінансових послуг;

- визначити роль ринку фінансових послуг у фінансовій системі держави;

- дослідити механізм державного регулювання ринку фінансових послуг;

- дослідити правовий статус органів державної влади, які здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг;

- здійснити порівняльний аналіз законодавства України і законодавства ЄС в сфері фінансових послуг і запропонувати модель адаптації законодавства України до стандартів ЄС ;

- висунути й обґрунтувати відповідні наукові висновки, а також пропозиції і рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства України про фінансові послуги.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають в процесі державного регулювання ринку фінансових послуг, правове регулювання, яких здійснюється на підставі норм фінансового та адміністративного права.

Предметом дослідження є законодавство України, а також законодавство іноземних держав про фінансові послуги, практичні аспекти його застосування, альтернативні засоби державного регулювання ринку фінансових послуг, а також наукові дослідження економічного і юридичного спрямування.

Методологічною основою дослідження став комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких історичний, діалектичний, статистичний, формально-логічний, порівняльно-правовий, кон'юнктурно – експериментальний. За допомогою історичного, діалектичного та статистичного методів досліджено основні тенденції розвитку ринку фінансових послуг в Україні та зарубіжних країнах. Порівняльно-правовий метод використано при дослідженні зарубіжного досвіду правового регулювання створення та діяльності фінансових установ. Формально-логічний метод, за допомогою якого визначені базові дефініції у сфері правового регулювання ринку фінансових послуг. Застосування методу функціонального аналізу дозволило визначити порядок створення та функціонування універсальних фінансових установ, які надають усі види фінансових послуг. За допомогою методів системного та структурного аналізу визначені основні складові елементи комплексного міжгалузевого інституту, а також окремої галузі законодавства про фінансові послуги. Оцінюючи передбачувані наслідки пропонувані або рекомендовані змін до законодавства про фінансові послуги, дослідник користується так званим кон'юнктурно – експериментальним методом. Стосовно правових дисциплін кон'юнктурний аналіз ґрунтується на необхідності припущення результату, до якого повинне привести те або інше правове рішення. При цьому припущення повинні ґрунтуватися на вивченні досвіду вирішення подібних проблем за кордоном. Використаний автором кон'юнктурно – експериментальний метод може розглядатися, як синтез порівняльного і історичного методів аналізу.

Наукова новизна одержаних результатів обумовлена тим, що вперше в Україні здійснено комплексне фінансово – правове дослідження державного

регулювання надання фінансових послуг, на основі якого обґрунтовано нові наукові положення і розроблено пропозиції щодо вдосконалення законодавства України. Наукова новизна результатів дослідження полягає у наступному.

Уперше:

доведено фінансово – правовий характер правовідносин, що виникають у сфері правового регулювання ринку фінансових послуг, а також визначальні роль держави, як учаника ринку фінансових послуг. Ринок фінансових послуг має під собою бою підґрунтя товарно-грошових відносин, які врегульовуються нормами і законами, що у своїй сукупності формують окрему галузь права — фінансове право. В організаційному аспекті: ринок фінансових послуг – це сукупність імперативних правовідносин у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів вкладників та створення сприятливого інвестиційного клімату;

доведено, що ринок фінансових послуг – невід’ємна складова фінансової системи держави, адже фінанси суб’єктів господарювання та домогосподарств (які акумулюють фінансові посередники), шляхом реалізації фіскальної та грошово – кредитної політики стають основою формування публічних фондів коштів;

запропоновано ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» доповнити визначенням наступного змісту: державне регулювання ринку фінансових послуг – це, регламентована положеннями діючого законодавства, діяльність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних саморегулівних утворень, що здійснюється з метою створення умов для функціонування та розвитку системи фінансових установ, захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір;

обґрунтовано, що державне регулювання діяльності з надання

фінансових послуг реалізується у наступних формах: 1. нормативно – правових: прийняття нормативно правових актів, нагляду за діяльністю фінансових установ, ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг, застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; 2. фінансово – кредитних: встановлення облікової ставки НБУ, встановлення норм обов'язкового резервування для фінансових установ, встановлення рейтингів фінансової надійності, оподаткування; 3. соціальних – захист прав споживачів фінансових послуг, застосування пільгових кредитних та депозитних ставок, реструктуризація кредитів; 4. наукових – фінансування наукових досліджень, підготовка кадрів у відомчих навчальних закладах НБУ, інноваційне регулювання; 5. інтеграційних: адаптація законодавства до стандартів ЄС, транскордонне співробітництво, створення філій іноземних фінансових установ на території України;

виокремлено дві основних моделі державного регулювання ринку фінансових послуг: монорегуляторна і полірегуляторна. Монорегуляторна модель – модель єдиного регулятора характерна для Великобританії і Франції. Для неї характерним є функціонування єдиного органу державної влади, який здійснює регулювання діяльності усіх без винятку фінансових посередників, повноваження саморегулювальних організацій обмежені. Полірегуляторна модель передбачає наявність декількох органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг. У країнах полірегуляторної системи розвинута система саморегулювальних організацій, до них належать США, Росія, Україна;

доведено необхідність реформування системи органів виконавчої влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, шляхом створення Національної ради з питань державного регулювання ринків фінансових послуг. Повноваження зазначеного органу – синтез повноважень Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг

України, Національного депозитарію України

обґрунтовано необхідність розробки єдиного Положення про саморегульовану організацію на ринку фінансових послуг, яке регламентуватиме діяльність усіх СРО, визначатиме єдиний порядок вступу, єдині права і обов'язки для усіх СРО, а також єдиний порядок делегування повноважень;

обґрунтовано необхідність кодифікації законодавства про фінансові послуги, шляхом розробки та прийняття Основ законодавства України про фінансові послуги;

Удосконалено:

дослідження механізму державного регулювання фінансових послуг, зокрема автор дисертаційного дослідження пропонує наступне визначення механізму державного регулювання ринку фінансових послуг – це система юридичних, адміністративних, організаційних, економічних та соціально – психологічних засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на суспільні відносини імперативного та диспозитивного характеру, що виникають на ринку фінансових послуг;

Дістали подальший розвиток:

положення про порядок уніфікації та гармонізації норм, які регулюють діяльність фінансових установ у масштабах ЄС, що продиктовано потребою в узгодженні кон'юнктурної, кредитно-грошової і валютної політики країн-учасниць, необхідність якого зростає у міру посилення інтеграції між ними.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що пропозиції відносно правового регулювання діяльності суб'єктів ринку фінансових послуг мають слугувати підставою для вдосконалення чинного законодавства. Сформульовані в дисертації теоретичні положення, висновки та пропозиції можуть бути використані: *у правотворчій роботі* – дисертантом розроблено проект Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні», Державного стандарту «Фінансові послуги» і до деяких інших законодавчих актів України» (додаток Б); *у науково – дослідній роботі* –

деякі положення, висновки та пропозиції, викладені у дисертації, мають дискусійний характер і можуть бути основою для подальших наукових досліджень; у *навчальному процесі* – положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі при викладанні дисципліни «Фінансове право» у Тернопільському національному економічному університеті.

Особистий внесок аспіранта. У дисертації викладені наукові результати, які одержані особисто дисертантом під час науково-дослідних робіт протягом 2005-2010 років. Дисертація виконана автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення роботи доповідалися і обговорювалися на Всеукраїнській міжвузівській науковій конференції молодих вчених та аспірантів «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м.Івано – Франківськ 20 квітня 2007), Всеукраїнській науково – практичній конференції «Проблеми розвитку фінансових послуг в Україні» (м. Харків 14-15 листопада 2007 року), Міжнародній науково – практичній конференції студентів та аспірантів «Проблемні питання цивільного та господарського права» (м. Харків 16 лютого 2007), XV Міжнародній науковій конференції молодих вчених «наука і вища освіта» (м. Запоріжжя 17 – 18 травня 2007р.), Всеукраїнській науково – практичній конференції «Медичне право України: проблеми становлення та розвитку» (м. Львів 19 – 20 квітня 2007 р.), Міжнародній науково – практичній конференції молодих учених «П'яті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький 27 – 28 жовтня 2006 р.), VII Міжнародній науково – практичній конференції молодих науковців «Україна – ЄС – Європа: нові виклики та модернізація відносин» (м. Київ 18 квітня 2007 р.), Науково – практичній конференції «Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики» (22 грудня 2006 р.), Всеукраїнській конференції молодих вчених і студентів «Інноваційні процеси економічного розвитку: Вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Тернопіль 20 червня 2007 р.), Всеукраїнській науково – практичній конференції «Проблеми

та перспективи реформування права очима молодих вчених» (23 березня 2003 р.), Четвертій Міжнародній науково – практичній конференції молодих учених «Економічний і соціальний розвиток України у ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (22 – 23 лютого 2007 р.). XI Всеукраїнській науково – практичній конференції «Формування правової держави в Україні: проблеми та перспективи» (24 квітня 2009р.)

Головні висновки, отримані в процесі дисертаційного дослідження, були реалізовані дисертантом в процесі його безпосередньої участі в розробці проекту державного стандарту України «Фінансові послуги. Крім того, основні результати, наукові положення і висновки, сформульовані в дисертаційному дослідженні, викладені у 6 статтях, опублікованих у наукових виданнях, включених ВАК України до відповідних переліків фахових видань за спеціальністю „правознавство”.

РОЗДІЛ 1 ТЕРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВИХ АСПЕКТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

1.1 Аналіз основних наукових досліджень у сфері державного регулювання ринку фінансових послуг

Формування ринку фінансових послуг – новий етап розвитку економіки держави, основа її стабільності та фінансової безпеки. Динаміка розвитку системи фінансових послуг, створення нових видів фінансових установ, призводить до появи прогалин у законодавстві про ринок фінансових послуг. У такій ситуації значно зросла роль юридичної науки, адже саме дослідження теоретиків права стали підґрунтям для формування нової системи законодавства про фінансові послуги. Проте різні науковці досліджували окремі аспекти формування законодавства про ринок фінансових послуг.

Оскільки, Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання фінансових послуг» передбачає одинадцять видів фінансових послуг а автори енциклопедії «Фінансові послуги в Україні» – близько п'ятисот, і кожна фінансова послуга становить окремий комплексний об'єкт наукових досліджень представників різних галузей науки, найбільшу групу становлять саме дослідження правового регулювання надання окремих видів фінансових послуг.

Зокрема, в центрі уваги дослідників ринку фінансових, завжди була банківська сфера. Серед науковців, які досліджували основи правового регулювання банківської діяльності, а також окремих банківських операцій Л.К. Воронова, Н.Ю. Єрпильова, Л.Г. Єфімова, М.В. Карасьова, Є.В., О.А. Костюченко, В.Л. Кротюк, В.П. Нагребельний О.М. Олійник, О.П. Орлюк, П.С. Пацурківський, А.О. Селиванов, Г.А. Тосунян, В.С. Щербина.

Особливої уваги, також заслуговують роботи Прилуцького О.В, який досліджував організаційно – правові засади діяльності комерційних банків в

Україні. У його працях було розкрито становлення й розвиток українських комерційних банків на різних історичних етапах їх існування на підставі історико-правового аналізу, визначено етапи становлення і проаналізовано законодавство, що регламентує організацію й діяльність комерційних банків, здійснено аналіз і класифікацію організаційної побудови комерційних банків, аргументовано необхідність оптимізації їх структури, запропоновано авторське визначення поняття "комерційний банк", яке відображає найбільш суттєві його сторони, дістало подальшого розвитку поняття "банківський нагляд", обґрунтовано тезу про те, що для Національного банку України характерна наглядово-контрольна діяльність, оскільки він одночасно здійснює і нагляд, і контроль. [87; с. 5 – 6]

Ряд вітчизняних вчених – юристів присвятили свої дослідження правовим основам банківського кредитування, зокрема, Г.Ю. Шемшученко досліджував фінансово – правові аспекти регулювання банківського кредитування. У його працях сформульовані та обґрунтовані спеціальні принципи правового регулювання банківського кредитування, зокрема принципи: захисту прав кредиторів; кредитоспроможності позичальника; забезпечення банківського кредиту; мінімізації кредитних ризиків банку; цільового використання банківського кредиту; прибутковості кредитних операцій банку; відповідальності позичальника за повернення кредиту; Запропоновано впровадити на рівні законодавства та правозастосовчої практики спеціальну регламентацію процедури переддоговірних відносин щодо надання банківського кредиту як комплексу організаційно-правових та фінансово-економічних заходів, що здійснюються у відносинах між банком і потенційним позичальником до моменту укладення кредитного договору з метою перевірки кредитоспроможності позичальника, характеру запропонованого ним забезпечення та аналізу на цій основі кредитного ризику банку. [88; с.6]

В.Г Першин вивчав організаційно – правове забезпечення впровадження іпотечного кредитування в Україні, у його роботах висунуті та

обґрунтовані пропозиції щодо оптимізації нормативно-правової бази у сфері іпотечного кредитування, у тому числі доведено необхідність розробки Концепції розвитку іпотечного кредитування в Україні, прийняття окремого спеціального закону, що регламентує статус іпотечних банків, внесення змін і доповнень в діючі законодавчі та підзаконні акти, які регулюють правовідносини у сфері іпотечного кредитування. [89; с.4 – 5] С.В. Очкуренко досліджував правове регулювання відносин, що виникають в процесі кредитної діяльності комерційних банків і довів, що норми фінансового права здійснюють визначальний вплив на цивільні відносини між комерційними банками та позичальниками. [90; с. 5] Цивільно – правові аспекти кредитного договору досліджувала С.М. Лепех, саме вона вперше визначено правовий статус кредитної організації як юридичної особи, яка на підставі ліцензії НБУ має право кредитувати на власний ризик фізичним або юридичним особам кошти, банківські метали, залучені на засадах поворотності (позики, депозитного вкладу, банківського рахунку, інших), а також обґрунтовано доцільність встановлення у законодавстві вичерпного переліку потенційних кредиторів [91; с. 5 – 6] С.М. Андросов досліджував господарсько – правові аспекти банківської діяльності, зокрема забезпечення виконання господарських зобов'язань у сфері банківського кредитування.

Правове регулювання валютних банківських операцій в Україні вивчав С.М. Половко, результатом його наукових досліджень стало дослідження державного регулювання валютних операцій, режиму їх обмежень, інструментів валютного регулювання, та проведення розмежування понять “валютне” і “валютно-правове” “регулювання”, таким чином було підкреслено публічно-правовий характер відносин, пов'язаних із державним регулюванням валютних відносин, а засоби впливу держави на валютні відносини були розмежовані на правові та економічні. [92; с. 5]

А Л.М. Чуніхіна досліджувала первинний фінансовий моніторинг в банках України як засіб запобігання легалізації доходів одержаних злочинним шляхом.

Не менш важливу роль на ринку фінансових послуг відіграють страхові компанії. Правова регламентація страхових відносин стала об'єктом дослідження В.М. Юраха, який вивчав фінансово – правові засади страхування в Україні. Вчений довів, що у фінансовій системі суспільства страхування виступає як самостійна фінансова категорія, а в системі фінансового права страхування постає як комплексний інститут. В.М. Юрах також дослідив правову природу страхових правовідносин, що врегульовані нормами фінансового права та здійснив їх детальну класифікацію, вивчав особливості фінансово-правового режиму добровільного страхування. [93; с. 6]

Господарсько – правові аспекти страхування в Україні вивчала Н.Б.Пацурія, вона обґрунтувала доцільність закріплення в законодавстві терміну “страхова компанія” для позначення організацій-страховиків, доцільність законодавчого віднесення страхової діяльності до тих окремих видів господарської діяльності, для яких Кабінет Міністрів України встановлює додатковий перелік документів (окрім зазначених в Законі України “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”), що надаються суб'єктами господарювання для отримання ліцензії, а також необхідність введення у чинне законодавство правила щодо ліквідації страхових компаній, які не сформували статутні фонди в розмірах, передбачених Законом України “Про страхування”, в судовому порядку за підставою невідповідності їх діяльності вимогам закону. [94; с. 5]

Цивільно – правові аспекти майнового страхування в Україні досліджувала О.В. Гринюк.

Дослідженню правового регулювання страхування ризиків на ринку фінансових послуг присвячені наукові праці І.Б. Чайкіна, у яких на теоретичному рівні обґрунтовано та запропоновано необхідність переходу при правовому регулюванні страхової діяльності від дотримання чинних вимог до системи попереджувального регулювання, заснованому на ризиках, розроблено розгалужену класифікацію страхових ризиків на ринках фінансових послуг., а також надано положення про систему визначення й

мінімізації ризиків учасників ринку фінансових послуг (у тому числі й страхових установ). Розроблено систему оцінки ризиків цих учасників, що може бути використана як у внутрішній поточній діяльності фінансової установи, так і для визначення оптимального страхового забезпечення при страхуванні фінансових втрат. Запропоновано „Методичні вказівки з визначення ризиків, що виникають на ринках фінансових послуг”. [95; с.6 – 7]

Значна частина теоретиків права присвятила свої наукові дослідження правовим основам фондового ринку. Зокрема, фінансово – правове регулювання ринку цінних паперів досліджує А.О. Приступко.

Державний контроль діяльності учасників фондового ринку України став об’єктом наукового дослідження І.Г. Андрущенка. Вчений розробив систему принципів діяльності державних органів, що в межах повноважень, визначених чинним законодавством здійснюють контроль за діяльністю учасників ринку цінних паперів. [96; с. 7]

Правові аспекти діяльності банків на ринку цінних паперів вивчала І.Л.Нурзад. О.В. Дідич аналізував адміністративно – правовий статус торговців цінними паперами у його працях у новому аспекті розглядається юридичний процес щодо набуття адміністративно-правового статусу торговців цінними паперами, яке відбувається на двох рівнях: з отриманням свідоцтва про державну реєстрацію закінчується реєстраційне провадження, (а отже, завершується перший рівень легалізації), яке відповідає рівню організаційного оформлення адміністративно-правового статусу торговців цінними паперами. Після цього настає другий рівень – рівень оформлення предметного (змістовного) статусу торговців цінними паперами, який відбувається у межах ліцензійного провадження. [97; с. 7]

Факторинг, як один із видів фінансових послуг став об’єктом дослідження Я.О. Чіпачадзе, вона розглядає факторинг з економічної точки зору як інвестування - довгострокову програму фінансування оборотного капіталу, що складається з сукупності банківських операцій, а з юридичної - як своєрідну кредитну лінію, що виражена за схемою багаторазових угод.

[98; с.5]

Оскільки фінансові правовідносини, які виникають у сфері фінансових послуг, носять імперативний характер, їх дослідження неможливе без аналізу правового статусу органів державного управління. Організаційно – правові засади державного контролю діяльності учасників фінансового ринку України аналізував О.П. Лебедєв. Науковець пропонує авторське визначення державного контролю на фінансовому ринку, як здійснення державою комплексу заходів щодо упорядкування правовідносин між учасниками фінансового ринку з метою забезпечення його справедливості, прозорості, ефективності та запобігання зловживанням і порушенням на ньому. [99; с. 7]

Г.М. Остапович здійснює дослідження державного контролю на ринку цінних паперів України, а Д.П. Фьоклін аналізує регулюючий вплив держави на функціонування банківських інститутів, він пропонує авторське трактування сутності фінансового механізму державного регулювання банківських інститутів, як узагальненої моделі дій, методів та інструментів держави, необхідних для досягнення довгострокових цілей комерційних банків щодо оптимізації співвідношення між задоволенням потреб клієнтів і максимізацією банківського прибутку шляхом реструктуризації та перерозподілу фінансових ресурсів з метою стабілізації доходів. [100; с. 12]

Досліджуючи правове регулювання ринку фінансових послуг, автор також аналізував праці науковців, які досліджували правовий статус фінансових установ – суб'єктів ринку фінансових послуг. Монографія «Фінансово-правові питання формування центральних та державних банків в Україні, країнах центральноєвропейської та англосаксонської систем права», автор якої Т.А.Латковська пропонує визначення державного управління банківською системою та державного регулювання банківською системою. Державне управління банківською системою – це організований вплив держави на розвиток банківської системи владно-правовими методами. У широкому розумінні державне управління реалізується в процесі нормотворчої та контрольної діяльності Президента України, Верховної Ради України,

Кабінету Міністрів України, органів судової влади та органів місцевого самоврядування в межах переданих їм державних повноважень. Державне регулювання банківською системою це методи державного впливу Національного банку на поведінку об'єкта управління – державні та комерційні банки. Важливе значення мають також пропозиції Т.А.Латковської про доцільність систематизації банківського законодавства. [101; с. 7 – 8]

А.Г. Пишний досліджує вплив фінансово-правового регулювання на відносини, що виникають у процесі створення та функціонування державних банків в Україні. Правові основи створення фінансових установ в Україні та ліцензування їх операцій стали об'єктом дослідження І.А. Шамрай. Дослідник аналізує процес легітимації кожного з видів фінансових установ в Україні та систематизує вимоги, дотримання яких необхідне для їх створення та ліцензування їх операцій. [102; с. 7]

Доступність і спрощений порядок надання послуг кредитних спілок зробили їх важливими учасниками ринку фінансових послуг, саме тому теоретики фінансового права приділяють значну увагу дослідженню їх правового статусу, зокрема А.В. Духневич обґрунтовує необхідність внесення змін до законодавчого визначення кредитної спілки як неприбуткової організації, заснованої фізичними особами на кооперативних засадах із метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднання грошових внесків членів кредитної спілки. [103; с. 6]

Оскільки цивільно – правовий договір належить до найбільш поширених юридичних фактів, які зумовлюють виникнення правовідносин на ринку фінансових послуг, аналіз наукових здобутків вчених – цивілістів став невід'ємним елементом мого наукового дослідження. Серед представників цивільно – правової науки, які досліджували правові основи ринку фінансових послуг М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, М. Бартошеко, І.А. Безклубий, О.В. Дзера, А.С. Довгерт, І.В. Жилінкова, В.І. Кисіль, Н.С. Кузнєцова, В.В. Луць, В.І. Синайський, І.В. Спасибо-Фатєєва, Є.О.Харитонов,

Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневич, М.І. Брагінський, Г. Дербург, В.П. Ігнатенко, О.С. Іоффе, Р.А. Майданик, О.А. Підпригора, К.П. Победоносцев, В.О.Рясенцев та ін.

Особливу увагу привертають дослідження Н.В. Дроздової, в яких обґрунтовано поняття договору про надання фінансових послуг як довірчого (фідуціарного) правочину, згідно з яким послугонадавач (фінансова установа або у випадках, встановлених законом, інший суб'єкт господарювання) надає за попереднім замовленням послугоотримувача (клієнта) фінансову послугу на оплатних і професійних засадах. А також визначено характерні ознаки фінансової послуги, що відрізняють її від інших різновидів послуг, а саме: по-перше, фінансова послуга - це різновид діяльності відповідного суб'єкта господарювання, який надає послугу; по-друге, фінансова послуга належить до нематеріальних послуг; по - третє, фінансова послуга супроводжується відповідним рухом фінансових активів (грошових коштів, цінних паперів, боргових зобов'язань та прав вимоги боргу, що не має статусу цінних паперів, включаючи будь-які види лотерейних та інших подібних білетів, які передбачають видачу грошового або майнового виграшу); в-четвертих, зазначений рух фінансових активів передбачає здійснення учасниками таких послуг відповідної фінансової операції (наприклад, торгівля фінансовими активами, залучення їх в депозит); по-п'яте, наявність професійного складу суб'єктів фінансових послуг, які надають таку послугу і здійснюють функцію фінансового посередництва. [104; с. 5]

Специфіка об'єкта наукового дослідження зумовлює необхідність використання творів класиків економічної літератури, зокрема праць Р.Гильфердінга, І.К.Маркса, Дж.Кейнса, Д.Рікардо, А.Сміта, Й.А. Шумпетера. Економічний зміст категорії «грошовий капітал» найбільш докладно було досліджено К.Марксом в праці «Капітал». Нагадаємо, що безумовною заслугою К.Маркса як видатного економіста було дослідження походження капіталу як самозростаючої вартості. К.Марксу вдалося довести, що джерелом самозростання вартості капіталу є додатковий продукт (додаткова вартість), що

створюється на стадії виробництва товару. Досліджуючи капіталістичний цикл виробництва в цілому, К.Маркс досліджував також особливості функціонування окремих різновидів капіталу (торгівельного, сільськогосподарського, грошового).

Визначаючи специфічні особливості, що відрізняють грошовий капітал від інших різновидів капіталу, К.Маркс зазначав, що капітал існує як капітал не в процесі обороту, а лише в процесі виробництва, в процесі експлуатації робочої сили. Але інша ситуація з капіталом, що приносить відсотки, і саме в цьому полягає його специфічний характер. Власник грошей, що бажає застосувати свої гроші як капітал, що приносить відсотки, відчужує їх третій особі, передає їх в оборот, робить їх товаром як капітал не лише для себе самого, але і для інших. [105; с.377]

Сучасні вчені – економісти також здійснили значний вклад у розвиток наукових досліджень в сфері надання фінансових послуг.

Важливе значення у дослідженні економічних аспектів державного регулювання ринку фінансових послуг мають праці Дмитрієвої О.А., автор обґрунтовує необхідність створення дворівневої системи державного регулювання сферою фінансових послуг: 1) єдиного державного регулятора з функціями позавідомчого нагляду та контролю, оскільки в сфері фінансових послуг обертається приватний фінансовий капітал і який не може бути аналогом Мінфіну (курує і розподіляє державні фінанси); 2) саморегульвних організацій у кожному сегменті сфери фінансових послуг; реалізація даної пропозиції, з одночасною передачею частини контрольних-наглядових функцій саморегульвним організаціям (з фінансуванням функцій за рахунок самих учасників), приведе до суттєвого покращення якості регулюючого впливу, зменшення чисельності наглядових підрозділів та відчутного скорочення чиновницько-бюрократичного апарату [285; с. 6].

Автори підручника «Ринок фінансових послуг» С.О. Маслова і О.А. Опалов провели детальне дослідження ринку фінансових послуг, а також окремих його сегментів. Вони запропонували власне визначення фінансової

послуги: фінансова послуга – це операція з фінансовими активами, що здійснюється в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження їх вартості. [14; с. 102] С.О. Маслова і О.А. Опалов запропонували також детальну класифікацію фінансових послуг, а також розробили принципи їх надання, до яких належать: соціальна справедливість, захист інтересів усіх учасників ринку, урегульованість, контрольованість, ефективність, правова впорядкованість, прозорість та відкритість надання фінансових послуг, конкурентність, встановлення немонопольних цін на фінансові послуги. [14; с. 104 – 105]

Важливу роль відіграють також дослідження ринку фінансових послуг, вчених – економістів В.П. Ходаківської та В.В.Беляєва. У своєму підручнику «Ринок фінансових послуг» автори здійснили класифікацію суб'єктів фінансового ринку, критерієм класифікації вони обрали організаційно – правову форму та функції суб'єктів фінансового ринку. Зокрема, за формою суб'єкти фінансового ринку поділяються на: господарчі суб'єкти; домашні господарства; держава; місцеві органи влади. За функціями – на: емітенти; інвестори; інституційні інвестори; фінансові посередники; інститути інфраструктури ринку тощо. В.П. Ходаківська та В.В.Беляєв також вивчали методологічні підходи до вирішення проблеми структуризації фінансового ринку, функціональний механізм ринку фінансових послуг, а також методи фінансового регулювання ринку фінансових послуг на етапі становлення його функціональної системи. [4]

Монографія Л.М. Алексеєнко «Ринок фінансового капіталу: становлення, проблеми та перспективи розвитку» присвячена дослідженням економічної сутності ринку фінансового капіталу, аналізу економічних передумов виникнення ринку фінансового капіталу в Україні, визначенню основних заходів, щодо вдосконалення функціонування первинного ринку фінансового капіталу в Україні [6]

Основи банківського регулювання та нагляду висвітлює у своєму підручнику «Центральний банк і грошово – кредитна політика» Б.П. Адамик. Автор розглядає банківське регулювання, як систему заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі.[107;с.83] До основних завдань банківського регулювання та нагляду автор відносить: забезпечення стабільності та надійності банківської системи, захист інтересів вкладників, створення конкурентного середовища у банківському секторі, забезпечення прозорості діяльності банківського сектора економіки, забезпечення ефективної діяльності банків, підтримка необхідного рівня стандартизації та професіоналізму у банківській сфері. [107;с.83 – 84] Визначення, а також класифікація фінансових послуг запропоновані у Енциклопедичному довіднику «Фінансові послуги України» у 6 - ти томах. [7]

Враховуючи глобалізаційні тенденції ринку фінансових послуг, та перспективи створення світової фінансової системи, у роботі використані праці не лише вітчизняних, але і зарубіжних науковців. Зокрема, Banner S. Anglo-American Securities Regulation, Baskin J.B., Miranti P. A History of Corporate Finance, Benjamin J. The Law of Global Custody, Butterworths Financial Services Law Guide, General editor Haynes A., Corporate Finance Law. Second Edition by Burgess R. Cranston R. Principles of Banking Law, Emerging Financial Markets and Selected Secured Transactions. Edited by Norton J., Financial Regulation. Changing the Rules of the Game. Edited by Vittas D. Friedland J.H. The Law and Structure of International Financial System, Corrigan E.G. Are banks Special? A revisitatio., Long M, Vittas D. Changing the Rules of the Game, Turing D., Cramb L The Financial Services and Markets Act 2000, Cooper J. The management and regulation of banks. Voitovich S.A. International economic organizations in the international legal process.

Множинність джерел, а також комплексний характер предмета наукового дослідження, зумовлюють необхідність використання цілого ряду загальнонаукових та спеціальних методів.

Правильний вибір методів наукового дослідження – необхідна складова успішного його завершення. Зокрема, російський фізіолог І. П. Павлов (1849–1936) зазначав: «Метод – найперша, основна річ. Від методу, від способу дії залежить уся серйозність дослідника. Вся справа в гарному методі. При гарному методі і не дуже талановита людина може зробити багато. А при поганому методі й геніальна людина буде працювати марно і не отримає цінних, точних даних».[108; с. 73]

Проте для вибору правильних методів наукового дослідження необхідно здійснити детальний аналіз існуючих наукових методів, а також оволодіти теоретичними основами методології.

Методологія (від грец. *methodos* – спосіб, метод і *logos* – наука, знання) – це вчення про правила мислення при створенні науки, проведенні наукових досліджень. [108; с.72] В широкому розумінні методологія науки це система вчень про науковий метод пізнання або система наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір засобів, прийомів і методів пізнання. «Існує й інший, більш вузький погляд на методологію науки, коли вона розглядається як теоретична основа деяких спеціальних, часткових прийомів і засобів наукового пізнання, наприклад, методологія управління, методологія ціноутворення тощо, але в цьому разі доцільніше говорити про методику пізнання і дій.» [108; с.72 - 73] Багатогранність та різноплановість наукової діяльності обумовлює множинність методів наукового пізнання, які можна класифікувати за різними критеріями. Зокрема, О.В. Кустовська залежно від ролі і місця в процесі наукового пізнання розрізняє методи формальні (методи формальної та математичної символічної логіки) і змістовні. До основних видів змістовної методології належать методи філософські, загальнонаукові, загальнологічні та спеціально – наукові. Виокремлюють також емпіричні і теоретичні, фундаментальні та прикладні, методи дослідження та методи викладення результатів. [108; с.74] О.В. Кустовська також виокремлює два рівні наукового дослідження:

- 1) емпіричний, на якому відбувається процес накопичення фактів;

2) теоретичний – досягнення синтезу знань (у формі наукової теорії).

Згідно з цими рівнями, загальні методи пізнання можна поділити на три групи: 1) методи емпіричного дослідження; 2) методи, що використовуються на емпіричному і теоретичному рівнях; 3) методи теоретичного дослідження. [108; с.79]

П.М. Рабінович, на основі загального визначення методології, як науки, пропонує власне визначення методології юридичної науки, а також критерії класифікації наукових методів. Зокрема, на думку науковця: «методологія юридичної науки — це: а) система підходів і методів, способів і засобів наукового дослідження, а також б) вчення (теорія) про їх використання при вивченні державно-правових явищ. До складу цієї методології, зокрема, входять: філософсько-світоглядні підходи (матеріалістичний чи ідеалістичний, діалектичний чи метафізичний, визнання чи заперечення об'єктивних соціальних, у тому числі державно-правових, закономірностей і можливості їх пізнання, здобуття істинних знань щодо них); загальнонаукові методи, тобто такі, які використовуються в усіх або у більшості наук (наприклад, структурний, функціональний методи, сходження від абстрактного до конкретного, формально-логічні процедури, скажімо, аналіз, синтез, і т.ін.); групові методи, тобто такі, котрі застосовуються лише у певній групі наук, наприклад, тільки у суспільствознавстві (скажімо, метод конкретно-соціологічного дослідження); спеціальні методи, тобто такі, котрі прийнятні для дослідження предмету лише однієї науки (наприклад, у юриспруденції — це способи уясування (тлумачення) норм права, своєрідні прийоми узагальнення юридичної практики).» [109; с.15 Така множинність наукових методів, на перший погляд, спрямована на те, щоб спростити процес наукового дослідження, зробити його змістовним та динамічним. Проте, на практиці часто виникає проблема вірного вибору методу. Адже науковий метод повинен відповідати меті та завданням дослідження, сфера методологічного впливу повинна охоплювати усі елементи об'єкта наукового дослідження. Метод

повинен стати зворотнім зв'язком між завданнями та результатом наукової діяльності. В історії науки відомі випадки, коли невірний вибір методів дослідження призвів до трагічних результатів, зокрема М.Хайдеггер, з цього приводу зазначає: «фізики шукали закони ядерного розщеплення і не бажали створювати атомну бомбу. Однак, це саме те, що вони створили» [110; с.147].

Формуючи методологічну основу власного дослідження, автор дисертації обрав комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання, серед яких історичний, діалектичний, статистичний, формально-логічний, метод системно-структурного аналізу, порівняльно-правовий, кон'юнктурно – експериментальний. За допомогою діалектичного методу досліджено основні тенденції розвитку законодавства про фінансові послуги України та зарубіжних країнах у їх взаємозв'язку. Для розуміння діалектики як теорії розвитку важливим є поняття «взаємодія», що відображає процеси взаємовпливу різних об'єктів один на одного, зміну їхнього стану, взаємоперехід, а також породження одних об'єктів іншими. Без застосування діалектичного методу неможливо досліджувати процес адаптації законодавства України до європейських стандартів. Діалектичний метод наукового дослідження також необхідний для дослідження взаємодії вітчизняних та закордонних фінансових установ, порядку виходу фінансових установ – резидентів на міжнародний ринок, а також створення в Україні філій та представництв іноземних фінансових установ.

Формально-логічний метод передбачає застосування логічних законів для доведення тих чи інших умовиводів та тлумачення правових норм, за допомогою даного методу автором визначені базові дефініції у сфері правового регулювання ринку фінансових послуг. Зокрема запропоновані власні визначення термінів: «ринок фінансових послуг», «фінансова послуга», «супровідна послуга», «фінансова установа», «фінансовий посередник» та ін.

Застосування методу функціонального аналізу дозволило визначити порядок створення та функціонування універсальних фінансових установ, які

надають усі види фінансових послуг.

За допомогою методів системного та структурного аналізу визначені основні складові елементи комплексного міжгалузевого інституту законодавства про фінансові послуги.

Глобалізація світових ринків фінансових послуг, універсалізація фінансових установ, а також гармонізація фінансового законодавства сприяють розвитку методу порівняно-правового аналізу. Компаративістика – один із найдавніших методів наукового дослідження, відомий ще у часи античності. Прихильниками застосування методу порівняно правового дослідження все частіше стають сучасні науковці. Зокрема, Є.В. Васьковський зазначає, що: «навіть у своїй реформаторській діяльності законодавець не є абсолютно самобутнім, нічийм прикладом не керованим новатором. Дуже часто він наслідує законодавцям інших країн, запозичуючи у них потрібні йому норми, і прислухаючись до голосу сучасної науки. Тому коріння багатьох норм можуть бути знайдені в законодавстві іноземних країн.» [111; с.88].

Завдання порівняльного правознавства, шляхом співставлення окремих правових норм та інститутів, запропонувати шляхи вдосконалення вітчизняного законодавства. «Є в світі «запас рішень» допомагає дати оцінку нашому власному праву. Проте передумовою такого функціонального порівняння є порівняння початкових ситуацій» [111; с.90]. В рамках єдиної правової системи неможливо вирішити комплексні проблеми законодавчого регулювання глобальних економічних процесів. На думку Авер'янова В.Б.: «Ігнорування наукового потенціалу порівняльного правознавства у сфері адміністративної діяльності в сучасних умовах може призвести до штучної ізоляції, замкненості національної правової системи та навіть до її протиставлення світовим тенденціям. Використання ж порівняльно-правового аналізу дає змогу уникнути багатьох юридичних помилок і неправильних політичних і правових рішень.» [2;с.56].

Проте окремі науковці висловлюють припущення того що «зведення науки лише до такого аналізу несе в собі виразний емпірико – прагматичний

відбиток, зменшує загальнонаукове значення порівняльного правознавства, його роль як чинника правової культури » [113; с.4].

Проте, на думку автора використання компаративістики у наукових дослідженнях вчених у країнах що розвиваються – це один із найкращих способів врахувати усі позитивні аспекти зарубіжного законодавства і водночас уникнути помилок в сфері правового регулювання. Використовуючи даний метод дослідження у своїй роботі, автор враховує особливості розвитку вітчизняного ринку фінансових послуг, особливості національного законодавчого процесу і системи законодавства в цілому. Адже, порівняльно – правовий метод – це не бездумне копіювання закордонного законодавства, а складний аналітичний процес вибору індивідуального шляху розвитку на основі досвіду зарубіжних країн. Адже, як зазначає Авер'янов В.Б.: «науково-правові концепції, які покладені в основу адміністративно-правового регулювання в зарубіжних країнах, не можуть бути прямо запозичені для використання в нормотворчій діяльності будь-якої країни, зокрема в Україні. Ці концепції мають бути адаптовані до теоретико-правової бази нормотворення, яка вже склалася.» [2; с.58].

Саме тому, аналізуючи законодавство іноземних країн і висловлюючи пропозиції щодо запозичення окремих його елементів автор обирає або європейські країни з подібним державним устроєм (Франція) або країни, правова система яких багато років формувалася в нерозривному зв'язку з правовою системою України (Російська федерація, Казахстан). Проте окремі розділи роботи містять також аналіз Законодавства Англії і США. Зокрема автор пропонує використати досвід Англії у створення системи органів державної влади, які здійснюють регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів ринку фінансових послуг.

Проте завдання науковця не обмежується аналізом законодавства зарубіжних країн і внесення пропозицій щодо застосування його елементів у вітчизняних правових нормах. Справжній науковець повинен прогнозувати результат, саме тому порівняно - правовий метод дослідження слід доповнити

елементами кон'юнктурного аналізу.

Кон'юнктурно – експериментальний метод аналізу застосовувався М.Кузанським для проведення природничих та математичних досліджень. У своїх працях вчений говорить про те, що «немає іншого шляху до невідомого, як тільки через що заздалегідь припустимо і відомо». [114; с.100]. Назва пропонованого методу «кон'юнктурний» від латинського слова «conjecture», тобто здогадка, припущення. У сучасній правовій науці проблему використання елементів кон'юнктурного аналізу розробляв І.Н.Петров, вчений досліджував проблему ефективності законодавства. Досліджуючи ефективність правової норми, важливе значення вчений надавав визначенню мети законотворення, тобто формулюванню конкретного результату, якого прагне досягти законодавець. Орієнтованість правової норми на конкретний результат була сформульована в наступній формулі: «При визначенні ефективності правових норм слід виходити з тих безпосередніх приватних цілей, що стоять перед ними. Про досягнення загальної мети можна судити тільки на підставі реалізації цілей приватних, здійснення яких одночасно є засобом досягнення загальних цілей» [115; с.18].

Для оцінки ефективності законів вчений використовував статистичні дані. Статистичні дані свідчать про ефективність прийнятих законів. Так про ефективність законодавства про іноземні інвестиції можуть свідчити статистичні дані про об'єми іноземних інвестицій, а про ефективність законодавства про ринок фінансових послуг дані про об'єм особистих заощаджень громадян держави розміщених на рахунках фізичних та юридичних осіб.

Разом з методами кількісної оцінки І.Н.Петров розглядав форми якісної оцінки ефективності правових норм, до яких він, зокрема відносив метод експертної оцінки - «один з евристичних методів пізнання дійсності і прогнозування. Цей метод заснований на узагальненні оцінок, що даються групою експертів.» [115; с.42].

Не менш важливим у проведенні мого наукового дослідження став

історичний метод. Адже для реформування законодавства України про фінансові послуги важливий не лише сучасний досвід іноземних країн, але і досвід наших попередників. Відомий компаративіст Дж. Гордлі зазначає: «Якщо багато з наших проблем схожі, чому не подивитися, як юристи їх намагалися вирішити у минулому? Єдиною відповіддю може бути те, що тоді люди розуміли право трохи інакше, таким чином, те, що було для них вирішенням проблеми, не може бути вирішенням цієї ж проблеми для нас зараз. Безумовно, вони думали інакше, і те, наскільки; ми можемо усвідомлювати ці відмінності в розумінні, відповідає тому, наскільки ми можемо навчитися від досвіду минулого» [116; с.657-658].

Саме тому аналізуючи історичні аспекти розвитку законодавства про фінансові послуги, а також генезис самих фінансових послуг та фінансових установ автор застосовує синтез історичного та функціонального порівняно-правового аналізу. Такий підхід відповідає традиціям вітчизняної правової науки.

З'ясування змісту окремих професійних термінів часто, запозичених з іноземної філології, а також тлумачення положень нормативних актів, які регулюють діяльність суб'єктів ринку фінансових послуг не можливе без застосування правової герменевтики.

Є.В.Васьковський виокремлював словесне (вербальне) тлумачення, а також реальний метод тлумачення. Розглядаючи різні терміни, які використовувались для згаданих вище видів тлумачення Є.В.Васьковський вказував, що «найбільш прийнятними є терміни «словесне» і «реальне», оскільки вони характеризують зміст процесів тлумачення, з яких один визначає словесний (буквальний) зміст закону, а інший - дійсний, реальний.» [117;с.92-93].

Отже, дослідження правових основ ринку фінансових послуг можливе лише у взаємозв'язку загально – наукових та спеціальних методів дослідження.

1.2 Ринок фінансових послуг як об'єкт державного регулювання та категорія фінансового права

Операції з капіталом належать до найбільш давніх видів діяльності людини. Причиною цього стала його мобільність, динамічний розвиток і абсолютна ліквідність. Джордж Сорос говорить про можливість капіталу оминати країни із жорстким державним регулюванням і податковим навантаженням, як одну із найважливіших його конкурентних переваг.[1;с.15] На противагу йому Л.К.Воронова зазначає, що держава постійно впливає на процес формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів, тобто керує ними. [2;с.16] Нагребельний В.П., Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. зазначають, що фінансова діяльність держави здійснюється за допомогою відповідних методів, вибір яких залежить від ряду факторів: завдань держави або місцевих утворень на відповідному етапі фінансової діяльності; мети використання коштів; співвідношення обсягу фінансових ресурсів, що є в розпорядженні і потреб у коштах; стану економіки держави; пріоритетності заходів та ін. [196;с.21]

Фінансові ресурси, які в період функціонування на території України планової економіки належали виключно до публічних фондів, з набуттям незалежності змінили свою правову та економічну природу. Приватна власність та ринкова економіка сприяли розвитку в державі нових економічних правовідносин. Основним джерелом формування публічних фондів коштів стали фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання. Фінансові установи на даному етапі опосередковують рух централізованих та децентралізованих фінансових активів. Проте держава як була так і залишається основним суб'єктом фінансово – правових відносин. Фінансове законодавство, забезпечене силою державного примусу, окреслює правові основи функціонування фінансової системи держави.

З урахуванням закономірностей функціонування фінансів і фінансової системи, формується економічна політика держави загалом і її фінансова політика. [226;с.81] Проте роль держави, як суб'єкта фінансових

правовідносин поступово трансформується, вона все частіше стає суб'єктом ринку фінансових послуг. На думку О.П.Орлюк: «...держава водночас діє на ринку як кредитор та позичальник, як акціонер та емітент акцій. Держава є найбільшим позичальником на фінансовому ринку, власником найбільшої кількості цінних паперів українських підприємств та найбільшим продавцем корпоративних цінних паперів. Відповідно, аналіз перспектив розвитку фінансового ринку в Україні потребує розуміння ролі держави як учасника ринку». [202;с.56] Участь держави у правовідносинах фінансового характеру, навіть у ролі акціонера чи кредитора зумовлює імперативний характер таких правовідносин, їх фінансово – правову належність.

Фінансовим правовідносинам, що регулюються фінансово – правовими нормами, властиві специфічні особливості, які завжди виокремлювали їх із багатьох інших видів відносин, що також мають грошовий характер. [201;с.324]

Проте зміни у соціально – економічному устрої зумовили формування системи господарських правовідносин, які стали предметом правового регулювання окремої галузі права. Суспільні відносини, в сфері діяльності фінансових установ, здійснення розрахунків, страхування, фінансового лізингу, кредитування опинилися не межі правового впливу двох галузей. Саме тому на даному етапі необхідно розмежувати предмет правового регулювання.

З цього приводу, відомий теоретик фінансового права Бекерська Д.А. зазначає: «Вченим юристам-фінансистам необхідно наполегливіше відстоювати позиції збереження норм фінансового права за галуззю, що регулює фінансову діяльність держави. Підставою для цього є прийнятий в Україні Господарський кодекс України, в якому фінансова діяльність в державі навіть не згадується, а все зводиться до господарської діяльності» (переклад наш) [277; с. 2–3] Відстоює цілісність фінансово – правових відносин і Пришва Н.Ю., яка наголошує на недопустимості втручання інших галузей законодавства у сферу фінансових правовідносин, оскільки це може призвести до численних проблем у правозастосовчій практиці [278;с.51]. Проте

відносини у сфері державного регулювання ринку фінансових послуг носять імперативний характер, саме тому не варто ігнорувати адміністративну складову даних правовідносин. Науковці, які проводячи класифікацію методів правового регулювання відносин комерційних банків з центробанком, дійшли висновку про адміністративно-правовий характер правовідносин у сфері банківського регулювання. Серед прихильників адміністративної доміанти у регулюванні ринку фінансових послуг слід відзначити Ефимову Л.Г., Качан О.О., Кротюк В.Л., та інші [272, с. 5; 273, с. 8; 274, с. 45]. Для того щоб визначити галузеву належність імперативних відносин, які виникають на ринку фінансових послуг, необхідно проаналізувати предмет правового регулювання фінансового та адміністративного права. Зокрема В.Б. Авер'янов до предмета адміністративного права відносить групи однорідних суспільних відносин, що формуються: у ході державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям [112;с.87]. Битяк Ю.П. дає наступне визначення: Предмет адміністративного права становлять суспільні відносини, які виникають з метою реалізації і захисту прав громадян, створення нормальних умов для функціонування громадянського суспільства й держави. Такі відносини пов'язані з: 1) діяльністю органів виконавчої влади; 2) внутрішньо організаційною діяльністю інших державних органів, підприємств, установ, організацій; 3) управлінською діяльністю органів державними суб'єктами делегованих повноважень органів виконавчої влади; 5) здійсненню правосуддя у формі адміністративного судочинства [280; с. 25–26]. Проте В.П. Нагребельний зазначає: «Фінансовим правом регулюються тільки організаційне майнові (організаційно-грошові) відносини, що впливають з владної діяльності держави в особі уповноважених державою органів з приводу створення, розподілу і використання нею фондів коштів. У цих відносинах завжди проявляється владно-організуюча роль держави в розподілі

і перерозподілі внутрішнього валового продукту і національного доходу, оскільки ці відносини мають владно-майновий (грошовий) характер. Таким чином, важливими рисами, що характеризують предмет фінансового права, є те, що вони: існують у сфері публічної фінансової діяльності з метою утворення необхідних суспільству грошових фондів, тобто мають організаційний характер; у цих відносинах беруть участь уповноважені державою органи, наділені відповідними владними повноваженнями (фінансовою компетенцією) стосовно інших суб'єктів відносин, тобто вони мають владний характер; ці відносини мають грошовий характер, тобто об'єктом відносин завжди є гроші або грошові зобов'язання, пов'язані з утворенням і використанням грошових фондів. Зазначені особливості дозволяють виділити з великого кола грошових відносин ті, що за своїм змістом є фінансовими» [196;с.32]. Імперативно – владний характер – спільна ознака згаданих правовідносин. Проте фінансові правовідносини владно – грошові, крім того, базовою категорією фінансового права є фінансова система держави.

На думку автора, ринок фінансових послуг – невід'ємна складова фінансової системи держави, адже саме фінанси суб'єктів господарювання та домогосподарств (які акумулюють фінансові посередники), шляхом реалізації фіскальної та грошово – кредитної політики стають основою формування публічних фондів коштів. В підтвердження цьому Лондар С.Л. зазначає: «з'ясовуючи правову природу фінансової системи держави, як базової складової предмета фінансового права, слід зазначити, що однією з найхарактерніших ознак фінансової сфери є динаміка, рух коштів.» [211;с.43] Фінансові установи опосередковують рух фінансових коштів, адже: «...з рухом грошових потоків з формування, розподілу й використання фінансового капіталу суб'єктами господарювання і державою». [213;с.153] Для фінансів характерне «...створення і використання фондів фінансових ресурсів у процесі руху вартості валового внутрішнього продукту» [212;с.23].

На думку М.П.Кучерявенко: «регулювання відносин, пов'язаних з рухом публічних грошових фондів, припускає певний фінансово-правовий аспект

даного процесу.» [216;с.33]

При аналізі предмета фінансового регулювання необхідно враховувати позицію Ю.Ровинського про владно-майновий зміст фінансових правовідносин. Класифікація галузей права на приватні і публічні, властива для романо – германської правової системи, із зміною правового статусу держави, як суб'єкта правовідносин, потребує уточнення, адже вона не враховує існування комплексних галузей права. Майновий (грошовий) елемент фінансових правовідносин часто стає причиною того, що окремі науковці схильні відносити їх до диспозитивних. Про це часто наголошує М.П.Кучерявенко: «... слід звернути увагу саме на нерозривність відносин влади і специфічних майнових відносин, регулювання яких здійснюється як єдине ціле. Показовим щодо цього є порівняння з адміністративними і цивільними правовідносинами. Саме у них часто розмивають, змішують фінансово-правові відносини, але розмежування цих галузей і має будуватися на позиціях владно-майнового характеру фінансово-правових відносин (адміністративні правовідносини — владні; цивільні — майнові; фінансові правовідносини — владно-майнові)». [216;с.33 – 34]

Вчений зазначає, що у галузі регулювання відносин з формування грошових ресурсів добровільного характеру (облігації державної внутрішньої позики, казначейські сертифікати, лотереї тощо) разом з видимістю диспозитивності основою регулювання залишаються владні розпорядження. [216;с. 34]

Банківське право належить до підгалузей фінансового права, проте регулює комплексні правовідносини. М.П.Кучерявенко з цього приводу зазначає: «дійсно, банківська діяльність є предметом фінансово-правового регулювання, однак, до цього необхідно підходити дуже виважено, оскільки названа діяльність як явище породжує, насамперед, цивільно-правове регулювання даних процесів і, звісно, значну частину банківського права й складають цивільно-правові норми. У систему ж фінансового права ввійдуть норми публічного характеру, що регулюють банківську діяльність.»[216;с. 35]

Автор дисертації не ігнорує комплексний характер правовідносин, які формуються на ринку фінансових послуг, проте адміністративно – правові, господарсько – правові та цивільно – правові відносини, не належать до об'єкта даного наукового дослідження. На думку автора, саме імперативний аспект є визначальним для регулювання ринку фінансових послуг, як складової фінансової системи держави. У цьому розумінні доречно визнати, що саме через інститут фінансових правовідносин узгоджуються різноманітні, і нерідко різновекторні, устремління, потреби, прагнення суб'єктів грошово-кредитної сфери. [217;с.50]

Дану позицію підтримує Ковальчук А.Т., який зазначає, що «без ринкової складової сьогодні вітчизняна фінансова система фактично не може бути дієздатною. Саме знаходячись під егідою фінансового права, ринкова складова фінансової (грошово-кредитної) системи може ефективно розвиватися.» [217;с.56 – 57]

Прихильником фінансово правового регулювання правовідносин на ринку фінансових послуг був також і Л.А. Лунц. [218;219;220;221] Зокрема в монографії, присвяченій аналізу грошових зобов'язань, тобто фактично грошово-кредитних відносин, [222] автор уперше визначає їх юридичну природу як об'єкта фінансових правовідносин. [217;с.57]

Важливою є також позиція Очкуренко С.В, який підкреслював публічне значення (публічний інтерес) коштів акумульованих кредитними установами, і наголошував на тому, що держава дозволяє комерційним банкам використовувати залучені чужі кошти, насамперед, в інтересах всього суспільства [275; с. 56].

Дослідження російських вчених, що проводяться у заченому напрямі дозволяють визнати фінансові установи суб'єктами фінансового права, зокрема Грачова О.Ю. вважає, що фінансова діяльність держави в умовах ринкової економіки охоплює сферу недержавних комерційних організацій, підприємств різних форм власності, іноземних інвесторів з метою підтримання законності і правопорядку у сфері фінансів [276, с. 111–112].

На думку Шелудько В. М.: «до системи відносин фінансового права вже включається не лише держава, але й підприємницькі суб'єкти, що бажають передати в користування вільні фінансові ресурси, отримати інвестиції, а також фінансові посередники, які на стабільній, упорядкованій основі забезпечують перерозподіл вільних фінансових ресурсів». [223;с.11]

Говорячи про ринок фінансових послуг, як складову фінансової системи держави необхідно визначити його роль у її функціонування та співвідношення із іншими її складовими елементами.

Фінансова система держави стала об'єктом дослідження багатьох науковців: економістів, фінансистів, політологів, юристів; саме тому позиції вчених щодо її структури різні, а часті і діаметрально протилежні.

А. А. Нечай зазначає, що «фінансову систему держави формують: 1) фонди коштів держави; 2) фонди коштів органів місцевого самоврядування; 3) фонди коштів, за рахунок яких задовольняються суспільні інтереси, визнані державою або органами місцевого самоврядування, незалежно від форми власності цих фондів.» [224;с.75 – 76]

М. П. Кучерявенко розглядає фінансову систему як таку, що включає наступні ланки: 1) бюджетна система; 2) кредитна система; 3) обов'язкове державне страхування; 4) фінанси підприємств. [225;с.10 – 11]

Особливої уваги заслуговує підхід до структуризації фінансової системи Л.К.Воронової, відповідно до якого існує дві підсистеми:

«1. Публічні державні і муніципальні фінанси. До цієї підсистеми входять централізовані і децентралізовані фонди: а) публічні централізовані державні й муніципальні фонди — державний і місцевий бюджети; б) централізовані державні цільові позабюджетні фонди; в) державний і муніципальний кредит; г) державне обов'язкове особисте і майнове страхування; д) фонди державних кредитних установ (автор прямо вказує у відповідній класифікації на Національний банк України, Державний ощадний банк України та Державний Український експортно-імпортний банк); е) децентралізовані державні і муніципальні фонди, створювані державними та

муніципальними підприємствами, яким було передано державне і муніципальне майно.

2. Фінанси господарюючих суб'єктів: а) фонди підприємств, що займаються комерційною діяльністю; б) фонди фінансових посередників (банків, страхових організацій, недержавних пенсійних фондів тощо); в) фонди некомерційних організацій (неприбуткових)» [2;с.21 – 23] Визнання фінансів господарюючих суб'єктів визначальною складовою фінансової системи держави дозволяє зробити висновок про модернізацію фінансово – правових відносин, активізацію їх майнового елемента. Позиція Л.К Воронової окреслює фінансову систему держави, як цілісний об'єкт наукового дослідження. Науковець реабілітує велику групу суспільних відносин, яка залишалася поза увагою представників фінансової науки на протязі багатьох років. Домінуюча роль держави в особі уповноважених органів державної влади, характерна для радянського періоду розвитку фінансової науки, відсутність приватної власності, а також нормативістський підхід до правової науки, призвели до нівелювання ролі фінансів суб'єктів господарювання, а також домогосподарств у механізмі фінансової системи держави. Адже саме громадяни – підприємці та інші господарюючі суб'єкти, які сплачують податки, зумовлюють зростання ВВП, збагачують дохідну частину бюджету, отримують соціальні виплати з позабюджетних фондів, регулюють виробництво і споживання – базова складова фінансової системи держави.

В.М. Опарін розглядає фінансову систему як таку, що має внутрішньо-змістову якість і організаційну будову. «За внутрішньою структурою фінансова система – сукупність відносно відособлених взаємопов'язаних сфер і ланок, що відображають специфічні форми і методи фінансових відносин. За організаційною будовою фінансова система – сукупність фінансових органів та інституцій, які управляють грошовими потоками» [227;с.197] Проте фінансова система це, насамперед, формування грошових потоків, і вже тоді управління ними.

Належність фінансової системи до сфери фінансово – правового

регулювання підтверджує Л. Безгубенко «Фінансова система, – пише він, – це сукупність відокремлених, але взаємопов'язаних між собою ланок фінансових відносин, що виникають у різних сферах виробничої та невиробничої діяльності в процесі вартісного розподілу і перерозподілу ВВП та національного доходу з метою формування, розподілу та використання фінансових ресурсів (що здійснюється у фондовій та безфондовій формах при перевазі першої) для задоволення суспільних інтересів і потреб» [229;с.15]

Автори підручника Фінанси (теоретичні основи) зазначають, що «фінансова система визначається, з одного боку, як сукупність певних сфер фінансових відносин, з іншого – різних інститутів, що забезпечують фінансування, взаємодію сфер і процес управління ними» [228;с.16]

Автори «Сучасного економічного словника» Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. розглядають фінансову систему як «...сукупність законів, правил, норм, що регулюють фінансову діяльність і фінансові відносини держави (грошова система, система фінансових установ)» [230;с.360] Важко погодитись з позицією авторів даного визначення, адже сукупність законів, що регулюють фінансову діяльність держави це фінансове законодавство, або джерела фінансового права. А сама фінансова система це регульований об'єкт, а не регулятор.

М.І. Крупка у своїй монографії «Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України» зазначає, що «фінансову систему можна розглядати як інфраструктуру різних фінансових інститутів, які здійснюють фінансові операції і одночасно є суб'єктами і об'єктами управління фінансами» [232;с.52] Варто звернути увагу, що автор фактично ототожнює фінансову систему і ринок фінансових послуг, проте на думку автора фінансова система не обмежується правовідносинами в сфері надання фінансових послуг.

В. Шовкун вважає, що фінансова система являє собою «...сукупність інституцій конституційного впливу держави на розподіл сукупного суспільного продукту і перерозподіл валового внутрішнього продукту.»

[231;с.42]

Так, автори відомого підручника «Економікс. Принципи, проблеми і політика» К. Макконнелл і С. Брю характеризують фінансову систему як таку, що включає федеральну резервну систему, до якої належить 12 національних федеральних банків, які є одночасно і центральними банками (інші країни, як правило, обмежуються одним таким банком). До цієї системи включено також комерційні та ощадні установи [233;с.275] З позиції національного законодавства, запропоноване визначення схоже на визначення дворівневої банківської системи.

На відміну від згаданих вчених, по-іншому розкриває структуру фінансової системи автор підручника «Гроші, банківництво і фінансові ринки» Ф.Мишкін. На його думку, головними складовими фінансової системи є кредиторі (заощадники) і позичальники (витратники), фінансові посередники і фінансові ринки. Кредиторами і позичальниками можуть бути домогосподарства, підприємства, уряд, іноземці. Фінансові посередники – банки і небанківські фінансові установи [234;с.39] Автор зводить фінансову систему держави до відносин у сфері кредитування.

«Становлення контрактних відносин під час розвитку економічних, у тому числі і фінансових систем, як відомо, може відбуватися за трьома моделями: англо-американською (або — англосаксонською), романо-німецькою та ісламською. Перші дві з них вважаються головними. Англосаксонська модель характеризується порівняно більшим економічним індивідуалізмом з відповідною перевагою випуску цінних паперів у зовнішньому фінансуванні, а також розвиненою системою інститутів фондового ринку. У романо-німецькій моделі переважає довгострокове кредитування банківськими структурами і пріоритетний розвиток банків як фінансових посередників. Традиції системи ісламських фінансів ґрунтуються на забороні та інколи на обмеженні отримання відсоткової винагороди за проведення фінансових операцій — доходи здебільшого виплачуються як результат участі у прибутках, а не як процентні нарахування.» [208;с.76 – 77] Мусульманська фінансова система з

її заборонаю нарахування відсотків за кредитами зумовила особливості розвитку ринку фінансових послуг Близького Сходу. Проте заборона нарахування відсотків зафіксована не лише в Корані, священна книга християн Біблія говорить: «Якщо позичиш гроші народові Моєму, бідному, що з тобою, то не будь йому, суворий позичальник, – не покладеш на нього лихви. Якщо дійсно візьмеш у заставу одягу ближнього свого, то вернеш її йому до заходу сонця.»(М 22. 24 – 25) [258;с.80] Кредити, забезпечені заставою, давно стали найбільш рентабельною фінансовою послугою, що сприяло швидкому зростанню системи фінансових установ країн англо – американської та романо – германської фінансової системи, всупереч положенням релігійних норм.

Структуру фінансової системи найбільш докладно у своїх працях досліджує Пишний А.Г. Складовими елементами фінансової системи, на його думку, слід вважати:

«1) За організаційно-правовою формою: бюджет — план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду; позабюджетні державні цільові фонди, а також інші спеціалізовані фонди, що створюються та функціонують за рахунок централізованих фондів коштів або обов'язкових платежів з метою задоволення та виконання завдань та функцій публічного характеру; фонди державних (муніципальних) фінансових установ та державних (муніципальних) банків; фінанси підприємств; фінанси господарюючих суб'єктів.

2) За матеріальним змістом відносин: фінансування — як безповоротне та цільове перерахування коштів; запозичення — як рух позичкових коштів на засадах поверненості, строковості та платності; страхування — як формування та використання грошових фондів, за рахунок сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів з метою захисту

майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством; заощадження — як частина доходу, що не використовується на поточне споживання, а накопичується з метою його використання у майбутньому.» [236; с.563]. Практично усі види фінансових послуг А.Г. Пишний відносить до структури фінансових послуг, як і усіх суб'єктів ринку фінансових послуг, науковець обґрунтовано окреслює визначальну роль фінансових посередників у функціонуванні фінансової системи держави.

Зважаючи на вищезгадане, можна, на нашу думку, визначити фінансову систему як сукупність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних фінансових інституцій, які на підставі діючого законодавства, дають змогу регулювати на макро- й мікрорівні сукупність потоків коштів і забезпечують функціонування економіки та процес створення ВВП. Фінансова система, на думку Лондара С.Л. включає в себе органи управління фінансами, фінансово – кредитні установи, фінансові ресурси, закони, правила, норми, що регулюють фінансову діяльність. [211;с.46]

Отже, ринок фінансових послуг належить до структури фінансової системи України і, відповідно до предмету правового регулювання фінансового права.

З економічної точки зору ринок це територія взаємодії продавців та покупців. Термін ринок походить від англійського «ring» – коло, адже центральні площі середньовічних міст завжди виконували роль ринку.

Ринок фінансових послуг – визначальний елемент фінансової системи держави, це з'єднувальна ланка, через яку здійснюється перерозподіл та мобілізація фінансових ресурсів. Процес формування ринку фінансових послуг України проходить під впливом інтеграційних процесів і включає ряд етапів:

1 етап – з 1991 року по 1996 рік – характеризується кризою банківської системи, втратою заощаджень, низьким рівнем довіри населення до фінансових установ, проте саме на даному етапі відбувається створення перших законодавчих актів щодо регулювання ринку фінансових послуг. Ця

стадія характеризувався прийняттям значної кількості законодавчих актів про підприємницьку діяльність. В сфері ринку фінансових послуг були прийняті Закони України “Про банки і банківську діяльність” (20 березня 1991 року) та “Про цінні папери і фондову біржу” (18 червня 1991 року), а також підзаконні нормативно – правові акти, зокрема, Декрет Кабінету Міністрів України “Про довірчі товариства” (17 березня 1993 року) та Указ Президента України “Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії” (19 лютого 1994 року).

2 етап – з 1996 року по 2008 рік – пов'язаний з прийняттям нової Конституції України та відокремленням проблем розвитку фондового ринку у окрему сферу зі створенням нових регуляторів – Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. У ст. 92 Конституції України, зокрема, зазначено: «виключно законами України встановлюються Державний бюджет України і бюджетна система України; система оподаткування, податки і збори; засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також статус іноземних валют на території України; порядок утворення і погашення державного внутрішнього і зовнішнього боргу; порядок випуску та обігу державних цінних паперів, їх види і типи». [257]

3 інтеграційний етап, пов'язаний із вступом України до Світової організації торгівлі, та формуваннями передумов для вступу до Європейського союзу. Даний етап характеризується адаптацією законодавства України до стандартів ЄС та СОТ, появою на ринку фінансових послуг України філій іноземних фінансових установ, а також нових видів фінансових послуг.

У Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» зазначено: «ринки фінансових послуг - сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах

ринків, що забезпечують обіг фінансових активів»[10]

Проте на практиці часто використовують інші терміни: «кредитний ринок», «валютний ринок», «фінансовий ринок» або «ринок капіталів». У міжнародній практиці використовують дефініції: money market - грошовий або кредитний ринок, rates and bond market - ринок прав та облігацій, currencies market - валютний ринок, commodities market - ринок строкових контрактів, securities market - ринок цінних паперів, stock market (exchange) - дослівно біржа акцій але не «фондова біржа» застосовуються, як правило, для визначення торгової системи або майданчика.

Найчастіше виникає необхідність розмежування «фінансового ринку» та «ринку фінансових послуг». Фінансовий ринок розглядається як ринок фінансових активів, елементами якого виступають золото та дорогоцінні метали, національна й іноземна валюта, позичковий капітал, цінні папери. До аналізу фінансового ринку підходять як до ринку, де обертаються капітали. Взаємозв'язок фінансового ринку із ринком фінансових послуг відображено у визначенні, яке формулює П.П. Кравченко: «Фінансовий ринок – це ринок, де об'єктом купівлі-продажу є різноманітні фінансові інструменти та фінансові послуги» [235; с.224]. Отже ринок фінансових послуг за своїм економічним змістом і правовою природою можна вважати фінансовим ринком.

Основна функція ринку фінансових послуг – організаційна, адже ринок це найбільш прийнятне середовище для взаємодії фінансових посередників та клієнтів. Лише організований ринок – гарантія захисту майнових прав осіб. О.Д.Василик визначає ринок фінансових послуг як: «механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інститутами.» [237; с.335] Важливим у даному визначенні є виокремлення бюджетної складової механізму перерозподілу фінансових ресурсів, адже основним джерелом формування дохідної частини бюджету виступають фінанси суб'єктів господарювання у вигляді податкових платежів, при чому фінансові установи у податкових правовідносинах

виступають як платником податків так і податковим агентом. Отже, правовідносини на ринку фінансових послуг, бюджетні та податкові правовідносини становлять невід'ємну складову предмета фінансового права.

В підтвердження цього І.О.Рогач зазначає: «кругообіг коштів, що опосередковує економічну діяльність у державі, здійснюється постійно, проте в процесі цього руху коштів може настати час, коли їхня частка вивільняється з кругообігу на окремо взятому підприємстві або в організації, чи у конкретного громадянина. Інші суб'єкти економічного процесу в цей же час відчують тимчасову потребу в коштах. Ринок фінансових послуг здатний задовольнити інтереси кожного з них.» [238; с.412]

В. Федосов, визначаючи структуру ринку фінансових послуг, говорить про визначальну роль ринку у детінізації економіки, зокрема він зазначає: «кожна з інституцій — центральний і комерційні банки, фондові біржі, інституційні інвестори, страхові компанії, пенсійні фонди та ін. — мають свою нішу на ринку, спеціалізуючись на певних операціях. Водночас вони функціонують на єдиному просторі, що являє собою ринок фінансових послуг. Мета його функціонування досить чітка і визначена — мінімізувати ту частину ресурсів, що перебуває поза господарським обігом.» [203;с.174]

У науковій літературі стосовно визначення структури ринку фінансових послуг існують різні, а іноді діаметрально протилежні підходи. Проаналізуємо основні підходи до структуризації ринку фінансових послуг.

У навчальному посібнику «Вступ до банківської справи» М. І. Савлук розглядає грошовий ринок як середовище функціонування банків. До структури цього ринку, котрий визначається як «механізм перерозподілу грошових коштів між секторами і суб'єктами економіки та збалансування окремих грошових потоків і грошового ринку в цілому входить ринок грошей і ринок капіталів (фінансовий). До ринку грошей віднесено ринки короткострокових позичок і короткострокових фінансових активів та валютний ринок, а до ринку капіталів (фінансового) — ринки цінних паперів та середньо- і довгострокових банківських позичок.» [204;с.60] Таким чином,

ринок фінансових послуг визначають як ринок капіталів.

У підручнику «Гроші та кредит» той самий автор грошовий ринок структурує за трьома ознаками: «За економічним призначенням ресурсів він поділений на ринок грошей і ринок капіталів (без ототожнення останнього з фінансовим ринком). За інституційними ознаками до нього включено ринки банківських кредитів і продуктів інших фінансових інституцій та фондовий ринок. За видами фінансових інструментів грошовий ринок включає ринки позичкових зобов'язань і цінних паперів та валютний ринок.» [205;с.114 – 118]

С.Л. Лондар визначає основні ознаки ринку фінансових послуг: «1) на фінансовому ринку здійснюється акумуляція заощаджень індивідуальних інвесторів і диверсифікація їхніх вкладів у різні інвестиційні проекти як на рівні країни, так і в глобальному масштабі. Важливим є те, що таким чином уникають труднощів прямого контакту між власниками заощаджень і споживачами коштів через незбіг пропонованих і затребуваних сум, термінів їх повернення, дохідності тощо; 2) забезпечується рівновага попиту і пропозиції тимчасово вільних фінансових ресурсів; 3) здійснюється перерозподіл і зниження фінансових ризиків, оскільки відбувається переливання коштів у проекти з кращим співвідношенням дохід/ризик; 4) забезпечується висока ліквідність фінансових ресурсів унаслідок професійного портфельного управління активами.» [211;с.44 – 45]

Аналіз зазначених наукових праць дозволяє зробити висновок про економічний зміст відносин на ринку фінансових послуг. Проте ринок фінансових послуг має під собою бою підґрунтя товарно-грошових відносин, які врегульовуються нормами і законами, що у своїй сукупності формують окрему галузь права — фінансове право. Тому не слід ігнорувати організаційно правовий аспект. В організаційному аспекті: ринок фінансових послуг – це сукупність імперативних правовідносин у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів

вкладників та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Саме виходячи з цього, ми звертаємось до даної проблематики в контексті фінансового права, тобто базового правового поля, у рамках якого відбувається законодавчо-правове регулювання фінансового ринку. [209;с.26]

Базовою категорією ринку фінансових послуг виступає діяльність фінансових установ із надання фінансових послуг. У науковій літературі існує ряд визначень фінансової послуги, проте вони, часто, суперечать одні одним, або не повною мірою передають зміст даного терміну.

На думку Б. Хаморі утворення грошей, яке починається із відкриття кредиту центральним державним банком, робить можливим ефективний контроль за рухом капіталу з боку держави. Проте основною визначальною рисою капіталу є його здатність створювати новий капітал, тобто приносити прибуток, за умови доцільного розпорядження ним. Це основна мета діяльності фінансових посередників – установ, що надають фінансові послуги. З'ясування особливостей правового регулювання надання фінансових послуг безпосередньо пов'язано із урахуванням сутності і змісту цього об'єкта. Вірне трактування досліджуваного явища дозволяє правильно обрати методи дослідження конкретних проблем правового регулювання надання фінансових послуг, що в підсумку повинно сприяти вдосконаленню фінансової діяльності держави. В. Іванов пропонує здійснювати дослідження фінансових послуг з позиції загальної теорії послуг та опрацювання зростаючої кількості літературних джерел кількості літературних джерел щодо сектора послуг. [3;с.85]

За дослідженнями англійських економістів У. Очела і М. Вегнера зроблено висновок – інтернаціоналізація економіки на мікро-, мезо- і макрорівні є причиною та наслідком переходу до нового послуго-інтенсивного типу економіки. [4;с.89]

Послуги – підприємницька діяльність, що на відміну від виробництва продукції, полягає у постачанні на ринок таких цінностей, які не мають матеріального характеру. [5;с.443] Філіп Котлер і Гарі Армстронг виділяють

чотири ознаки послуг: невідчутність, неподільність, мінливість, недовговічність. [5;с.264 - 265]

Джон Бейтс Кларк (1847— 1938 рр.) поділив економічну науку на три розділи і за аналогією з теоретичною механікою створив концепцію три секторного поділу економіки за принципом близькості до кінцевого споживання. Спостерігаючи бурхливий розвиток сектора послуг у ХХ сторіччі він спільно з А. Фішером спираючись на закон К. Ангеля побудували модель яка доводить, що з підвищенням добробуту домашніх господарств зростатиме питома вага послуг у їх загальному споживанні. Послідовники К. Кларка і А. Фішера доповнили їх розподіл на сектора більш переконливішою ознакою визначення границь секторів-різницею у рівні технічного розвитку. [3;с.85]

Проте фінансові послуги замають особливе місце в системі послуг і для їх характеристики створено окремі дефініції. А саме:

це здійснення фінансових і допоміжних операцій, які в сукупності набувають споживчої вартості, мають попит і задовольняють потреби споживача. [7;с.31]

послуги фінансових посередників (акредитування, банківські акцепти, обслуговування кредитних ліній, фінансовий лізинг), а також, операції з цінними паперами, управління активами, обслуговування кореспондентських рахунків тощо. [5;с.444]

На думку В.М. Іванова: «фінансова послуга — це сукупність різноманітних операцій, що здійснюються в інтересах фізичних та юридичних осіб відповідно до чинного законодавства під контролем держави та інших органів на комерційних засадах, пов'язаний з мобілізацією й використанням фондів фінансових ресурсів для забезпечення процесу суспільного відтворення.» [3;с.87]

Пітер С. Роуз зазначає, що фінансові послуги «це послуги банку по інкасації і видачі готівки фірмі, інвестування тимчасово вільних коштів в цінні папери, що приносять прибуток, а також повернення їх на вимогу клієнта.» [8;с.693]

Фінансова послуга – це корисна, і як правило платна, заснована на правовому договорі діяльність фінансових установ для задоволення потреб фізичних або юридичних осіб [199;с.12]

В законодавстві Російської Федерації вперше ця категорія була описана у Федеральному законі «Про захист конкуренції на ринку фінансових послуг». У відповідності з даним законом під фінансовою послугою розуміють «діяльність, пов'язану із залученням і використанням фінансових засобів фізичних і юридичних осіб.» [9]

В Законі України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринку фінансових послуг» дано наступне визначення фінансової послуги – операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів.[10]

З огляду на важливість даного нормативно – правового акту для розвитку ринку фінансових послуг, виникає необхідність перегляду змісту ряду термінів. Адже окремі терміни, запозичені із іноземного законодавства, не враховують національних стандартів нормативної лексики і тому не зовсім точно передають зміст відповідних понять. Перелік фінансових послуг, зазначений у ст.4 Закону фактично продубльовано в Законі України від 28 листопада 2002 року «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» під назвою фінансова операція. Автори енциклопедії Фінансові послуги України справедливо зазначають, що у банківському законодавстві поняття «фінансова операція» є одним із основних і часто заміняє поняття «фінансова послуга». Вони наголошують на необхідності виправити ці непорозуміння спочатку у законодавчій базі та інструктивному матеріалі і, як наслідок перенести цей необхідний порядок у підручники і професійну літературу. [7;с.32] Глава 35 Господарського кодексу України регламентує фінансову діяльність суб'єктів господарювання, яка

включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування [11] Таким чином, у законодавстві відбувається підміна понять, яка негативно впливає на якість правового регулювання.

Насамперед, слід відрізнити фінансові послуги від фінансових операцій. Фінансово – економічний словник визначає фінансову операцію, як господарську операцію з фінансовими активами. Автори словника також окремо виділяють кредитні, корпоративні, ломбардні, офсетні, переказні, переоблікові, позабалансові, пролонгаційні, рамбурсні, репо, розрахункові, своп, спот, форвардні, ф'ючерсні, валютні, хеджування, емісійні та ін. [5;с.385] Економічний словник за редакцією Завадського Й.С. визначає банківські операції як операції що проводяться комерційними або депозитними банками, які розподіляються на пасивні, активні, комісійні та включають посередницькі операції.

Автори енциклопедії Фінансові послуги України вважають, що фінансові операції – це залучення, зберігання, видача, управління, купівля, продаж та інші дії з фінансовими активами. [7 ; с.90]

Фінансові послуги і фінансові операції, на думку автора, співвідносяться, як ціле і частина. Фінансові послуги і фінансові операції мають ряд спільних рис, вони, зокрема: опосередковують рух фінансових активів; здійснюються в інтересах третіх осіб; надаються фінансовими установами; здійснюються на підставі відповідних дозволів і ліцензій; надаються з метою отримання прибутку; надаються на підставі договору, укладеного між фінансовою установою і клієнтом; регулюються Національним банком України, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг.

До рис, які відрізняють фінансові послуги від фінансових операцій належать: фінансова операція – найменший структурний елемент у системі фінансових послуг; фінансова операція не може поділятися на складові

частини; фінансова операція є складовою фінансової послуги; фінансова послуга може включати декілька фінансових і допоміжних операцій, а за необхідності – супутніх послуг і дій; фінансова послуга має споживчу вартість, яка відображається в тарифах.

Для прикладу: аналіз чинного законодавства дозволяє виокремити близько 33 види банківських (фінансових) послуг, які включають більш ніж 200 фінансових операцій.

Проте фінансова послуга це не лише сукупність фінансових операцій. Пітер С. Роуз говорить про комплексний характер фінансових послуг процес реалізації яких включає надання трастових та фінансово – консультативних послуг. Фінансово – консультативні послуги (financial advisory services) – набір послуг банку, які можуть включати консультування з питань інвестування, підготовку податкових декларацій, допомогу у веденні бухгалтерського обліку. Трастові або фидуціарні послуги (trust or fiduciary services) – це управління коштами клієнта з метою їх захисту і збільшення вартості. [8; с. 692]

Автори енциклопедії Фінансові послуги України говорять про додаткові операції фінансових установ, які входять до складу фінансової послуги.

Критерієм класифікації таких «вторинних» послуг виступають суб'єкти їх надання. Існують послуги, які надають фінансові установи – операційні послуги і послуги які надають не фінансові установи – супровідні послуги. Статтю 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» необхідно доповнити визначеннями такого змісту:

операційні послуги – послуги фінансових установ, що забезпечують повноту, цілісність, прибутковість і ліквідність процесу надання фінансових послуг, не опосередковуючи рух фінансових активів.

супровідні послуги – послуги аудиторських, юридичних, консалтингових компаній, експертів, нотаріусів, наукових установ, які надаються споживачам фінансових послуг.

Це дає підстави розглядати фінансові послуги у широкому розумінні, як

сукупність фінансових операцій, операційних і супровідних послуг; і вузькому розумінні, як впорядковану систему фінансових операцій, від них варто відрізняти комплексні фінансові послуги, вони об'єднують в собі декілька фінансових послуг. До них належать: страхування кредитів, страхування інвестиційних ризиків, страхування виданих гарантій і поручительств, кредити під заставу цінних паперів, кредити в іноземній валюті та ін.

До операційних послуг належать: аналіз кредитоспроможності, заміна зношених і пошкоджених банкнот і монет, перевезення грошово – кредитних цінностей, інкасація грошових коштів, збереження цінностей клієнтів банку, надання сейфів у користування, видача ощадної книжки, оформлення документів при проведенні переказу, оформлення доручення за вкладом, оформлення заповіту за вкладом, експертиза грошових знаків іноземних держав і платіжних документів в іноземній валюті, справжність яких викликає сумнів, приймання на інкасо старих і ушкоджених банкнот з оплатою після інкасації через іноземні банки, послуги з документарного інкасо, випуск золотих сертифікатів, емісія цінних паперів, управління активами інвестиційного фонду, розпорядження спадщиною, агентські довірчі послуги, та інші.

Супровідні послуги: послуги з комплексного консалтингу: юридичний консалтинг у фінансовій сфері, аналіз проектів, організація управління інвестиційними проектами, інвентаризація майна, оцінка вартості підприємства, як цілісного майнового комплексу, виконання агентських функцій, оцінка вартості корпоративних прав, аналітичні операції, аудиторська перевірка фінансової звітності, нотаріальне посвідчення договорів застави, техніко – економічне обґрунтування інвестиційного проекту. [7 ; с.92]

Отже, можна сказати, що з економічної точки зору фінансові послуги це послуги, пов'язані з трансформацією грошових коштів в інвестиційний капітал. Фінансові послуги можна розподілити на наступні види:

- безпосередні фінансові послуги, тобто послуги, пов'язані з

розміщенням грошового капіталу, або, інакше кажучи, пов'язані з трансформацією грошових засобів в інвестиційний капітал;

- операційні послуги - послуги фінансових установ, що забезпечують повноту, цілісність, прибутковість і ліквідність процесу надання фінансових послуг, проте не опосередковують рух фінансових активів;

- супровідні послуги, так звані «послуги інфраструктури ринку фінансових послуг» - вони не опосередковують трансформацію грошового капіталу, проте без них надання послуг першої категорії було б неможливим або дуже складним.

Для продовження дослідження правового регулювання надання фінансових послуг необхідно з'ясувати співвідношення термінів «фінансова послуга» і «фінансова діяльність». Адже Господарський кодекс України [11] містить Главу 35 «Особливості правового регулювання фінансової діяльності» - синтез Законів України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [10], «Про банки і банківську діяльність» [16], «Про Національний банк України» [124], «Про страхування» [76], «Про цінні папери та фондовий ринок» [56].

У 2006 р в Україні запроваджено нову статистичну класифікацію видів економічної діяльності. У даній класифікації відокремлена фінансова діяльність (секція J), що включає: грошове та фінансове посередництво (діяльність, пов'язану з отриманням та перерозподілом фінансових коштів, крім тих, які призначені для цілей страхування, пенсійного забезпечення або обов'язкового соціального страхування.); грошове посередництво (отримання фінансових коштів у формі депозитів, у т. ч. перевідних (депозитів до запитання); діяльність центрального банку; інше грошове посередництво (грошове посередництво комерційних банків та інших фінансових установ, діяльність, пов'язану з поштовими безготівковими розрахунками та поштово-заощаджувальними касами); фінансове посередництво; фінансовий лізинг; надання кредитів (надання позик небанківськими фінансовими установами (такими як кредитні спілки чи іншими), які не здійснюють діяльність з

грошового посередництва: надання споживчого кредиту, портфеля довготермінового фінансування промисловості тощо, надання кредиту організаціями іпотечного кредитування, які не отримують вкладів, факторингові послуги, послуги лихварів); інше фінансове посередництво (капіталовкладення в цінні папери, наприклад, акції, облігації, векселі, цінні папери довірчих товариств та траст-фондів, інвестиційні фонди і компанії тощо, операції з цінними паперами, які виконуються дилерами за власний рахунок, операції зі зливками золота на фінансових ринках, капіталовкладення у власність, які здійснюють, головним чином, за рахунок інших фінансових посередників (наприклад, траст-компаній), укладання свопів, опціонів та інших арбітражних операцій, діяльність ломбардів); страхування; страхування життя та накопичення; недержавне пенсійне забезпечення; інші послуги у сфері страхування (страхування та перестраховування, яке не відноситься до страхування життя: страхування від нещасних випадків та пожеж, страхування від хвороб, страхування майна, автомобільне, морське, авіаційне страхування та страхування транспортних засобів, страхування на випадок фінансових збитків та страхування відповідальності); допоміжні послуги у сфері фінансового посередництва та страхування (надання послуг, що відносяться до фінансового посередництва або тісно пов'язані з ним, крім надання самих послуг фінансового посередництва; управління фінансовими ринками (функціонування фінансових ринків та контроль за їх діяльністю, крім контролю державними органами: діяльність фондових бірж, товарних бірж тощо); біржові операції з фондовими цінностями (управління власністю, здійснення операцій на ринках фінансових послуг за дорученням інших осіб (наприклад, брокерські операції на фондовій біржі) та пов'язану з цим діяльність здійснення депозитарної діяльності зі зберігання та обслуговування обігу цінних паперів, включаючи ведення реєстрів власників іменних цінних паперів); інша допоміжна діяльність у сфері фінансового посередництва (всі види діяльності, які є допоміжними по відношенню до фінансового посередництва та не входять до інших групувань, такі як діяльність брокерів

по іпотечних операціях, діяльність пунктів обміну валют тощо); допоміжна діяльність у сфері страхування та пенсійного забезпечення (діяльність, що відноситься або тісно пов'язана зі страхуванням та пенсійним забезпеченням (крім фінансового посередництва): діяльність страхових агентів, діяльність фахівців з оцінювання страхового ризику та збитків). [12]

На підставі даної класифікації можна зробити висновок, що фінансова діяльність, регламентована Господарським кодексом України, включає фінансові і операційні послуги. Діяльність центрального банку держави у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ також кваліфікується як фінансова. Таким чином, Глава 35 Господарського кодексу України фактично регулює порядок надання фінансових послуг, а саме: правовий статус фінансових установ, факторингові послуги банків, лізингові операції банків, ліцензування посередницької діяльності у сфері випуску та обігу цінних паперів та ін.

Законом України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» встановлено загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг. Тому даний закон, по відношенню до Господарського кодексу України, являється спеціальним у сфері регулювання ринку фінансових послуг. Отже, доцільно було б назвати Главу 35 Господарського кодексу України «Особливості правового регулювання діяльності в сфері надання фінансових послуг.»

Невдала дефініція обмежує можливість віднесення ряду послуг, що надаються фінансовими установами, до фінансових. Так, в ст. 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зазначено тільки одинадцять видів фінансових послуг, а саме: 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків; 2) довірче управління фінансовими активами; 3) діяльність з обміну валют; 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; 5)

фінансовий лізинг; 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; 7) надання гарантій та поручительств; 8) переказ грошей; 9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення; 10) торгівля цінними паперами; 11) факторинг [10].

В той час коли Енциклопедичний довідник «Фінансові послуги України», містить опис близько 500 законодавчо дозволених фінансових послуг, які надаються фінансовими інститутами та іншими установами країни.

Окрім того, недосконале визначення фінансових послуг у законодавстві України блокує інтеграційні процеси, адже однією з основних умов набуття членства в ЄС є зближення та поступове приведення законодавства України у відповідність до законодавства ЄС [13;с.197]. У Рекомендаціях, розроблених, в ході реалізації проекту «Моніторинг законодавства України у сфері фінансових послуг з метою його адаптації до законодавства ЄС», затверджених рішенням 8-го засідання Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства ЄС зазначено: Привести Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12 липня 2001 року в частині поняття «фінансових послуг» та кола осіб, на яких розповсюджується дія закону, до відповідних положень законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 93/22/ЕЕС від 10 травня 1993 року щодо інвестиційних послуг в сфері цінних паперів шляхом удосконалення поняття фінансові послуги та чіткого визначення кола осіб, на яких розповсюджується дія закону. Закон про фінансові послуги містить перелік послуг які вважаються фінансовими. Він характеризується наступним чином: більшість перелічених послуг є за своєю природою інвестиційними (в розумінні Директиви 93/22); перелік несистемне підходить до визначення поняття «фінансові послуги»; перелік не є вичерпним що порушує принцип правової визначеності [13; с.180].

В процесі гармонізації національного законодавства із стандартами ЄС необхідно запропонувати визначення фінансових послуг, яке б повною мірою відображало їх економічний зміст.

Шелудько, В. М. зазначає, що «до основних фінансових послуг, які надаються на первинному ринку, належать залучення коштів у вигляді депозитів та надання позик і кредитів, що здійснюють комерційні банки, небанківські установи (кредитні спілки тощо). Такими послугами вважають також андеррайтинг або допомогу емітентам в організації та проведенні емісій фінансових активів, що завершується розміщенням емітованих активів на ринку. На вторинному ринку надаються фінансові послуги, спрямовані на задоволення інтересів замовників щодо інвестування коштів у фінансові активи та вилучення їх з процесу інвестування шляхом укладення угод щодо купівлі-продажу фінансових активів, надання інформаційних, консультаційних, управлінських послуг» [119; с.246].

Автор пропонує визначення фінансової послуги, зафіксоване у статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» викласти таким чином:

«Фінансова послуга – це система операцій із капіталом фізичних і юридичних осіб, які здійснюються в порядку, передбаченому діючим законодавством, професійними учасниками фінансового ринку, з метою отримання прибутку та захисту майнових інтересів вкладників»

На підставі даного визначення можна сформулювати ознаки, притаманні фінансовим послугам: фінансова послуга – це сукупність фінансових операцій, операційних і супровідних послуг; фінансова послуга – це професійна діяльність юридичних осіб та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України; фінансова послуга – це діяльність, регламентована законодавством; фінансова послуга – надається на підставі, передбачених законодавством, дозволів і ліцензій; фінансова послуга надається на підставі договору між фінансовою установою і споживачем послуг; фінансова послуга опосередковує рух фінансових активів; фінансова послуга надається з метою отримання прибутку та захисту майнових інтересів вкладників; успішне надання фінансової послуги не можливе без супровідних

послуг аудиторських, юридичних, консалтингових компаній, експертів, нотаріусів, наукових установ, які надаються споживачам фінансових послуг; порушення прав і законних інтересів споживачів фінансових послуг тягне за собою юридичну відповідальність; фінансова послуга має споживчу вартість, яка відображається в тарифах; фінансова послуга здійснюється в інтересах третіх осіб; процес надання фінансових послуг регламентовано Національним банком України, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку і Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг; економічний зміст фінансової послуги полягає у залученні, зберіганні, видачі, управлінні, купівлі, продажу фінансових активів; споживання фінансових послуг, пов'язано з ризиком втрати фінансових активів; існують комплексні фінансові послуги, які містять ознаки декількох фінансових послуг; фінансова послуга має триваючий характер і не підлягає негайному виконанню.

Як уже було зазначено існує близько 500 видів фінансових послуг і для підвищення якості правового регулювання процесу надання фінансових послуг необхідно їх класифікувати.

Автор дисертації пропонує класифікувати фінансові послуги за суб'єктами надання на: 1) послуги банків; 2) послуги страхових компаній; 3) послуги кредитних спілок; 4) послуги ломбардів; 5) послуги лізингових компаній; 6) послуги довірчих товариств; 7) послуги установ накопичувального пенсійного забезпечення; 8) послуги інвестиційних фондів.

За органами, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг фінансові послуги поділяються на: 1) фінансові послуги, які регулюються Національним банком України; 2) фінансові послуги, які регулюються Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг; 3) фінансові послуги, які регулюються Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку.

За ступенем впливу на рух фінансових активів фінансові послуги поділяються на: 1) фінансові послуги, які опосередковують рух фінансових активів – трансформаційні послуги (довірче управління фінансовими

активами; діяльність з обміну валют; переказ грошей та ін.); 2) фінансові послуги, які не опосередковують рух фінансових активів (надання гарантій і поручительств).

За рентабельністю: 1) комерційні фінансові послуги, які здійснюються з метою отримання прибутку (послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення, торгівля цінними паперами та ін.); 2) некомерційні фінансові послуги, які здійснюються без мети отримання прибутку (факторинг, надання гарантій і поручительств).

За видом нормативно – правових актів якими регулюються: 1) фінансові послуги, які регулюються Законами України (торгівля цінними паперами; послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення); 2) фінансові послуги, які регулюються підзаконними нормативно – правовими актами (діяльність з обміну валют).

За територіальною спрямованістю: 1) регіональні фінансові послуги; 2) всеукраїнські фінансові послуги; 3) міжнародні фінансові послуги.

За терміном реалізації: 1) разові – здійснюються на протязі одного банківського дня (обмін валют, переказ грошей); 2) триваючі – передбачають довгострокову співпрацю між фінансовою установою і споживачем фінансових послуг (довірче управління фінансовими активами, послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення)

За способом накопичення активів фінансові послуги можна умовно розділити на два різновиди: послуги, пов'язані з акумуляцією (накопиченням) грошових коштів для подальшої трансформації в грошовий капітал і послуги, пов'язані з розміщенням грошових коштів в грошовий капітал. Стаття 4. Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до фінансових послуг відносить: 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків ;2) довірче управління фінансовими активами; 3) діяльність з обміну валют; 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; 5) фінансовий лізинг; 6) надання коштів у

позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; 7) надання гарантій та поручительств; 8) переказ грошей; 9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення; 10) торгівля цінними паперами; 11) факторинг.

На відміну від Закону Директива Ради 93/22/ЕЕС від 10 травня 1993 року щодо інвестиційних послуг в сфері цінних паперів пропонує вичерпний і більш досконалий перелік послуг, що є інвестиційними: «Інвестиційна послуга означатиме будь-яка з послуг, перелічених в Секції А Додатку, щодо будь-якого інструменту, переліченого в Секції В Додатку, яка надається на користь третьої сторони» (п. 1 ст. 1)

Секція А «Послуги»: 1) прийняття та розміщення від імені клієнта замовлень стосовно одного чи кількох інструментів, перелічених в секції В; 2) виконання таких замовлень за рахунок третіх осіб; 3) укладання угод з одним чи кількома інструментами фондового ринку (ринку інвестиційних послуг) від свого імені і за власний рахунок; 4) управління інвестиційними портфелями за дорученням інвесторів, на власний розсуд та на основі індивідуального підходу, якщо до таких портфелів входить один чи кілька інструментів, перелічених в секції В; 5) андеррайтинг інструментів, перелічених в секції В, та розміщення їх емісій.

Секція В «Інструменти»: 1) цінні папери, що підлягають обігу, та інвестиційні сертифікати; 2) інструменти грошового ринку; 3) строкові контракти (ф'ючерси) та інші подібні; 4) інструменти, що передбачають грошову форму оплати; 5) процентні строкові контракти (форварди); 6) строкові контракти на обмін (на певну дату у майбутньому) при залежності ціни від процентної ставки, валютного курсу чи фондового індексу (процентні, курсові чи індексні свопи); 7) опціони, що дають право на купівлю чи продаж будь-якого із зазначених інструментів, в т.ч. інструментів, що передбачають грошову форму оплати. До цієї категорії відносяться зокрема курсові та процентні опціони.

Секція С «Додаткові послуги»: 1) зберігання та управління щодо одного

або більше інструментів, внесених до переліку у Секції В; 2) послуги відповідального зберігання (оренда депозитних скриньок); 3) надання кредитів або позик інвесторові для того, щоб дозволити йому здійснювати операцію з застосуванням одного або більше інструментів, внесених до переліку у Секції В, якщо фірма, що надає кредит або позику, залучена до операції; 4) надання консультацій компаніям щодо структури капіталу, стратегії виробництва та питань, пов'язаних з ними, а також консультацій та послуг, що стосуються злиття та придбання компаній; 5) послуги, пов'язані з андеррайтингом; 6) консультації з інвестиційних питань, що стосуються одного чи більше інструментів, перелічених у Секції В; 7) послуги з обміну іноземної валюти, якщо вони пов'язані з наданням інвестиційних послуг [19].

Так, федеральний Закон США «Про модернізацію фінансових послуг» (Financial Services Modernization Act) був в першу чергу спрямований на те, щоб внести необхідні зміни у вже діючі закони США, що головним чином торкалися діяльності банківських організацій. Закон містить визначення видів діяльності, що є фінансовою діяльністю за своєю природою (activities that are financial in nature) (Розділ 102 п.(3)), ним були внесені істотні зміни в Закон Гласса-Стігола. Зокрема, Закон США «Про модернізацію фінансових послуг» (Financial Services Modernization Act) допустив операції банків як на ринку цінних паперів, так і на ринку страхових послуг через дочірні компанії [20; с. 50 – 57].

Відповідно до Закону до вказаних видів діяльності відносяться наступні види діяльності: (А) кредитування, обмін, передача, інвестиції, або зберігання грошей або цінних паперів. (В) страхування, надання гарантій відшкодування збитків, завданих пошкодженням майна, захворюванням, інвалідністю або смертю, або адміністрування і видача пенсії, агентська або брокерська для діяльність. (С) надання фінансових, інвестиційних, економічних чи консультативних послуг, включаючи консультування інвестиційної компанії. (D) випуск або продаж платіжних інструментів. (Е) андеррайтинг, торгівля на ринку цінних паперів. (F) здійснення будь-якої діяльності, що тісно пов'язана з

банківською або управління та контроль за діяльністю банків. (G) Співпраця у Сполучених Штатах з: (I) банківською холдинговою компанією, що працює за межами Сполучених Штатів, а також (II) в зв'язку з виконанням банківських або інших фінансових операцій за кордоном. (H) прямо або опосередковано придбання акцій, активів, або часток (в тому числі без боргів або цінних паперів, довірчих сертифікатів або інших документів, що надають право власності) компанії або іншої юридичної особи. (I) прямо або опосередковано придбання та управління, від імені однієї або кількох осіб (у тому числі осіб, крім депозитної установи або дочірньої депозитної установи, що контролюється банківською холдинговою компанією) або іншим чином, акцій, активів або часток (у тому числі без боргів обмеження або цінних паперів, партнерських інтересів, довірчих сертифікатів або інших документів, що засвідчують право власності) [86].

У Законі США «Про модернізацію ринків фінансових послуг» вперше дано законодавче визначення термінів «фінансові послуги» та «фінансова діяльність». Закон, зокрема, регулює широке коло корпоративних відносин, до суб'єктів ринку фінансових послуг, для цілей Закону, належать господарські товариства, їх засновники, акціонери, власники істотної участі та інші суб'єкти, які в Україні традиційно належать до суб'єктів господарського права.

У Великобританії, у червні 2000 року був прийнятий новий Закон про фінансові послуги і ринкову діяльність (Financial Services and Markets Act) [85]. За обсягом регульованих відносин даний закон можна порівняти із Цивільним, Господарським, Кримінальним, Кримінально – процесуальним та Цивільним процесуальним кодексами України. У даному законодавчому акті гармонійно поєднані матеріальні та процесуальні норми, які регулюють: порядок здійснення державного регулювання та нагляду, правовий статус органів державної влади, порядок державної реєстрації фінансових установ, функціонування офшорних зон, міжнародне співробітництво, захист прав споживачів фінансових послуг, ліцензування, патентування, банкрутство, порядок укладення договорів, забезпечення виконання зобов'язань,

відповідальність, порядок розслідування фінансових злочинів, порядок розгляду справ у суді та ін. [85] Аналіз закордонного законодавства свідчить про багатогранність правовідносин на ринку фінансових послуг і про необхідність заповнення прогалин вітчизняного фінансового законодавства.

Таким чином, необхідно переглянути перелік фінансових послуг, зафіксованих у статті 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Визначення фінансової послуги, зафіксоване в законодавстві України, фактично обмежує її економічний зміст терміном «операції з фінансовими активами» [10]. Але фінансова операція не завжди опосередковує рух фінансових активів, прикладом цього є надання гарантій і поручительств. Так в ч.1 ст 546. Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року зазначено: виконання зобов'язання може забезпечуватися неустойкою, порукою, гарантією, заставою, притриманням, завдатком [21]. Таким чином, у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» засоби забезпечення зобов'язань трактуються, як «фінансова послуга», причому особливий статус надано лише двом видам забезпечення зобов'язань. Під засобами забезпечення зобов'язань, на думку проф. Мамутова В.К. слід розуміти передбачені законом або договором спеціальні засоби, покликані додатково стимулювати боржника до належного виконання ним свого зобов'язання за головним зобов'язанням, а у разі невиконання ним свого зобов'язання - служити засобом задоволення законних вимог кредитора [22; 607].

Якщо розглядати засоби забезпечення зобов'язань з позиції авторів Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», то ознаки фінансових послуг притаманні також і заставі, завдатку та неустойці; адже це також операції з фінансовими активами, що здійснюються за власний рахунок а у випадках, передбачених законодавством, — і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою збереження реальної вартості фінансових активів. Дана колізія свідчить про необхідність законодавчого розмежування видів фінансових послуг і способів

забезпечення зобов'язань.

На думку Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва (Держпідприємництва), фінансові послуги не можна ототожнювати із порукою, оскільки остання не є операцією, яка здійснюється в інтересах третіх осіб [123].

Віднесення факторингу до переліку фінансових послуг, на думку автора, також здійснено необґрунтовано. Відповідно до ч.1 ст 1077. Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 року: за договором факторингу одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [21]. В той же час у ст 512, згаданого нормативно – правового акту, зазначено: Кредитор у зобов'язанні може бути замінений іншою особою внаслідок передання ним своїх прав іншій особі за правочином (відступлення права вимоги). Боржник у зобов'язанні може бути замінений іншою особою (переведення боргу) лише за згодою кредитора.(ст. 520 ЦК України). Аналіз змісту, згаданих правових норм, дає усі підстави зробити висновок, що факторинг і відступлення права вимоги не відрізняються за своєю економічною природою. Різниця полягає лише у тому, що фактором може бути лише банк або фінансова установа, а також фізична особа — суб'єкт підприємницької діяльності, яка відповідно до закону має право здійснювати факторингові операції, в той час коли відступлення права вимоги може здійснюватись і на користь юридичних осіб, які не мають статусу фінансової установи.

Міністерство юстиції України в своєму листі від 05.11.2004 зазначає: виходячи із загальних положень Цивільного кодексу України (стаття 520) переведення боргу є нічим іншим, як заміною в зобов'язанні боржника іншою особою з відома кредитора, а не формою розрахунків [125]. (Тобто не опосередковує рух фінансових активів – авт.)

Випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків –

фінансова послуга, яка зазначена у Законі України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" під номером один, з точки зору автора – технічний процес, який не опосередковує рух фінансових активів і належить операційних послуг фінансових установ.

Викликає сумніви також доцільність включення фінансового лізингу до переліку фінансових послуг. Відповідно до ч.2 ст. 1 Закону України «Про фінансовий лізинг»: за договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату (лізингові платежі). А у ч.1 ст.2 згаданого Закону зазначено: відносини, що виникають у зв'язку з договором фінансового лізингу, регулюються положеннями Цивільного кодексу України про лізинг, найм (оренду), купівлю-продаж, поставку [126].

Отже, фінансовий лізинг – це комплексні цивільно – правові відносини – синтез купівлі – продажу, поставки, та оренди. Предметом договору лізингу може бути неспоживна річ, визначена індивідуальними ознаками та віднесена відповідно до законодавства до основних фондів, а предметом договору про надання фінансових послуг виступають фінансові активи.

Таким чином, є всі підстави виключити факторинг, надання гарантій та поручительств, випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та фінансовий лізинг із переліку фінансових послуг. Їх варто віднести до супутніх послуг, які надаються для поліпшення якості і ліквідності фінансових послуг.

Водночас, невдала дефініція обмежує можливість віднесення ряду послуг, що надаються фінансовими установами, до фінансових. Зокрема, до переліку фінансових послуг варто віднести міжнародний форфейтинг – це фінансування зовнішньоекономічної діяльності експортерів шляхом надання їм пільгових кредитів на умовах дисконту (без права регресу) векселів або інших боргових вимог; венчурне фінансування – послуга, що надається

інноваційними банками, пов'язана з фінансуванням науково – технічних розробок; придбання у групах – декілька осіб об'єднуються в групу із метою придбання товару високої вартості та за рахунок об'єднання невеликих внесків всіх учасників з'являється можливість придбати товар, який передається одному з учасників. Надалі таким самим чином за рахунок сукупності невеликих внесків учасників групи товар поступово купується для всіх інших членів групи. Коротко зміст таких відносин можна назвати — «купує група». Такі системи тривалий час існують у Польщі, Бразилії, Чилі, Аргентині. Суб'єкти господарювання, які здійснюють адміністрування купівлі у групах не мають статусу фінансових установ і, відповідно, не зобов'язані отримати ліцензію Держфінпослуг, а в Україні не існує нормативно – правових актів, які регулюють порядок здійснення купівлі у групах. Тому згадані суб'єкти господарювання безперешкодно здійснюють залучення коштів фізичних і юридичних осіб, в обмін на обіцянку доступних кредитів, але зобов'язання свої не виконують. Коли вкладник такої установи вимагає повернення коштів виявляється що у законодавстві не передбачено порядок повернення таких вкладів, а також порядок притягнення до відповідальності адміністраторів купівлі в групах. Наприклад, громадянин Ч. звернувся до Шевченківського районного суду м. Києва з позовом до закритого акціонерного товариства «АІСЕ Україна» (далі — ЗАТ) про визнання угоди недійсною та повернення йому коштів. Шевченківський районний суд м. Києва рішенням від 29 листопада 2004 р., залишеним без зміни ухвалою Апеляційного суду м. Києва від 29 березня 2005 р., у задоволенні позову відмовив. У касаційній скарзі Ч. просив скасувати ухвалені у справі судові рішення і задовольнити його позовні вимоги, посилаючись на порушення судами норм матеріального та процесуального права. Заслухавши доповідача, обговоривши доводи скарги та перевіrivши матеріали справи, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що касаційна скарга підлягає частковому задоволенню. Суд першої інстанції встановив, що 12 березня 2002 р. між сторонами було укладено угоду (з додатками до неї) про

надання Ч. послуг, спрямованих на придбання ним автомобіля за допомогою системи «Автоплан», організованої ЗАТ. Для виконання умов цієї угоди позивач вніс на рахунки ЗАТ 9 тис. 172 грн 46 коп. Відмовляючи у задоволенні позову, суд послався на те, що немає визначених позивачем підстав для визнання угоди недійсною, оскільки послуги, які надає ЗАТ, не є фінансовими і здійснення такої діяльності не потребує ліцензування, а також угода підписана особою, яка мала відповідні повноваження. З цим погодився й суд апеляційної інстанції. Проте ці висновки не є правильними. Згідно з ч. 1 ст. 4 Закону від 12 липня 2001 р. № 2664-III «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (далі — Закон) фінансовими вважаються такі послуги: 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків; 2) довірче управління фінансовими активами; 3) діяльність з обміну валют; 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення; 5) фінансовий лізинг; 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту; 7) надання гарантій та поручительств; 8) переказ грошей; 9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення; 10) торгівля цінними паперами; 11) факторинг; 12) інші операції, які відповідають критеріям, визначеним у п. 5 ч. 1 ст. 1 цього Закону. Пунктом 5 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону визначено, що фінансова послуга — це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, — і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів. Наведене свідчить про те, що перелік фінансових послуг, передбачений Законом, не є вичерпним, визначення послуг як фінансових можливе при відповідності операцій критеріям, встановленим п. 5 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону. Обґрунтовуючи позовні вимоги, Ч. посилався на те, що діяльність ЗАТ, пов'язана із наданням послуг за системою «Автоплану», є по суті діяльністю з надання фінансових послуг, оскільки має характерні для

таких послуг ознаки — відповідач здійснює операції з фінансовими активами, отримує від учасників системи «Автоплан» грошові кошти у вигляді початкового та щомісячних платежів, перерозподіляє отримані грошові кошти в інтересах третіх осіб і має прибуток від такої діяльності. Усупереч вимогам статей 62, 202, 2021, 203 ЦПК 1963 р., який був чинним на час розгляду справи, суд зазначені доводи належним чином не перевірів, характеристику послуг за системою «Автоплану» з огляду на доводи позивача не провів, а тому зробив передчасний висновок про відсутність у діяльності відповідача ознак надання фінансових послуг. Крім того, поза увагою суду залишилася та обставина, що угода від 12 березня 2002 р. від імені ЗАТ не підписана, а на бланку угоди проставлена лише печатка товариства і не зазначена особа, яка уповноважена представляти ЗАТ при укладенні угоди. Апеляційний суд на зазначене уваги не звернув, усупереч вимогам ст. 301, ч. 2 ст. 313 ЦПК 1963 р. не перевірів у повному обсязі доводи апеляційної скарги, в ухвалі не зазначив конкретні обставини і факти, що спростовують ці доводи, і залишив рішення суду першої інстанції без зміни. За таких обставин ухвалені у справі судові рішення підлягають скасуванню із направленням справи на новий розгляд з підстав, передбачених ч. 2 ст. 338 ЦПК. Керуючись ст. 336 ЦПК, колегія суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України касаційну скаргу Ч. задовольнила частково: рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 29 листопада 2004 р. та ухвалу Апеляційного суду м. Києва від 29 березня 2005 р. скасувала, справу направила на новий розгляд до суду першої інстанції [197].

Отже, розширення переліку фінансових послуг – вимога сьогодення, адже це розширить повноваження Держфінпослуг у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг. Зокрема, Мін'юст відмовив у реєстрації розпорядження Держфінпослуг №5618 «Про віднесення операцій з адміністрування придбань у групах до фінансових послуг і затвердження Положення про здійснення діяльності з адміністрування придбань у групах» [127], мотивуючи це відсутністю такого виду послуг у переліку фінансових

послуг, даному в Законі України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг". Це відбулося в період, коли вкладники «Еліта – центру» звернулися у Держфінпослуг за захистом своїх прав.

Висновки до розділу 1

1. Ринок фінансових послуг – невід’ємна складова фінансової системи держави, адже фінанси суб’єктів господарювання та домогосподарств (які акумулюють фінансові посередники), шляхом реалізації фіскальної та грошово – кредитної політики стають основою формування публічних фондів коштів. Фінансовий ринок – складова фінансової системи держави. За своєю суттю це механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб’єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інститутами.

2. Імперативний аспект є визначальним для регулювання ринку фінансових послуг, як складової фінансової системи держави.

3. Фінансова система це сукупність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних фінансових інституцій, які на підставі діючого законодавства, дають змогу регулювати на макро- й мікрорівні сукупність потоків коштів і забезпечують функціонування економіки та процес створення ВВП.

4. В організаційному аспекті: ринок фінансових послуг – це сукупність імперативних правовідносин у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів вкладників та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Ринок фінансових послуг має під собою підґрунтя товарно-грошових відносин, які врегульовуються нормами і законами, що у своїй сукупності

формують окрему галузь права — фінансове право.

5. Фінансові послуги у широкому розумінні це сукупність фінансових операцій, операційних і супровідних послуг; і вузькому розумінні, це впорядкована система фінансових операцій, від них варто відрізнити комплексні фінансові послуги, вони об'єднують в собі декілька фінансових послуг. До них належать: страхування кредитів, страхування інвестиційних ризиків, страхування виданих гарантій і поручительств, кредити під заставу цінних паперів, кредити в іноземній валюті та ін.

6. Статтю 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» необхідно доповнити визначеннями такого змісту:

операційні послуги – послуги фінансових установ, що забезпечують повноту, цілісність, прибутковість і ліквідність процесу надання фінансових послуг, не опосередковуючи рух фінансових активів.

супровідні послуги – послуги аудиторських, юридичних, консалтингових компаній, експертів, нотаріусів, наукових установ, які надаються споживачам фінансових послуг.

7. Фінансові послуги за суб'єктами надання поділяються на: 1) послуги банків; 2) послуги страхових компаній; 3) послуги кредитних спілок; 4) послуги ломбардів; 5) послуги лізингових компаній; 6) послуги довірчих товариств; 7) послуги установ накопичувального пенсійного забезпечення; 8) послуги інвестиційних фондів.

За органами, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг фінансові послуги поділяються на: 1) фінансові послуги, які регулюються Національним банком України; 2) фінансові послуги, які регулюються Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг; 3) фінансові послуги, які регулюються Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку.

За ступенем впливу на рух фінансових активів фінансові послуги поділяються на: 1) фінансові послуги, які опосередковують рух фінансових

активів – трансформаційні послуги (довірче управління фінансовими активами; діяльність з обміну валют; переказ грошей та ін.); 2) фінансові послуги, які не опосередковують рух фінансових активів (надання гарантій і поручительств).

За рентабельністю: 1) комерційні фінансові послуги, які здійснюються з метою отримання прибутку (послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення, торгівля цінними паперами та ін.); 2) некомерційні фінансові послуги, які здійснюються без мети отримання прибутку (факторинг, надання гарантій і поручительств).

За видом нормативно – правових актів якими регулюються: 1) фінансові послуги, які регулюються Законами України (торгівля цінними паперами; послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення); 2) фінансові послуги, які регулюються підзаконними нормативно – правовими актами (діяльність з обміну валют).

За територіальною спрямованістю: 1) регіональні фінансові послуги; 2) всеукраїнські фінансові послуги; 3) міжнародні фінансові послуги.

За терміном реалізації: 1) разові – здійснюються на протязі одного банківського дня (обмін валют, переказ грошей); 2) триваючі – передбачають довгострокову співпрацю між фінансовою установою і споживачем фінансових послуг (довірче управління фінансовими активами, послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення)

За способом накопичення активів фінансові послуги можна умовно розділити на два різновиди: послуги, пов'язані з акумуляцією (накопиченням) грошових коштів для подальшої трансформації в грошовий капітал і послуги, пов'язані з розміщенням грошових коштів в грошовий капітал.

8. Є усі підстави виключити факторинг, надання гарантій та поручительств, випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків із переліку фінансових послуг. Їх варто віднести до супутніх послуг, які надаються для поліпшення якості і ліквідності фінансових послуг.

9. Фінансове посередництво це професійна діяльність фінансових установ, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, який забезпечить одержання прибутку і захист майнових інтересів споживачів фінансових послуг.

10. Пропонується скасувати законодавчі обмеження для формування універсальних установ фінансових послуг, і встановити на законодавчому рівні два, запропонованих нами, способи їх створення: 1) диверсифікація банків, придбання ліцензій на окремі види фінансових послуг, освоєння банками нових видів фінансових продуктів; 2) консолідація фінансових інститутів (банків, інвестиційних компаній, брокерських контор і т.п.), створення між структурних утворень, що одержали форми довгострокових стратегічних союзів, партнерських угод і т.д.

РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЙНО – ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

2.1 Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг

Загальнотеоретична правова наука активно використовує терміни, які не є юридичними у онтологічному розумінні. До них відноситься категорія «механізм». Зокрема, в теорії права розрізняють «механізм правотворчості», «механізм дії права», «механізм правореалізації», «механізм правової дії» і, нарешті, «механізм правового регулювання», «механізм державно - правового регулювання». У ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зазначено: державне регулювання ринків фінансових послуг - здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам» [10]. Проте визначення, запропоноване у законі не відображає сутності зазначеного явища. Відбувається дублювання понять «регулювання – це регулювання і нагляд». Не слід ототожнювати дані категорії, адже регулювання полягає у розробці та виданні уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, які регламентують види і способи діяльності на ринках капіталу, встановлення правил чи адміністративних вимог, що здійснюються органами влади. До методів регулювання відносяться реєстрація, ліцензування, встановлення вимог і обмежень, надання рекомендацій та встановлення економічних нормативів (пруденційне регулювання). Нагляд полягає у цілісному й безперервному відстеженні здійснення фінансовими установами їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами, постійному моніторингу за відповідністю вимог, встановлених органом регулювання. До методів нагляду відносяться спеціальна звітність фінансових установ, інспекційні перевірки, застосування заходів впливу, звернення до суду та пруденційний нагляд (постійний моніторинг за встановленими економічними нормативами).

Державне регулювання – це складний, стадійний процес. Державне

регулювання не варто ототожнювати із державним управлінням. Адже державне управління знаходить свій прояв у імперативних приписах органів державної влади. Розпорядча діяльність управлінських структур виявляється, по-перше, у прийнятті загальнообов'язкових приписів (вони закріплюються в указах, постановах, положеннях, розпорядженнях, інструкціях, протоколах тощо); по-друге, в організації виконання зазначених приписів і, по-третє, у здійсненні контролю за цим процесом [281; с.16 – 17]. Державне регулювання – це демократичний аналог державного управління. Регулювання передбачає можливість фізичних і юридичних осіб вибирати альтернативні варіанти поведінки. Зокрема, В.Б. Авер'янов зазначає: «державне регулювання створює умови для діяльності суб'єктів та об'єктів управління в напрямі, який є бажаним для держави і за яким відбуватиметься розвиток системи управління в цілому. Причому державне регулювання передбачає декілька варіантів майбутньої діяльності керованих об'єктів, створюючи можливість діяти найбільш ефективно» [112; с.83]. У державному регулюванні завжди знайдеться місце для засобів заохочення, для громадської ініціативи, для саморегулювальних організацій. Державне регулювання це взаємодія особи і держави, захист інтересів особи – це найвища мета державного регулювання. Державне регулювання створює комфортні умови для розвитку нових правовідносин, відмовляючись від жорстких методів контролю і нагляду.

Ознаки державного регулювання ринку фінансових послуг: 1) організаційний характер; 2) регламентованість діючим законодавством; 3) масштабність і універсальність; 4) створення умов для захисту прав і свобод особи; 5) ієрархічність; 6) альтернативність; 7) демократизм; 8) децентралізація.

Саме тому ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» пропонуємо доповнити визначенням наступного змісту: державне регулювання ринку фінансових послуг – це, регламентована положеннями діючого законодавства, діяльність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних саморегулювальних утворень, що здійснюється з метою створення умов для

функціонування та розвитку системи фінансових установ, захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір.

Концептуальне визначення змісту механізму державного регулювання у працях вчених – адміністративістів переважно зводиться до його трактування, як сукупності елементів, системи, процесу чи методу управління. Найбільш досконале визначення механізму державного регулювання – це система елементів, які у своїй сукупності дій приводять до очікуваного ефекту протягом певного періоду. Автор дисертаційного дослідження пропонує наступне визначення механізму державного регулювання ринку фінансових послуг – це система юридичних, адміністративних, організаційних, економічних та соціально – психологічних засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на суспільні відносини імперативного та диспозитивного характеру, що виникають на ринку фінансових послуг.

Як і будь – яка регламентована система механізм державного регулювання ринку фінансових послуг має свої стадії, форми та обов'язкові елементи. На думку автора, існує чотири основних стадії механізму державного регулювання ринку фінансових послуг: 1) стадія формування і загальної дії владних приписів, які регламентують, спрямовують поведінку учасників суспільних відносин, встановлюють для них той або інший правовий режим; 2) стадія виникнення прав і обов'язків (конкретних правовідносин), що характеризується тим, що на основі юридичних норм за наявності передбачених обставин (юридичних фактів) у конкретних суб'єктів виникають права і обов'язки - індивідуалізовані регулятори поведінки; 3) стадія реалізації прав і обов'язків, що характеризується тим, що програми поведінки, закладені у індивідуальних актах управління, втілюються в життя; 4) стадія контролю, яка передбачає підготовку та аналіз звітності, а також застосування передбачених законодавством санкцій у випадку порушення норм діючого законодавства.

Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг реалізується у наступних формах: 1. нормативно – правових: прийняття

нормативно правових актів, нагляду за діяльністю фінансових установ, ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг, застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; 2. фінансово – кредитних: встановлення облікової ставки НБУ, встановлення норм обов'язкового резервування для фінансових установ, встановлення рейтингів фінансової надійності, оподаткування; 3. соціальних – захист прав споживачів фінансових послуг, застосування пільгових кредитних та депозитних ставок, реструктуризація кредитів; 4. наукових – фінансування наукових досліджень, підготовка кадрів у відомчих навчальних закладах НБУ, інноваційне регулювання; 5. інтеграційних: адаптація законодавства до стандартів ЄС, транскордонне співробітництво, створення філій іноземних фінансових установ на території України.

Досліджуючи механізм державного регулювання надання фінансових послуг, необхідно проаналізувати наступні його елементи:

1) суб'єкти державного регулювання, що підрозділяється на: а) органи держави, що володіють правотворчими владними повноваженнями; б) органи держави, що володіють правозастосовчими владними повноваженнями (суд, прокуратура, арбітраж і т.д.); 2) об'єкт регулювання: а) керовані суспільні системи і підсистеми (фінансові установи); б) особа – суб'єкт правовідношення; 3) основа регулювання: правова система, чинники, що сприяють її функціонуванню; 4) засіб регулювання: чинники, що втілюють зміст правових вимог (правовідносини, юридична відповідальність, акти застосування норм права та ін.); 5) методи державного регулювання; б) мета регулювання (встановлення певного режиму суспільних відносин – правопорядку, громадського порядку, статусу особи і т.д.).

Досліджувати перші два елементи механізму державного регулювання надання фінансових послуг: суб'єкти державного регулювання (органи держави, що володіють владними повноваженнями) та об'єкт регулювання: (фінансові установи), можливо лише в комплексі. Адже на практиці правовідносини, які виникають між суб'єктом правового регулювання та

об'єктом становлять особливу групу суспільних відносин імперативного характеру, які є складовою частиною предмета фінансового права. Як було встановлено раніше, з економічної точки зору фінансові послуги це послуги, пов'язані із забезпеченням трансформації грошових коштів в грошовий капітал. З правової точки зору, відносини пов'язані з рухом грошового капіталу виражаються в правовідносинах. Сторонами в таких правовідносинах виступають з одного боку – потенційний інвестор – власник вільних грошових коштів, ще не трансформованих в грошовий капітал, який проте, має намір здійснити таку трансформацію. З другого боку потенційного правовідношення, що формується, знаходиться підприємець – потенційний реципієнт інвестицій, якому необхідний грошовий капітал. Перетворенню потенційних правовідносин у реальні сприяє група суб'єктів господарювання, підприємницька діяльність яких спрямована на формування умов для перетворення потенційного інвестора на реального інвестора, а потенційного реципієнта в реального реципієнта інвестицій. Фінансові установи, які опосередковують рух фінансових активів, виступаючи індикаторами фінансових операцій, а також налагоджують співпрацю між інвестором та реципієнтом інвестицій іменують терміном «фінансовий посередник», або «професійний учасник ринку фінансових послуг». При цьому, це збірне поняття включає різноманітні спеціальні види діяльності, починаючи з інституційних інвесторів, консультантів і посередників (брокерів, дилерів) і завершуючи організаціями інфраструктури ринку (реєстраторами, депозитаріями організаторами торгівлі і кліринговими організаціями). Аналізуючи змістовно – структурну характеристику поняття «фінансове посередництво», слід зазначити, що вітчизняна та міжнародна економічна і юридична термінологія не містять його вичерпного визначення і тлумачення. У Фінансово – економічному словнику посередництво визначається, як форма підприємницької діяльності переважно у сфері послуг для налагоджування зв'язків між виробниками і споживачами, продавцями і покупцями з метою прискорити та полегшити рух, обіг продукції, грошей, валюти, інформації.

С.В.Мочерний пропонує наступне визначення посередництва: це сукупність видів діяльності, виконуваних фізичними та юридичними особами, які забезпечують просування створеної виробником продукції.

Роджер Лерой Міллер і Девід Д. Ван-Хуз визначають фінансове посередництво (financial intermediation), як процес акумуляції фінансовими установами заощаджень домогосподарств і кредитування фірм за рахунок цих заощаджень [23; с.22].

В.П. Ходарківська і В.В. Беляєв виділяють три види фінансового посередництва в залежності від способу переміщення капіталу: 1. Пряме (безпосереднє) переміщення (трансферт), відбувається, коли компанія передає свої акції або облігації безпосередньо власникам грошових коштів без посередництва будь-яких фінансових інститутів. 2. Непряме переміщення через інвестиційні банки, компанія продає свої акції та облігації інвестиційному банку, який, у свою чергу, продає ці ж цінні папери компаніям і особам, що мають заощадження. 3. Непряме переміщення (трансфер) з використанням фінансового посередника. Спочатку посередник купує грошові кошти у тих, хто має заощадження, в обмін на свої власні цінні папери, а потім використовує ці грошові кошти для придбання і збереження цінних паперів компанії [4; с.95 - 96].

Н.І. Версаль вирізняє два види фінансового посередництва: фінансове посередництво між платником та одержувачем коштів (посередництво у розрахунках) і фінансове посередництво між позичальником і кредитором (посередництво у кредитуванні) [24; с.99].

Автор дисертації пропонує розглядати фінансове посередництво, як професійну діяльність фінансових установ, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, який забезпечить одержання прибутку і захист майнових інтересів споживачів фінансових послуг.

На підставі даного визначення можна сформулювати ознаки фінансового посередництва:

1. Основна мета фінансового посередництва – отримання прибутку. Основний засіб досягнення мети – об'єднання надлишкових фінансових активів. Усі переваги, які пропонують фінансові компанії своїм клієнтам (захист у разі настання страхового випадку, додаткове пенсійне забезпечення) це своєрідний магніт для фінансових ресурсів. Тому основна вимінність між фінансовими посередниками – це спосіб залучення вкладів, на етапі їх перерозподілу вони діють за подібними схемами, а часто і об'єднують свої ресурси.

2. Фінансове посередництво здійснюється на договірній основі.

3. Зміст фінансового посередництва полягає у спрямуванні фінансових ресурсів до найефективніших споживачів.

4. Предметом фінансового посередництва є національна та іноземна валюта, а також цінні папери.

5. Фінансове посередництво – діяльність, суворо регламентована законодавством.

6. Фінансове посередництво забезпечує рівновагу на ринку капіталів, адже дозволяє збалансувати попит і пропозицію фінансових ресурсів.

7. Обмежене коло суб'єктів, які здійснюють фінансове посередництво.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: фінансові послуги надаються фінансовими установами, а також, якщо це прямо передбачено законом, фізичними особами — суб'єктами підприємницької діяльності [10].

Посередництво на ринку фінансових послуг становить єдність посередницької діяльності банків і посередницької діяльності небанківських фінансових установ. Проте, на практиці, провести межу між банківськими та небанківськими фінансовими послугами важко. Саме тому критерієм розмежування обрано спосіб ліцензування діяльності фінансових установ. На думку автора банківська діяльність ліцензується НБУ, а небанківська – Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг та Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. У статті 47 Закону України

«Про банки і банківську діяльність» зазначено: на підставі банківської ліцензії банки мають право здійснювати такі банківські операції: 1) приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб; 2) відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них; 3) розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. Банк також має право здійснювати такі операції та угоди: 1) операції з валютними цінностями; 2) емісію власних цінних паперів; 3) організацію купівлі та продажу цінних паперів за дорученням клієнтів; 4) здійснення операцій на ринку цінних паперів від свого імені (включаючи андеррайтинг); 5) надання гарантій і поручительств та інших зобов'язань від третіх осіб, які передбачають їх виконання у грошовій формі; 6) придбання або відчуження права вимоги на виконання зобов'язань у грошовій формі за поставлені товари чи надані послуги, приймаючи на себе ризик виконання таких вимог та прийом платежів (факторинг); 7) лізинг; 8) послуги з відповідального зберігання та надання в оренду сейфів для зберігання цінностей та документів; 9) випуск, купівлю, продаж і обслуговування чеків, векселів та інших оборотних платіжних інструментів; 10) випуск банківських платіжних карток і здійснення операцій з використанням цих карток; 11) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських операцій. За умови отримання письмового дозволу Національного банку України банки також мають право здійснювати такі операції: 1) здійснення інвестицій у статутні фонди та акції інших юридичних осіб; 2) здійснення випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї; 3) перевезення валютних цінностей та інкасацію коштів; 4) операції за дорученням клієнтів або від свого імені: з інструментами грошового ринку; з інструментами, що базуються на обмінних курсах та відсотках; з фінансовими ф'ючерсами та опціонами; 5) довірче управління коштами та цінними паперами за

договорами з юридичними та фізичними особами; б) депозитарну діяльність і діяльність з ведення реєстрів власників іменних цінних паперів [16].

Проте тільки три операції є «виключно банківськими» тобто їх у сукупності може здійснювати лише банк це: приймання вкладів (депозитів) від юридичних і фізичних осіб, відкриття та ведення поточних рахунків клієнтів і банків-кореспондентів, у тому числі переказ грошових коштів з цих рахунків за допомогою платіжних інструментів та зарахування коштів на них та розміщення залучених коштів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик. Існують фінансові послуги, одночасно надають декілька фінансових посередників. Наприклад, послуги з іпотечного кредитування часто надаються будівельними компаніями спільно з банками або за рахунок власних засобів, а заставне кредитування впродовж декількох століть практикується ломбардами.

До фінансового посередництва небанківських фінансових установ слід віднести: операції з цінними паперами (брокерська діяльність, включаючи купівлю і продаж облігацій, сертифікатів, акцій і інших цінних паперів, а також довірче управління цінними паперами, клірингова діяльність, що включає розрахунки за операціями з цінними паперами, депозитарна діяльність, що включає облік і зберігання сертифікатів цінних паперів); операції з дорогоцінними металами і коштовним камінням; надання гарантій і поручительств; фінансовий лізинг; страхування життя; інші види страхування (додаткове медичне страхування, майнове страхування - страхування автомобілів, житла, іншого майна, вантажів, а також страхування відповідальності, страхування фінансових ризиків і ін.)

Фінансова установа – основна складова фінансового посередництва. У економічній науковій літературі пропонуються наступні визначення даного поняття: автори підручника Ринок фінансових послуг С.О. Маслова та О.А. Опалов зазначають, що фінансова установа – це юридична особа, яка згідно із законодавством певної країни надає одну або кілька фінансових послуг [14;с.106].

Фінансово – економічний словник містить дефініцію фінансові посередники – сукупність фінансових установ (банки, страхові компанії, кредитні спілки, пенсійні фонди тощо), чії функції полягають в акумулюванні коштів громадян та юридичних осіб і подальшому їх наданні на комерційних засадах в розпорядження позичальників [5; с.443].

Енциклопедія «Фінансові послуги України» містить визначення фінансових інститутів – юридичні особи, які згідно із ліцензіями і відповідними дозволами держави здійснюють фінансові послуги [23; с.32].

Роджер Лерой Міллер і Девід Д. Ван-Хуз розглядають фінансові установи (financial institutions) як такі установи, як комерційні банки, кредитні асоціації, страхові компанії, пенсійні фонди, які залучають кошти домогосподарств і кредитують фірми за рахунок цих коштів [7; с. 22].

Джозеф Ф. Сінкі диференціює поняття «фінансовий посередник» (financial intermediary) і «фірма фінансових послуг» (financial services firm). Фінансовий посередник – це інститут, що забезпечує спрямування засобів від домогосподарств, що зберігають фінансові ресурси до домогосподарств, які їх витрачають (deficit spending units). Фірма фінансових послуг – фірма, що здійснює і реалізує фінансові послуги [18; с. 18 – 19].

У статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зазначено: фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг;

кредитна установа – фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик;

учасники ринків фінансових послуг – юридичні особи та фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України, та споживачі таких послуг [10].

Очевидно узагальнюючим елементом тут виступає поняття «учасники ринків фінансових послуг». Законодавець розглядає дві групи учасників ринків фінансових послуг: 1.споживачі фінансових послуг, 2 фінансові установи.

У законодавстві Російської Федерації класифікація фінансових установ здійснюється по іншому. Так, Федеральний закон про банки і банківську діяльність оперує поняттями «кредитна організація», «банк», «небанківська кредитна організація».

Кредитна організація – юридична особа, яка для одержання прибутку як основної мети своєї діяльності на підставі спеціального дозволу (ліцензії) Центрального банку Російської Федерації (Банку Росії) має право здійснювати банківські операції.

Банк – кредитна організація, яка має виняткове право здійснювати в сукупності наступні банківські операції: залучення у внески грошових коштів фізичних і юридичних осіб, розміщення вказаних засобів від свого імені і за свій рахунок на умовах поворотності, платності, терміновості, відкриття і ведення банківських рахунків фізичних і юридичних осіб.

Небанківська кредитна організація – кредитна організація, що має право здійснювати окремі банківські операції, передбачені законом. Допустимі поєднання банківських операцій для небанківських кредитних організацій встановлюються Банком Росії.

Іноземний банк – банк, визнаний таким за законодавством іноземної держави, на території якої він зареєстрований. У даному Законі поняття «кредитна організація» є узагальнюючим щодо банків і небанківських фінансових установ. До того ж кредитним установам заборонено займатися страховою діяльністю [25].

Функції банків і небанківських фінансових установ, на думку автора, не зводяться до здійснення кредитних операцій. Визначення кредитної організації, дане в Законі РФ ототожнює кредитну установу і банк, і ставить під сумнів можливість віднесення до кредитних організацій небанківських фінансових установ. Адже кредитна організація «має право здійснювати банківські операції.» Класифікація фінансових установ, зазначена у Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг», у порівнянні із Законом РФ про банки і банківську діяльність найбільш доцільна. Але це не єдина класифікація фінансових установ. Маслова С.О. і Опалов О.А. розглядають банківські інститути, які на фінансовому ринку здійснюють розрахунково – касове обслуговування клієнтів, створення депозитів, кредитування, та ін. а також небанківські фінансові установи, які поділяються на депозитні (кредитні союзи та асоціації), контрактно – ощадні (пенсійні фонди, страхові компанії), інвестиційні (інвестиційні фонди, трастові та фінансові компанії [14; с. 16].

Згадані автори визначають також основні типи фінансових посередників: торговці цінними паперами, інвестиційні фонди, довірчі товариства, страхові компанії, товариства покупців, банки. Вони також розглядають фінансові установи банківської системи: емісійні банки (Центральний банк, Регіональні центральні банки) та неемісійні банки (комерційні та спеціалізовані (інноваційні, інвестиційні, облікові, позико – ощадні, іпотечні, ощадні)); фінансові установи парабанківської системи: спеціалізовані кредитно – фінансові інститути, кредитні союзи страхові компанії, інвестиційні компанії, пенсійні фонди, фінансові компанії, консорціумні, корпоративні, асоціативні та інші об'єднання банків та парабанків [14; с. 106].

Н.І. Версаль пропонує найбільш детальну класифікацію фінансових посередників. На думку автора фінансові посередники у розрахунках бувають двох видів: 1. фінансові посередники, за допомогою яких здійснюється переказ коштів – національний рівень: НБУ, вітчизняні комерційні банки, система електронних платежів(СЕП), система термінових переказів (СТП), національна

система масових електронних платежів (НСМЕП), Укрпошта, інші фінансові посередники, яким надано право переказу коштів; міжнародний рівень: центральні банки, зарубіжні комерційні банки, міжнародні фінансово – кредитні інститути, міжнародні платіжні системи. 2. фінансові посередники, які виконують тільки інформаційну та консультативну функції – національний рівень: вітчизняні рейтингові агенції (Кредит – рейтинг, АУБ), міжнародні рейтингові агенції(Standard&Poor's, Moody's, Fitch IBKA) телекомунікаційні системи (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication). Фінансові посередники у кредитуванні: 1. банківська система: НБУ, вітчизняні комерційні банки (універсальні і спеціалізовані: іпотечні, ощадні, інвестиційні, клірингові) 2. парабанківська система: кредитні спілки, ломбарди, пенсійні фонди, страхові компанії, професійні учасники ринку цінних паперів, фінансові компанії, лізингова компанії, інвестиційні фонди. 3. супрабанківська система: супранаціональні банки – Група Світового банку, Європейський банк реконструкції та розвитку, Банк міжнародних розрахунків, Європейський інвестиційний банк; небанківські фінансові посередники – Міжнародний валютний фонд, Кредитна установа для відбудови, Агентство США з міжнародного розвитку, Агентство з розвитку підприємництва. 4. рейтингові агенції. 5. об'єднання фінансових посередників [244; с. 100 – 104].

Ходарківська В.Н. та Беляєв В.В. визначають чотири рівні фінансових посередників. Перший рівень: центральний банк, другий рівень: банківська система: комерційні банки, ощадні банки, інвестиційні банки, іпотечні банки, третій рівень: Страхові і пенсійні установи: страхові компанії, пенсійні фонди, четвертий рівень: спеціалізовані установи: інвестиційні компанії, фінансові компанії, товариства з кредитування житлового будівництва, ломбарди [4; с. 13].

До недавнього часу було прийнято говорити про два основних типи моделей посередництва ринку фінансових послуг: «Німецької» або «моделі банківського типу організації» (bank based financial system) та «Американської» або «моделі ринкового типу організації» (market oriented

model). Крім того, було прийнято виділяти ще одну – гібридну модель – модель Великобританії. Німеччина – країна універсальних фінансових установ, а у США надають перевагу диверсифікації фінансової діяльності [26; с. 8].

Автор пропонує впровадити досвід країн універсальних фінансових установ в Україні, адже створення «фінансових супермаркетів» – об’єктивний консолідаційний процес, який поширюється на ринку фінансових послуг незалежно від законодавчих і бюрократичних обмежень. Ще у 1984 році Мартін Майєр у своїй книзі «Фінансові ринки: розуміння банківської революції навколо нас» («The Money Bazaars Understanding the banking Revolution Around Us») зазначав: «Банк помер – хай живе установа фінансових послуг». Фінансові установи, які не бажають еволюціонувати, на думку Дж.Ф.Сінкі, довго не проіснують [18; с.1].

Вітчизняне законодавство, нажаль, не сприяє створенню установ, які надають широкий спектр фінансових послуг. Так, Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг встановлює наступні обмеження для фінансових посередників: діяльність з прямого або опосередкованого залучення фінансових активів від фізичних осіб з зобов’язанням щодо наступного їх повернення не може суміщатись з наданням будь-яких фінансових послуг, діяльність з надання фінансових кредитів за рахунок прямо або опосередковано залучених коштів має право здійснювати на підставі відповідної ліцензії лише кредитна установа, і така діяльність не може суміщатись з наданням будь-яких видів фінансових послуг, діяльність ломбардів з надання послуг фінансового кредиту не може суміщатись з наданням будь-яких інших видів фінансових послуг, діяльність з адміністрування пенсійних фондів не може суміщатись із діяльністю з управління Фондом операцій з нерухомістю (далі — ФОН), діяльність з управління іпотечними активами не може суміщатись з залученням фінансових активів через випуск та розміщення іпотечних сертифікатів,

діяльність з довірчого управління фінансовими активами не може суміщатись з будь-якими іншими фінансовими послугами, діяльність з управління ФОН не може суміщатись з діяльністю з управління активами інститутів спільного інвестування (ІСІ), діяльність з управління Фондом фінансування будівництва (ФФБ) не може суміщатись з наданням будь-яких інших фінансових послуг. Дія цього Положення поширюється на фінансові установи (крім банків). [128]

Автор дисертації пропонує скасувати дані обмеження і встановити на законодавчому рівні два, запропонованих ним, способи створення універсальних установ фінансових послуг:

1. Диверсифікація банків, придбання ліцензій на окремі види фінансових послуг, освоєння банками нових видів фінансових продуктів. В цьому випадку фінансовий супермаркет створюється на основі і за рахунок власного фінансового і інноваційного потенціалу банку. Такий шлях найбільш перспективний для великих кредитних організацій.

2. Консолідація фінансових інститутів (банків, інвестиційних компаній, брокерських контор і т.п.), створення між структурних утворень, що одержали форми довгострокових стратегічних союзів, партнерських угод і т.д. Як центральні ланки таких міжструктурних утворень, як правило, виступають банківські інститути. Такий шлях найбільш прийнятний для малих і середніх банків.

Автор свідомо відмовляється від терміну «Фінансовий супермаркет», який часто зустрічається у зарубіжній економічній літературі, адже «Фінансовий Супермаркет» – це зареєстрована торгова марка в Казахстані. І торгова марка, і сама ідея фінансового супермаркету зареєстрована і запатентована у відповідності з чинним законодавством. Це унеможливило використання ідеї фінансового супермаркету іншими господарюючими суб'єктами.

Другу групу суб'єктів ринку фінансових послуг становлять органи державної влади, які здійснюють регулювання і нагляд за діяльністю фінансових установ. Вони поділяються на дві групи: 1) загальні, до яких

належать: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Державна податкова адміністрація України, Антимонопольний комітет України, Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Державний комітет фінансового моніторингу України, Міністерство економіки України, Міністерство фінансів України, Державне агенство України з інвестицій та іновацій та ін; 2) спеціальні: Національний Банк України, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг та Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

Окрему і найважливішу групу суб'єктів ринку фінансових послуг становлять споживачі фінансових послуг. Споживач – системоутворюючий елемент системи суб'єктів ринку фінансових послуг. Фінансові установи ведуть безперервну боротьбу за споживача, постійно удосконалюючи якість послуг і створюючи умови для розвитку вільної конкуренції. Зусилля органів державної влади спрямовані на створення законодавчих передумов для захисту прав споживачів фінансових послуг. Та історія розвитку ринку фінансових послуг України не сприяє зростанню довіри населення до фінансових установ. Статистичні дослідження проведені агентством досліджень Synovate свідчать про те, що рейтинг надійності банків в Україні становить 70 %. Результати проведеного нами емпіричного дослідження, здійсненого шляхом анкетування громадян свідчать про те, що більшість респондентів, не задоволені рівнем якості фінансових послуг в Україні, зокрема 75% опитаних під час отримання фінансових послуг, не було запропоновано додаткові послуги фінансових установ. 49% анкетованих свідчать про випадки коли вони не мали можливості обрати фінансову установу, послуги якої хотіли б одержувати. Під час надання фінансових послуг права 12% респондентів були порушені. Саме тому 93% опитаних підтримують необхідність прийняття в Україні Державного стандарту «Фінансові послуги».

97% респондентів вважають діяльність НБУ, спрямовану на підтримання

стабільності національної валюти, неефективною, і пропонують створити єдиний фінансовий регулятор, який замінить Національний банк України, Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг та Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку (93% анкетованих).

84% анкетованих говорять про необхідність здійснення кодифікації законодавства про фінансові послуги, шляхом прийняття Основ законодавства про фінансові послуги (68% анкетованих). (Додаток А). Саме тому, на думку автора: «метою державного регулювання сфери захисту прав споживачів фінансових послуг є покращення доступу споживачів до якісних фінансових послуг, забезпечення можливості вільно вибирати послугу та фінансову компанію, захист споживача від дискримінації та зловживань з боку фінансових установ. Розвиток системи захисту прав споживачів сприятиме: 1. вирішенню суперечливих норм законодавчої бази у частині повноважень державних регуляторів здійснювати захист прав споживачів; 2. підвищенню рівня поінформованості ринку фінансових послуг для забезпечення захисту прав споживачів фінансових послуг; 3. створенню умов для споживачів фінансових послуг щодо вільного вибору при укладенні угод».[251; с.226]

Третім елементом механізму державного регулювання є основа регулювання: правова система та чинники, що сприяють її функціонуванню. Правова система, за визначенням О.Ф. Скакун — це комплекс взаємозалежних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають унаслідок такого регулювання (правові норми, правові принципи, правосвідомість, законодавство, правові відносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, стан законності та її деформації, правопорядок та ін.). [84;с.238]

Загальновідомим є той факт, що Україна належить до романо – германської правової системи, для якої характерним є поділ галузей права на приватні і публічні, а основним джерелом права виступає нормативно – правовий акт. Саме тому закони України є визначальними регуляторами ринку

фінансових послуг, проте більш детальний аналіз законодавства про фінансові послуги запропоновано у Розділі 3.

Четвертий елемент – засіб регулювання. Засоби регулювання це чинники, які забезпечують реалізацію правових вимог: правовідносини, юридична відповідальність, акти застосування норм права. Правовідносини у сферу надання фінансових послуг – це комплексні суспільні відносини, які виникають між органами державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, фінансовими установами та споживачами послуг. Юридична відповідальність, суб'єктами якої найчастіше виступають фінансові установи найчастіше носить майновий характер. Акти застосування норм права – вирок, рішення, визначення, висновки тощо (наприклад, нарахування пенсіонеру пенсії; вирок суду у конкретній кримінальній справі) — результат вирішення юридичної справи і підсумок застосування норм права.

Ознаки акта застосування норм права такі: 1. Приймається на основі нормативно-правового акта і спирається на певну норму права, тобто є законним і обґрунтованим. 2. Виходить від компетентних органів держави в особі їх посадових осіб і являє собою категоричне, офіційно-владне, обов'язкове для виконання веління, яке охороняється примусовою силою держави. 3. Адресується чітко визначеним суб'єктам, тобто є персоніфікованим, індивідуальним. 4. Поширює норму права на конкретну юридичну ситуацію (виключається поширення на подібні випадки), вичерпує себе одноразовим застосуванням, тобто розрахований на один раз. 5. Має певну, встановлену законом форму документа (наказ, рішення, вирок, розпорядження), якщо це письмовий акт (а їх більшість). Містить чітко позначені реквізити: назву, підпис, дату. Має сувору структуру: вступну, описову, мотивувальну і результативну частини. 6. Може бути оскаржений чи опротестований ким-небудь із зацікавлених осіб [84;с.398 - 399].

П'ятий елемент – методи державного регулювання. Усі методи, що використовуються в управлінні, пов'язані між собою, доповнюють одне одне, використовуються в органічній єдності. До методів управлінської діяльності

належать організаційні, адміністративні, економічні, соціально-психологічні та інші методи [284; с. 244]. Необхідність використання різноманітних методів у різному їх поєднанні отримує все більше визнання і є природним відображенням комплексного характеру самого управління [283; с.369]. Адміністративні методи характеризуються підпорядкуванням волі керованого об'єкта волі управляючого суб'єкта. Адміністративні методи, поділяють на адміністративно-правові та адміністративно-організаційні. Економічні методи – це методи, що ґрунтуються на економічних розрахунках, свідомому використанні всієї системи економічних законів та категорій ринкової економіки, таких як планування, фінансування, ціноутворення, господарський розрахунок, економічне стимулювання. [284; с. 244]. Соціально-психологічні методи – це способи впливу на об'єкт управління, які базуються на використанні соціально-психологічних факторів і спрямовані на управління соціально-психологічними відносинам, що складаються в колективі, для досягнення поставлених перед організацією цілей [284; с. 253].

І останній системоутворюючий елемент, без якого усі елементи механізму не матимуть практичної реалізації – мета регулювання. Метою державного регулювання ринку фінансових послуг є створення правових основ для захисту інтересів споживачів фінансових послуг, правове забезпечення діяльності і розвитку конкурентоспроможного ринку фінансових послуг в Україні, правове забезпечення єдиної державної політики у фінансовому секторі України. Мета процесу надання фінансової послуги, на перший погляд, не відрізняється від мети будь – якої підприємницької діяльності – одержання прибутку. Але це далеко не єдина мета фінансової послуги. Діяльність суб'єктів ринку фінансових послуг здійснюється з метою: реалізації монетарної політики, стабілізації курсу національної грошової одиниці, спрямування тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб до суб'єктів господарювання, у яких дефіцит обігових коштів, створення нових робочих місць, забезпечення виконання зобов'язань, захисту прав споживачів,

відшкодування шкоди, завданої життю, здоров'ю, майну фізичних та юридичних осіб і на кінець отримання прибутку. Тобто фінансові послуги мають не лише економічну але і соціальну цінність і забезпечують баланс фінансової системи держави. Метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є: 1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг; 2) захист інтересів споживачів фінансових послуг; 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг; 4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства; 5) забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників; 6) додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства; 7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг; 8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг; 9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг. [10]

Отже, у всій своїй складності і різноманітті вказаний комплекс правових норм і інститутів утворює свого роду адміністративну модель ринку фінансових послуг. Структурними елементами правової моделі будуть: Суб'єкти - основні інститути, що здійснюють надання фінансових послуг: банки, інвестиційні компанії, інституційні інвестори, організації інфраструктури ринку (біржі, реєстратори, депозитарії), особи, що надають допоміжні послуги (фінансові консультанти, рейтингові, інформаційні агентства); Об'єкти - цінні папери, різні види фінансових інструментів, за допомогою яких грошові кошти трансформуються в грошовий капітал і досягають реципієнта інвестицій; Комплексні правові конструкції, що дозволяють за допомогою складної системи договорів, що укладаються професійними учасниками, знижувати інвестиційні ризики і оптимізувати (тобто, здешевити, підвищити надійність і «прозорість» здійснюваних операцій) процес залучення грошового грошового капіталу реципієнтом

інвестицій. [5;с.5-20] Крім того до згаданої структури належать: правова система, засіб регулювання, методи регулювання, мета регулювання, форми і способи регулювання.

2.2 Система органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг

Надання фінансових послуг – складний процес, який потребує особливого підходу до процесу його державного регулювання. Механізми державного впливу ефективно діють тільки у розумному поєднанні із зворотними регуляторними засобами. Сфера державного регулювання у фінансовій індустрії – предмет дослідження багатьох науковців. Питання полягає у тому як врегулювати але не підпорядкувати, як встановити обмеження але не зупинити розвиток, як захистити але не надати переваг. На початку минулого століття науковці зробили спробу обґрунтувати необхідність виключення держави із механізму регулювання. Так принцип «невидимої руки» Адама Сміта спрямований на обмеження впливу органів державної влади на розвиток економічних процесів. Зокрема, на думку автора: «Кожна окрема людина... управляючи цією промисловістю так, щоб її продукт володів максимальною вартістю, переслідує лише власну вигоду, причому в цьому випадку, як і в багато інших, вона невидимою рукою прямує до мети, яка зовсім не входила в її наміри... Переслідуючи свої власні інтереси, вона часто більше дійсно служить інтересам суспільства, ніж тоді, коли свідомо прагне зробити це» [1;с.332].

Проте така ситуація можлива лише в умовах досконалої конкуренції та високого рівня правосвідомості громадян. Світова економічна криза довела помилковість такої позиції. В умовах тотального фінансового хаосу саме держава стала основним координатором економічних процесів.

Найбільш точне і всебічне обґрунтування необхідності державного регулювання фінансової системи було зроблене англійським економістом Д.Кейнсом у його роботі «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей»,

опублікованій у 1936 р., він розкрив суперечності між виробництвом і споживанням, а також проблеми реалізації, які мали місце у післякризовий період розвитку країн з ринковою економікою [129]. Попередниками Кейнса можна вважати так звану стокгольмську школу — Б. Умена, Е. Ліндаля, Ф. Кана у Великобританії та А.Ханта у Німеччині. Однак тільки Кейнс чітко сформулював теорію державного регулювання економіки. Д. Кейнс довів можливість досягнення рівноваги в економіці при неповній зайнятості. На його думку для повернення до повної зайнятості необхідне державне втручання в економіку головним чином через грошову та фіскальну політику. Необхідність активної економічної політики держави, як важливого засобу успішного розвитку економіки обґрунтував Ф.Ліст [130]. Цю тезу в значно поновленій формі розвивав Д.Кейнс. Він та його послідовники доводили, що забезпечити розвиток найбільш важливих галузей економіки не можливо за допомогою саморегулюючих сил ринку, лише державним втручанням у господарський кругообіг. На його думку без державного впливу на макроекономіку ринковий механізм не здатний забезпечити ефективний розподіл суспільного продукту і розвиток виробничих сил. Основною ідеєю наукової праці Кейнса є стратегія антициклічного глобального управління попитом. Неокейнсіанці виступають за активну стабілізаційну політику з переважним використанням бюджетного та податкового регулювання [129].

Керівна роль держави у економічних процесах призвела до зміни галузевої структури в юриспруденції, галузі публічного права значно розширили обсяг предмету правового регулювання. У правовій літературі правильно наголошується, що: «Багато відносин, які раніше регулювалися диспозитивними нормами, відтепер регулюються імперативними адміністративно-правовими нормами, тобто відбувається процес вторгнення публічного права з його особливими методами регулювання в сферу цивільного і торгового права» [43;с.14].

Саме тому аналітична частина мого дисертаційного дослідження присвячена саме правовому статусу органів державної влади, які здійснюють

регулювання ринку фінансових послуг.

У 1997 Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР) опублікувала доповідь про реформу регулювання [44]. Визначальними чинниками реформування системи регуляторів ринку фінансових послуг є 6 принципів, які передбачають: 1. «прозорість» ухвалення рішень державних регулюючих органів і відкритість процедури вироблення рішень та участь професійних учасників ринку, у тому числі і іноземних, в обговоренні схвалюваних рішень; 2. виключення можливості ухвалення рішень, що дискримінують будь-яких учасників ринку; 3. виключення зайвих обмежень, що встановлюються для учасників ринку; 4. використання міжнародних стандартів при здійсненні регулювання; 5. визнання заходів і рішень регулюючих органів, що приймаються за кордоном; 6. застосування політики захисту конкуренції [45;с.3]. Законодавство України про фінансові послуги базується на принципах ОЕСР, зокрема у ст. 19 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» зазначено, що метою державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні є: 1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг; 2) захист інтересів споживачів фінансових послуг; 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг; 4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства; 5) забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників; 6) додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства; 7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг; 8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг; 9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг [10]. З метою підвищення якості державного регулювання ринку фінансових послуг здійснюється постійна співпраця із органами державної влади іноземних країн. Зокрема, .

Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг у межах своєї компетенції здійснює співробітництво з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями іноземних держав з питань, віднесених до його компетенції. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг має право в межах міжнародного співробітництва, зазначеного в частині першій цієї статті, на умовах взаємності надавати і отримувати інформацію з питань нагляду за фінансовими ринками і установами, яка не становить державної таємниці та не призводить до розголошення професійної таємниці. Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг має право в межах міжнародного співробітництва, зазначеного у частині першій цієї статті, надавати інформацію стосовно діяльності окремих фінансових установ у випадках і у порядку, встановлених у відповідних міжнародних договорах, учасником яких є Україна [10].

До числа організацій, залучених в розробку стандартів і правил на ринку фінансових послуг, слід віднести такі організації як Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements – BIS, далі BIS), Міжнародна організація Комісій з ринку цінних паперів (International Organization of Securities Commissions, IOSCO, далі – IOSCO), Міжнародна асоціація по свопах і похідних інструментах (International Swaps and Derivatives Association, ISDA, далі ISDA), Міжнародна Асоціація по ринку цінних паперів (International Securities Market Association, ISMA, далі – ISMA)

Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements, BIS) є найстарішою фінансовою організацією, залученою в розробку стандартів для ринку фінансових послуг. BIS був установлений 17 травня 1930 року в Базелі (Швейцарія) і спочатку розглядався як інструмент репарацій, що виплачуються Німеччиною відповідно до Версальського мирного договору. Виплата репарацій здійснювалася в відповідно до плану Юнга [46;с.304 – 305]. Крім згаданих функцій передбачалося, що BIS також координує взаємодію між центральними банками. Завдання, пов'язані з обслуговування виплати репарацій незабаром були виконані, проте залишилася функція, що

перетворилася на наслідок в основну функцію BIS – забезпечення взаємодії між центральними банками. Особливістю BIS є його багатоплановий характер. Ця багатоплановість виявляється, по-перше, у дуалізмі правового статусу Банку. Банк був установлений як закрите акціонерне товариство. При цьому він володіє статусом міжнародної організації, користуючись відповідними привілеями і імунітетом. BIS виступає як «банк для центральних банків», а також в якості посередника при проведенні деяких фінансових операцій. В даний час в BIS розміщені активи близько 130 центральних банків і міжнародних фінансових організацій. З 1994 року BIS почав виконувати функції по обслуговуванню заборгованості деяких країн, що розвивалися. Зокрема відповідно до угоди з Бразилією, підписаної в листопаді 1993 р., BIS виступає як гарант, емітованих Бразилією державних облігацій, номінованих в доларах США. З 1997 року BIS виконує подібні функції для уряду Перу і з 1998 року для уряду Кот – д'Івуар. BIS наділений повноваженнями наукової установи, що здійснює дослідження у сфері глобального економічного і фінансового розвитку, створення спільного фінансового ринку. Ключові напрямки досліджень BIS: грошово – кредитна і фінансова стабільність; грошово – кредитна політика та валютний курс; фінансові установи та об'єкти інфраструктури ринку; фінансові ринки; центральний банк; правове регулювання ринку фінансових послуг. BIS є визнаним і авторитетним центром проведення науково – дослідної роботи. В рамках комітетів і груп BIS розробляються стандарти діяльності кредитних організації та інших фінансових інститутів. При цьому стандарти, що розробляються BIS, адресовані не тільки державним органам, але можуть застосовуватися і професійними учасниками ринку фінансових послуг. У числі стандартів і рекомендацій, розроблених під егідою BIS слід в першу чергу назвати угоду Базеля про стандарти банківської звітності розроблені в рамках Комітету Базеля з контролю за банківськими організаціями. Головний офіс BIS знаходиться в Базелі, Швейцарія. Функціонує також, два представництва: у Гонконзі, спеціальному адміністративному районі Китайської Народної

Республіки та в Мехіко [259].

Міжнародна організація Комісій з ринку цінних паперів (International Organization of Securities Commissions, IOSCO, далі – IOSCO), розробляє рекомендації, адресовані, перш за все регуляторам на ринку цінних паперів. Проте вказані рекомендації активно використовуються і учасниками ринку цінних паперів в своїй практиці. Прикладом таких документів є зокрема, доповідь Комітету з ринків IOSCO (IOSCO Emerging Markets Committee) «Причини, наслідки, і заходи по запобіганню фінансовій та економічній нестабільності на ринках, що розвиваються» 1999 року. Члени комісії об'єдналися з метою: співпраці для впровадження високих стандартів регулювання з метою підтримки справедливого, ефективного регулювання ринку цінних паперів; для обміну інформацією; щоб сприяти розвитку внутрішніх ринків; об'єднати свої зусилля по встановленню стандартів та ефективного контролю міжнародних операцій з цінними паперами; надавати один одному взаємну допомогу з метою сприяння цілісності ринків, суворого дотримання стандартів і ефективної боротьби з правопорушеннями. Останнім часом IOSCO активно співпрацює з BIS, що є віддзеркаленням універсалізації діяльності професійних учасників ринку фінансових послуг. Прикладом такої сумісної творчості служить доповідь спільної робочої групи Комітету з платіжних і розрахункових систем BIS (Committee on Payment and Settlement Systems - CPSS) і Технічного комітету IOSCO Рекомендації для систем, що здійснюють розрахунки по операціях з цінними паперами 2001 [47].

Міжнародна асоціація по свопам і похідних інструментах (International Swaps and Derivatives Association) також є авторитетною організацією, залученою до розробки стандартів, адресованих безпосередньо професійним учасникам ринку фінансових послуг. ISDA є організацією, створеною професійними учасниками ринку фінансових послуг для професійних учасників ринку фінансових послуг. Місцезнаходження організації Нью-Йорк, США. В даний час вона об'єднує більше 575 професійних учасників з 44 країн

світу. Основна мета Асоціації полягає у створенні умов для розумного й ефективного розвитку приватного бізнесу, зокрема: заохочення практики, що сприяє ефективному веденню бізнесу, у тому числі розробка і ведення необхідної документації; сприяння розвитку ефективної практики управління ризиками; зміцнення високого рівня комерційної діяльності; розширення міжнародної системи бізнесу; навчання учасників; створення законодавчих нормативних, правових, економічних, податкових, технологічних умов для реалізації функцій учасників ринку фінансових послуг; створення форуму для аналізу та обговорення проблем учасників ринку; представництво та захист інтересів учасників асоціації. В рамках даної організації були розроблені такі документи як наприклад Стандарти угод (ISDA Master Agreements), що за змістом є зводом міжнародних звичаїв, а за формою типовою генеральною угодою, яку професійні учасники використовують при укладенні двосторонніх договорів [260].

Міжнародна Асоціація по ринку цінних паперів (International Securities Market Association, ISMA, далі ISMA) об'єднує більш ніж 600 представників організацій – професійних учасників ринку цінних паперів. До повноважень ІСМА належать: встановлення стандартів належної практики на організованих ринках; надання консультацій членам Асоціації; консультацій з членами та представництво інтересів не лише регуляторів та центральних банків, але і для інших учасників ринку; забезпечення загальноєвропейської спрямованості; співпраця з іншими професійними асоціаціями. Найбільшою популярністю серед учасників (у тому числі і у вітчизняних) користується так звана Глобальна угода по операціях РЕПО (купівлі – продажу цінних паперів із зворотним викупом) (Global Market REPO Agreement – GMRA). Положення згаданого документа покладені в основу двосторонніх угод учасників ринку. Сама ж GMRA нерідко застосовується як звичаї ділового обороту при вирішенні суперечок, а також при тлумаченні положень двосторонніх договорів, укладених між професійними учасниками ринку [261].

Світовий досвід функціонування ринків фінансових послуг свідчить про пріоритет на ринку універсальних фінансових установ, які надають весь спектр фінансових послуг, але діяльність універсальних установ потребує наявності єдиного регулятора. В Україні, з прийняттям Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» регулювання ринку фінансових послуг здійснюють: Національний банк України – здійснює банківське регулювання та нагляд, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку – формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг – проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері надання фінансових послуг.

Проблема полягає у тому, що в законі зовсім не визначено де закінчуються повноваження одного органу і починаються іншого. Цю прогалину фахівці вважають найголовнішим недоліком даного законодавчого акта. Безмежний нормативний масив підзаконних правових актів, прийнятих Національним банком України, Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку та Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг постійно конфліктує всередині самого себе, генерує суперечності та юридичні колізії.

Чинне законодавство передбачає можливість та необхідність збалансування цілей і завдань органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, проте практичний механізм узгодження їхніх показників та параметрів зараз відсутній. Наприклад, пенсійні програми розробляються страховиками, недержавними пенсійними фондами і банками. Лізингом займаються і лізингові компанії і спеціальні відділи банків. Переказом грошей займаються не тільки окремі установи (на зразок Western Union), але і банки. Конфлікт інтересів відбувається і по страхових компаніях і банках, які проводять операції з цінними паперами. Зокрема, ряд положень Рішення Державної комісії з цінних паперів та

фондового ринку «Про затвердження Положення про розрахунково-клірингову діяльність» № 11-А від 27.01.1998р. [131] дублює положення Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Тимчасового положення про вимоги до розрахункового банку та Типового договору про грошові розрахунки за операціями щодо цінних паперів» № 497 від 06.10.1999р. [132] Існують суперечності і в нормативно – правових актах, які регламентують порядок проведення моніторингу суб'єктами ринку фінансових послуг. Викликає сумнів необхідність прийняття Постанови Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» № 189 від 14.05.2003р.,[133] коли Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг № 25 від 05.08.2003р. [134] регламентовано здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами. Існує певна колізія норм законів щодо ліцензування небанківських фінансових установ. Не варто забувати і про суб'єктів господарювання які не мають статусу фінансових установ проте активно надають цілий спектр фінансових послуг, а саме кредитування, поручительство, лізингові операції. Тому неможливо розмежувати повноваження органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг.

Проблемним є також питання про місце і роль саморегулювних організацій в системі фінансових регуляторів.

В Законі України « Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» зазначено: Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Уповноважений орган з метою співпраці та координації своєї діяльності зобов'язані проводити оперативні наради не рідше одного разу в квартал або частіше на вимогу одного з керівників цих органів [10].

Закон передбачає обов'язковість співпраці між органами, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг на таких засадах:

- необхідність оперативного обміну інформацією, яка є необхідною для виконання покладених на них обов'язків;
- право на доступ до інформаційних баз даних одне одного, які ведуться з метою регулювання ринків фінансових послуг;
- право участі уповноважених осіб цих органів у роботі інших органів, що здійснюють державне регулювання ринків фінансових послуг, з правом дорадчого голосу, коли на них обговорюються питання нагляду за діяльністю з надання фінансових послуг [10].

З листопада 2003 року Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України, Національним банком України і Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку був укладений Меморандум про співпрацю і координацію діяльності, де визначаються форми їх співробітництва, обов'язки сторін.

Наведені вище приклади, свідчать про неефективність даних координаційних заходів та необхідність реформування системи державного управління сферою фінансових послуг. Це не дивно, адже ринок фінансових послуг перебуває на етапі формування і для вибору оптимальної моделі державного регулювання діяльності фінансових установ необхідно запозичення світового досвіду.

Аналіз досвіду іноземних держав свідчить, що вкінці 70-х на початку 80-х років в західних країнах відбувається переоцінка цінностей у тому, що торкається форм і методів участі держави в регулюванні економікою. Причинами, що спонукали задуматися про ефективність колишніх методів регулювання, «орієнтованих на контрольний-командний підхід», стали зокрема:

- енергетичні кризи 70-х років і цінова нестабільність на енергоресурси, що стала їх наслідком,
- впровадження нових комп'ютерних технологій;
- масштабна приватизація, що здійснювалася в західних країнах в 80-ті роки [48; с.54].

Зміна способів державного управління зовсім не означає перехід до

регулювання по принципу «laissez-faire» (тобто повного усунення держави на користь анархії ринку). Стосовно регулювання ринку фінансових послуг, на думку експертів Світового банку, державна політика повинна бути спрямована на досягнення наступних цілей: стабільність, ефективність, чесність [49; с.47]. При цьому під стабільністю розуміють не тільки стабільність роботи грошової системи, але і застосування державою заходів, спрямованих на запобігання виникненню ситуацій системної кризи на ринку. Ефективність роботи фінансової системи означає здійснення державою заходів, що сприяють зниженню витрат як професійних учасників, так і їх клієнтів на ринку фінансових послуг, а також заохочення конкуренції на ринку фінансових послуг.

Нарешті, чесність, припускає не тільки прозорість самого ринку фінансових послуг, що означає попередження державою виникнення можливих порушень прав та інтересів споживачів фінансових послуг - клієнтів професійних учасників ринку, виникнення конфліктів інтересів при наданні фінансових послуг, і, прийняті репресивних заходів до порушників встановлених правил роботи на ринку. Необхідно було забезпечити прозорість, зрозумілість і передбаченість форм і методів державного регулювання.

На думку автора на даному етапі у світі сформувалося дві основних моделі державного регулювання ринку фінансових послуг: монорегуляторна і полірегуляторна. Монорегуляторна модель – модель єдиного регулятора характерна для Великобританії і Франції. Для неї характерним є функціонування єдиного органу державної влади, який здійснює регулювання діяльності усіх без винятку фінансових посередників, повноваження саморегулятивних організацій обмежені .

Особливої уваги заслуговує досвід Франції, оскільки за участю саме цієї країни в Україні створено першу фондову біржу, розвиватиметься Національний депозитарій України, у неї запозичено чимало інформаційні технології для роботи зберігачів.

Керівна роль на ринках капіталу Франції належить Раді ринків капіталу

(CMF), яку було засновано у 1996 році на підставі Закону про модернізацію фінансової діяльності (*La loi de modernisation des activités financières*) [135] у зв'язку із впровадженням у Франції директиви ЄС "Про інвестиційні послуги" від 10 березня 1993 р. [136]

Склад Ради визначається Міністром економіки та фінансів строком на 4 роки; до неї входять сім членів: Голова Ради, два представники державних органів, та чотири представники промислових компаній, інвесторів, фінансових посередників (інвестиційні фірми та банки). У структурі ради діє Консультативний комітет. До компетенції Ради фінансових ринків віднесено: прийняття нормативно – правових актів у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових посередників, державна реєстрація фінансових установ, ліцензування фінансових установ та контроль за дотриманням ними ліцензійних умов, проведення перевірок та ревізій, зупинення дії ліцензії, прийняття рішень про застосування санкцій за порушення фінансового законодавства. Вирішення компетенційних спорів між Радою та центральним банком Франції здійснює Міністр економіки та фінансів. [135]

Аналогічна практика організації регулювання ринків капіталу існує у Великобританії: Управління фінансових послуг (FSA) – відоме до жовтня 1997р. як Рада з цінних паперів та інвестицій (SIB), є незалежним неурядовим органом, що здійснює повноваження, встановлені йому відповідно до Закону «Про ринок фінансових послуг» від 1986 р. та у зв'язку із впровадженням вищезгаданої директиви ЄС «Про інвестиційні послуги». Враховуючи всеосяжний характер прийнятого Закону Великобританії «Про ринок фінансових послуг» (*Financial Services Market Act*) (у сферу регулювання даного як вже наголошувалося вище входить практично весь спектр відносин, що виникають на ринку фінансових послуг). Прийнявши закон, законодавець встановив річний термін для введення закону в дію, протягом вказаного терміну вже почав формуватися мега-регулятор – *Financial Services Authority* (FSA), Голова та члени Ради FSA призначаються Першим Лордом Міністерства фінансів. Як і французьку CMF, FSA сформовано з фахівців

широкого профілю, які мають досвід професійної діяльності в галузі фінансових послуг, юридичних та бухгалтерських послуг, державної служби та в інших регуляторних і наглядових органах.

Головними цілями FSA у регулюванні ринку капіталу в Великобританії є підтримка стійкості фінансової системи країни, захист інвесторів та сприяння прозорим та упорядкованим інвестиційним ринкам. З метою реалізації цих завдань FSA керує регуляторною системою, запровадженою Законом про фінансові послуги від 1986 р.; встановлює нормативи для фірм та регуляторів, розслідує незаконні випадки інвестиційного бізнесу, здійснює банківський нагляд, регулює системи колективного інвестування. З перших днів своєї діяльності Financial Services Authority приступив до підготовки пакету документів рекомендаційного характеру, адресованого професійним учасникам ринку фінансових послуг (так званого «FSA Handbook of Rules and Guidance»). Приступаючи до розробки рекомендацій, FSA почало з того, що помістило на своєму сайті запити з проханням, адресованим професійним учасникам присилати свої пропозиції. На основі таких пропозицій був сформований концептуальний проект, який був знову поміщений для відкритого обговорення. При цьому і відповіді на питання і зауваження до проекту і всі матеріали дискусії знаходилися у відкритому доступі в Інтернеті [50].

Ухвалення британського закону «Про ринок фінансових послуг» означало і істотну зміну механізму ліцензування професійної діяльності. Замість декількох регуляторів, діючих на різних сегментах ринку, на ринку виникав один регулюючий орган. Такий перехід готувався наперед. Так, вже в 1998 році новий Закон про Банк Англії 1998 року передбачав, передачу функцій нагляду за кредитними організаціями FSA. Функції FSA по нагляду за кредитними організаціями були передбачені в рамках Закону 2000. Аналогічним чином функції нагляду за страховими компаніями ще до ухвалення Закону 2000 року були передані спочатку Міністерству фінансів, а потім FSA. Ліцензування на ринку цінних паперів до ухвалення Закону

здійснювалося саморегульованими організаціями (CPO) – об'єднаннями професійних учасників ринку цінних паперів. Закон передбачав передачу цих функцій від CPO до FSA. Таким чином, передача регулятивних функцій на ринку фінансових послуг до нового мега – регулятора не була несподіванкою ні для учасників ринку [51; с.443], ні для самого регулятора, який мав досить часу, щоб підготуватися до виконання своїх функцій. Доля ж самих CPO стояла під питанням, оскільки сам законодавець не бачив подальшої перспективи таких організацій. У ситуації, що склалася законодавець в законі, не забороняючи діяльність як CPO у принципі і не вимагаючи припинення діяльності існуючих передбачив, що з набранням чинності нового закону нові ліцензії CPO видаватися не будуть.

Полірегуляторна модель передбачає наявність декількох органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг. У країнах полірегуляторної системи розвинута система саморегулювних організацій, до них належать США, Росія, Україна. Зокрема до системи фінансових регуляторів США входять: Федеральна резервна система, Управління контролю за грошовим обігом, Федеральна корпорація страхування депозитів, управління нагляду за банківською справою – здійснюють регулювання діяльності комерційних банків; Управління нагляду за ощадними установами – здійснює регулювання діяльності ощадних банків, кредитних і ощадних установ; Управління національних кредитних спілок – здійснює регулювання діяльності кредитних спілок; Державні контрольні агенції, Комісія з цінних паперів та бірж, комісія з біржової торгівлі, Комісія з ф'ючерсної торгівлі товарами – здійснюють регулювання діяльності компаній зі страхування життя, пенсійних фондів, компаній зі страхування майна від нещасних випадків, інвестиційних компаній, трастів з інвестування в нерухомість, іпотечних банків, інвестиційних банків, дилерів та брокерів, фондових бірж.

Для Російської Федерації характерним є існування трьох фінансових регуляторів: Федеральна служба по фінансових ринках, Федеральна комісія по

цінних паперах і фондовому ринку та Федеральна служба страхового нагляду. Відповідно до Указу Президента Російської Федерації від 9.03.2004г №314 «Про систему і структуру федеральних органів виконавчої влади» [52] була скасована Федеральна комісія з ринку цінних паперів (ФКЦБ Росії), а також Міністерство антимонопольної політики і підтримки підприємництва (МАП). Функції ФКЦБ в частині виконання функції по контролю і нагляду у сфері фінансових ринків і функції МАП в частині функції по контролю діяльності бірж були передані новоутвореній Федеральній службі по фінансових ринках (ФСФР). ФСФР здійснює свою діяльність відповідно до Постанови Уряду РФ від 9.04.2004г. №206 «Питання Федеральної служби по фінансових ринках» [53].

Федеральна служба по фінансових ринках є федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції по контролю і нагляду на фінансових ринках, і знаходиться у підпорядкуванні Уряду Російської Федерації. Основними функціями Федеральної служби по фінансових ринках є:

а) здійснення державної реєстрації випуск цінних паперів і звітів про підсумки випуску цінних паперів, а також реєстрації проспектів цінних паперів;

б) забезпечення розкриття інформації на ринку цінних паперів відповідно до законодавства Російської Федерації;

в) здійснення в рамках встановлених федеральними законами і іншими нормативними правовими актами Російської Федерації функцій по контролю і нагляду відносно емітентів, професійних учасників ринку цінних паперів і їх саморегульованих організацій, акціонерних інвестиційних фондів, управляючих компаній акціонерних інвестиційних фондів, пайових інвестиційних фондів і недержавних пенсійних фондів і їх саморегульованих організацій, спеціалізованих депозитаріїв акціонерних інвестиційних фондів, пайових інвестиційних фондів і недержавних пенсійних фондів, іпотечних агентів, що управляють іпотечним покриттям, спеціалізованих депозитаріїв іпотечного покриття, недержавних пенсійних фондів, Пенсійного фонду Російської

Федерації, державної а також відносно товарних бірж.

Федеральна служба по фінансових ринках здійснює:

узагальнення практики застосування законодавства Російської Федерації у сфері своєї компетенції і внесення Уряду Російської Федерації пропозицій про його вдосконалення; розробку в установленому порядку проектів законодавчих і інших нормативних правових актів; організацію досліджень з питань розвитку фінансових ринків.

Указом Президента РФ від 4 листопада 1994 року № 2063 «Про заходи по державному регулюванню ринку цінних паперів в Російській Федерації» було встановлено, що «підприємницька діяльність на ринку цінних паперів в Російській Федерації, зокрема надання послуг по розміщенню, купівлі і продажу цінних паперів, здійснюється виключно професійними учасниками на підставі ліцензій, виданих в порядку, визначеному чинним законодавством; Російської Федерації» (п.1Указу) [137]. Указ визначив види професійної діяльності на ринку цінних паперів, державний орган, що здійснює контроль за дотриманням законодавства на ринку цінних паперів - Федеральну комісію по цінних паперах і фондовому ринку при Уряді РФ. Указ також визначив повноваження Комісії:

- у випадках неодноразового або грубого порушення професійними учасниками ринку цінних паперів законодавства Російської Федерації про цінні папери, ухвалювати рішення про припинення дії ліцензії, виданої на здійснення професійної діяльності з цінними паперами; негайно після вступу в силу розпорядження Федеральної комісії про припинення дії ліцензії державні органи або саморегулювні організації, що видали відповідні ліцензії, повинні вжити заходи по усуненню порушень, або анулювати ліцензію;

- з підстав, передбачених законодавством Російської Федерації відмовити у видачі ліцензії саморегулювній організації або фондовій біржі (фондовому відділу товарної біржі), а також анулювати ліцензію з подальшим зверненням до суду з позовом про визнанні недійсними засновницьких документів і відміну їх державної реєстрації;

- організовувати або сумісно з відповідними органами проводити аудиторські перевірки і ревізії фінансово-господарської діяльності емітентів, професійних учасників ринку цінних паперів, саморегулювальних організацій, створених професійними учасниками ринку цінних паперів, а також фондових бірж (фондових відділів товарних бірж);
- направляти емітентам і професійним учасникам ринку цінних паперів, а також їх саморегулювальним організаціям розпорядження, обов'язкові для виконання, а також вимагати від них надання необхідних документів;
- направляти матеріали до правоохоронних органів і звертатися з позовами до суду про визнання недійсними операцій з цінними паперами;
- здійснювати вибірковий контроль за достовірністю наданої емітентами і професійними учасниками ринку цінних паперів інформації і її відповідність стандартам. [137].

30 червня 2004 року Постановою Уряду Російської Федерації № 330 було затверджено Положення про Федеральну службу страхового нагляду. Федеральна служба страхового нагляду є федеральним органом виконавчої влади, що здійснює функції по контролю і нагляду у сфері страхової діяльності (страхової справи). Федеральна служба страхового нагляду знаходиться у підпорядкуванні Міністерства фінансів Російської Федерації.

Федеральна служба страхового нагляду здійснює наступні повноваження:

1. здійснює контроль і нагляд за:
 - 1.1. дотриманням суб'єктами страхової справи страхового законодавства, зокрема шляхом проведення перевірок їх діяльності на місцях;
 - 1.2. виконанням іншими юридичними і фізичними особами вимог страхового законодавства в межах компетенції Служби;
 - 1.3. наданням суб'єктами страхової справи, відносно яких ухвалено рішення про відгук ліцензій, відомостей про припинення їх діяльності або ліквідації;
 - 1.4. достовірністю представляється суб'єктами страхової справи

звітності;

1.5. забезпеченням страховиками їх фінансової стійкості і платоспроможності в частині формування страхових резервів, складу і структури активів, що приймаються для покриття страхових резервів, квот на перестраховування, нормативного співвідношення власних засобів страховика і прийнятих зобов'язань;

1.6. складом і структурою активів, що приймаються для покриття власних засобів страховика;

1.7. видачею страховиками банківських гарантій;

1.8. дотриманням страховими організаціями вимог законодавства Російської Федерації про протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму в частині, що відноситься до компетенції Служби;

2. ухвалює рішення про видачу або відмову у видачі, анулювання, обмеження, припинення, відновлення дії і відкликання ліцензій суб'єктам страхової справи, за винятком страхових актуаріїв;

3. проводить атестацію страхових актуаріїв;

4. веде єдиний державний реєстр суб'єктів страхової справи і реєстр об'єднань суб'єктів страхової справи;

5. одержує, обробляє і аналізує звітність і інші відомості, що надаються суб'єктами страхової справи;

6. видає відповідно до законодавства Російської Федерації розпорядження суб'єктам страхової справи при виявленні порушень ними страхового законодавства. [138].

Окрім того в Росії широко розвинута система саморегулівних організацій.

Полірегуляторні тенденції домінують і на міждержавному рівні. Як уже було згадано, у числі міжнародних організацій, залучених в розробку стандартів і правил на ринку фінансових послуг, слід назвати такі організації як Банк міжнародних розрахунків (Bank for International Settlements - BIS, далі

BIS), Міжнародна організація Комісій по ринку цінних паперів (International Organization of Securities Commissions, IOSCO, далі - IOSCO), Міжнародна асоціація по свопах і похідних інструментах (International Swaps and Derivatives Association, ISDA, далі ISDA), Міжнародна Асоціація ринку цінних паперів (International Securities Market Association, ISMA, далі ISMA)

Полірегуляторна модель регулювання ринку фінансових послуг, яка зараз домінує в Україні – неефективна; недосконалість системи взаємодії фінансових регуляторів, суперечливий статус СРО це далеко не повний перелік її слабких сторін. Автор пропонує запровадити в Україні монорегуляторну модель регулювання ринку фінансових послуг, що об'єктивно вимагає створення Національної ради з питань державного регулювання ринку фінансових послуг на зразок Французької ради фінансових ринків та Управління фінансових послуг Великобританії.

До складу Національної ради з питань державного регулювання ринку фінансових послуг необхідно буде ввести представників органів державної влади, громадських організацій та ринкових структур. Повноваження зазначеного органу – синтез повноважень Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Національного депозитарію України, на який сьогодні покладено значну частину повноважень, які у Франції має Рада фінансових ринків, у Великобританії – Управління фінансових послуг.

Створення Національної ради з питань державного регулювання ринку фінансових послуг найбільш доцільно проводити шляхом реорганізації існуючої Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Національна рада з питань державного регулювання ринку фінансових послуг стане центральним органом виконавчої влади із спеціальним статусом, єдиним спеціалізованим регулятором процесу надання фінансових послуг. Створення єдиного центрального органу виконавчої влади – це найефективніший спосіб подолати

конфлікт повноважень, який виник у процесі діяльності фінансових регуляторів.

Необхідність реформування системи органів виконавчої влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг, продиктована реаліями сьогодення. Динаміка розвитку фінансових установ випереджує законотворчий процес. В Україні ще діють закони Про банки і банківську діяльність, Про страхування, Про кредитні спілки, ще існує багаторівнева система фінансових регуляторів, а фінансові установи, долаючи законодавчі перепони уже прагнуть до консолідації. Універсальна фінансова установа – майбутній суб'єкт ринку фінансових послуг. Адже основною метою усіх без винятку фінансових установ є залучення вкладів фізичних та юридичних осіб з метою їх подальшого інвестування та одержання прибутку. Проте можливості ряду фінансових установ обмежені законодавством про фінансові послуги, яке базується на принципі «одна установа – один вид фінансових послуг». І лише банкам надано право одночасно здійснювати залучення вкладів фізичних та юридичних осіб, розміщення їх від власного імені та на власний ризик, а також відкриття та ведення рахунків, з іншого боку процес створення банку складний, переповнений бюрократичними обмеженнями і потребує значних капіталовкладень. Саме тому на сучасному етапі розвитку ринку фінансових послуг формуються фінансові установи, які поєднують переваги банків, які полягають у широкому спектрі фінансових операцій, і переваги небанківських фінансових установ, які полягають у спрощеному порядку державної реєстрації і формування статутного капіталу. Назви «Фінансовий супермаркет», «Фінансовий магазин», «Універсальний банк» уже зустрічаються в Україні. І до їх створення потрібно підготувати єдиний кодифікований акт в сфері регулювання ринку фінансових послуг і створити єдиний регулятор. Існує багато прихильників даної ідеї, зокрема Віктор Суслов зазначає: «С самого начала я говорил о необходимости создания единого регулятора всех финансовых рынков. Я много сделал для начала реализации моей идеи. Сейчас в НБУ идет речь о необходимости выделения департамента

банковского надзора в отдельный регулирующий орган. Это свидетельствует о том, что вопрос создания единого регулятора движется». [139] Віктор Івченко, голова Національного депозитарію України: – Об'єднання двох комісій мало відбутися вже давно. Головні підстави для цього – необхідність будувати систему державного нагляду за фінансовими конгломератами, раціональніше використовувати обмежену кількість кваліфікованих кадрів, які згодні працювати на зарплату держслужбовця. Василь Фурман, генеральний директор АСТ «Вексель»: – Злиття двох комісій відповідає європейським тенденціям концентрації контролюючих функцій у єдиній установі. Водночас нам потрібен ефективний орган, який не лише контролюватиме ринок, а й виступатиме каталізатором його розвитку [54;с.15].

Претендентом на роль органу державної влади, який здійснюватиме регулювання ринку фінансових послуг в цілому стало Державне агентство України з інвестицій та інновацій. У Положенні про Державне агентство України з інвестицій та інновацій зазначено, що Держінвестицій є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності [140]. На перший погляд діяльність даного органу немає нічого спільного із діяльністю суб'єктів ринку фінансових послуг. Адже відповідно до ст.1 Закону України «Про інноваційну діяльність»: інноваційна діяльність – діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентноздатних товарів і послуг [141]. Проте, у Положенні про Державне агентство України з інвестицій та інновацій зазначено, що бере участь у підготовці та здійсненні заходів щодо інституційного розвитку ринків капіталу, управління інвестиційними ресурсами та корпоративного управління і подає в установленому порядку відповідні пропозиції. Що дало підстави даному органу державної влади розробити проект Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу України. В результаті виконання Програми передбачається створення: нових фінансових інститутів

за участю держави: венчурного корпоративного інвестиційного фонду інноваційного розвитку, державного інноваційно-інвестиційного банку та державної фінансової установи муніципального розвитку;

- національної фондової біржі, що існує як єдина консолідована біржова торговельна платформа, яка забезпечує стандартні критерії лістингу та формування справедливих ринкових цін за будь-якими фінансовими інструментами;

- центрального депозитарію цінних паперів, до повноважень якого відноситься зберігання і облік всіх емісійних цінних паперів у бездокументарній формі існування, складання реєстрів власників іменних цінних паперів;

- центральної розрахунково-клірингової палати, що здійснює розрахунково-клірингове обслуговування біржової системи України;

- центрального контрагента як структури, що займає позицію між установами платіжної системи (покупців та продавців цінних паперів), і яка діє в якості ексклюзивного контрагента цих установ відносно їхніх платіжних доручень [142].

Але основним нововведенням буде створення нового органу державної влади Державної комісії з нагляду за діяльністю фінансових установ. На думку розробників Програми: «реформування системи державного регулювання ринків капіталу, фінансових послуг та діяльності фінансових установ повинно здійснюватись на засадах розмежування функцій регулювання та консолідованого нагляду» [142].

Регулювання полягає у розробці та виданні уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, які регламентують види і способи діяльності на ринках капіталу, встановлення правил чи адміністративних вимог, що здійснюються органами влади. До методів регулювання відносяться реєстрація, ліцензування, встановлення вимог і обмежень, надання рекомендацій та встановлення економічних нормативів

(пруденційне регулювання).

Нагляд полягає у цілісному й безперервному відстеженні здійснення фінансовими установами їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами, постійному моніторингу за відповідністю вимог, встановлених органом регулювання. До методів нагляду відносяться спеціальна звітність фінансових установ, інспекційні перевірки, застосування заходів впливу, звернення до суду та пруденційний нагляд (постійний моніторинг за встановленими економічними нормативами).

Реформування системи державного регулювання ринків капіталу, фінансових послуг та діяльності фінансових установ передбачає залишити функції регулювання діяльності банків Національним банком України та передати функції регулювання діяльності небанківських фінансових установ центральним органам виконавчої влади, уповноваженим Кабінетом Міністрів України, а для виконання функцій консолідованого нагляду утворити державний орган зі спеціальним статусом – Державну комісію з нагляду за діяльністю фінансових установ. На думку автора такі заходи не вирішують проблему розмежування повноважень фінансових регуляторів, а навпаки ускладнюють її. Адже, окрім трьох уже існуючих органів, запропоновано створення четвертого органу, повноваження якого дублюватимуть повноваження Національного банку України, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг та державної комісії з цінних паперів та фондового ринку в сфері нагляду за діяльністю фінансових установ. Реформування системи фінансових регуляторів повинно здійснюватись не на засадах розмежування функцій та створення додаткових регуляторів, а навпаки, потрібна консолідація регуляторних і наглядових повноважень в рамках єдиного органу державної влади. Тому автор пропонує створити Національну раду з питань державного регулювання ринку фінансових послуг на базі Державної комісії регулювання ринків фінансових послуг.

Делегування Національній раді з питань державного регулювання ринку фінансових послуг повноважень Національного банку України в сфері

банківського регулювання та нагляду вирішить проблему дуалізму правового статусу НБУ. Адже Національний банк України є водночас фінансовою установою та органом державного управління в сфері регулювання діяльності фінансових установ. У статусі банку він здійснює надання кредитів комерційним банкам; надання кредитів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; дисконтні операції з векселями і чеками; купівлю та продаж на вторинному ринку цінних паперів; відкриття власних кореспондентських та металевих рахунків у закордонних банках і ведення рахунків банків-кореспондентів; купівлю та продаж валютних цінностей; зберігання банківських металів, а також купівлю та продаж банківських металів, дорогоцінних металів та каміння та інших коштовностей, пам'ятних та інвестиційних монет з дорогоцінних металів на внутрішньому і зовнішньому ринках; розміщення золотовалютних резервів самостійно або через банки, уповноважені ним на ведення валютних операцій, виконання операцій з золотовалютними резервами України; приймання на зберігання та в управління державних цінних паперів та інших цінностей; видання гарантій і порук; ведення рахунку Державного казначейства України; виконання операцій по обслуговуванню державного боргу, пов'язаних із розміщенням державних цінних паперів, їх погашенням і виплатою доходу за ними; ведення особових рахунків працівників Національного банку; ведення рахунків міжнародних організацій.

Перелік даних операцій зводиться до тих, які відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» у сукупності може здійснювати лише банк.

Водночас Національний банк України здійснює банківське регулювання та нагляд; веде Державний реєстр банків, здійснює ліцензування банківської діяльності та операцій у передбачених законами випадках; встановлює правила, форми і стандарти розрахунків банків та інших юридичних і фізичних осіб в економічному обігу України із застосуванням як паперових, так і електронних документів, а також платіжних

інструментів та готівки, координує організацію розрахунків, дає дозволи на здійснення клірингових операцій та розрахунків; встановлює для банків правила проведення банківських операцій, бухгалтерського обліку і звітності, захисту інформації, коштів та майна; визначає систему, порядок і форми платежів, у тому числі між банками; визначає напрями розвитку сучасних електронних банківських технологій, створює, координує та контролює створення електронних платіжних засобів, платіжних систем, автоматизації банківської діяльності та засобів захисту банківської інформації; представляє інтереси України в центральних банках інших держав, міжнародних банках та інших кредитних установах, де співробітництво здійснюється на рівні центральних банків; здійснює відповідно до визначених спеціальним законом повноважень валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, які отримали ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій; реалізує державну політику з питань захисту державних секретів у системі Національного банку; вносить у встановленому порядку пропозиції щодо законодавчого врегулювання питань, спрямованих на виконання функцій Національного банку України.

Чи може банк здійснювати банківське регулювання та нагляд? Очевидно, що ні. Крім того здійснення вищезгаданих повноважень не має нічого спільного із реалізацією основної функції НБУ – підтримки стабільності національної валюти, яка здійснюється в процесі реалізації грошово – кредитної політики. Здійснення грошово – кредитної політики – це основна (якщо не єдина) функція центральних банків більшості країн світу. Науковці визначають дві моделі організаційної побудови центральних банків розвинутих країн. Відповідно до першої – центральний банк проводить грошово – кредитну політику, що розглядається, як частина інструментарію, котрим володіють органи влади для регулювання економіки. Монетарна політика, як і бюджетна, структурна політика, політика доходів,

використовується для досягнення економічних і соціальних завдань уряду. Така модель організації діяльності центральних банків характерна, наприклад, для Великої Британії та Японії.

Згідно з другою моделлю перед центральним банком ставиться конкретна ціль – підтримувати стабільність цін (чи національних грошей) за допомогою спеціально – визначених для цього інструментів грошово – кредитної політики, на котру не впливають політичні органи влади. У рамках такої моделі, що існує, наприклад, у Німеччині і Нідерландах, центральний банк є одночасно незалежним і виконує суворо визначені завдання [107; с. 29 – 30].

Грошово – кредитна політика визначена у законі України «Про Національний банк України», як комплекс заходів у сфері грошового обігу та кредиту, направлених на регулювання економічного зростання, стримування інфляції та забезпечення стабільності грошової одиниці України, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу. В рамках реалізації грошово – кредитної політики Національний банк України здійснює: емісію національної валюти України та організує її обіг; складає платіжний баланс, здійснює його аналіз та прогнозування; процентну політику; рефінансування комерційних банків; управління золотовалютними резервами; операції з казначейськими зобов'язаннями, на відкритому ринку; регулювання імпорту та експорту капіталу; емісію власних боргових зобов'язань та операції з ними. Отже, повноваження НБУ в сфері грошово – кредитної політики становлять всього 21 % загальної кількості повноважень. Для збільшення питомої ваги повноважень НБУ у сфері грошово – кредитної політики необхідно скоротити обсяг його повноважень в сфері банківського регулювання та нагляду. Саме тому до повноважень Національної ради з питань державного регулювання ринків фінансових послуг необхідно включити державне регулювання і нагляд за діяльністю банків; здійснення реєстрації банків та ведення Державного реєстру банків; реєстрацію та ведення реєстру банківських саморегульованих організацій;

ліцензування діяльності банків, затвердження ліцензійних умов провадження банківської діяльності і порядку контролю за їх додержанням; здійснення контролю за достовірністю інформації, що надається банками.

Для реалізації наданих повноважень Національній раді з питань державного регулювання ринків фінансових послуг необхідно надати право: вимагати під час реєстрації фінансових установ та ліцензування їх діяльності документи, визначені законодавством України; одержувати в установленому порядку від фінансових установ звітність та іншу інформацію згідно із законодавством, а від підприємств, установ (у тому числі банків), організацій та громадян – інформацію, необхідну для виконання покладених на Раду завдань; здійснювати інспектування фінансових установ, а також їх споріднених та афілійованих осіб; залучати спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності (за погодженням з їхніми керівниками), консультативних та експертних організацій до розгляду питань, що належать до її компетенції, а також зовнішніх експертів, які мають відповідну кваліфікацію, до проведення перевірок (інспектування) фінансових установ; вимагати від посадових осіб фінансових установ, діяльність яких підлягає регулюванню і нагляду з боку Комісії, надання пояснень, необхідної інформації та документів; досліджувати дані про клієнта фінансової установи тільки з метою виконання завдань нагляду; застосовувати до фінансових установ, які не додержуються законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють діяльність з надання фінансових послуг, такі заходи впливу: зобов'язати порушника вжити заходів до усунення порушення; вимагати скликання позачергових зборів учасників фінансової установи; накладати штрафи відповідно до закону; тимчасово зупиняти дію або анулювати ліцензію на право здійснення діяльності з надання фінансових послуг; відсторонювати керівництво від управління фінансовою установою та призначати її тимчасову адміністрацію; затверджувати план відновлення фінансової стабільності фінансової установи; порушувати

питання про ліквідацію фінансової установи; призначати проведення примусової санації фінансової установи у випадках та порядку, встановлених законом; засновувати друковані засоби масової інформації, а також висвітлювати питання розвитку та функціонування ринків фінансових послуг в інших засобах масової інформації; одержувати в установленому порядку від органів статистики, центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування інформацію, документи та матеріали, необхідні для виконання покладених завдань; у межах співробітництва з міжнародними організаціями, державними органами і неурядовими організаціями іноземних держав: надавати та одержувати інформацію з питань нагляду за фінансовими ринками і установами, яка не становить державної таємниці та не призводить до розголошення професійної таємниці; надавати інформацію стосовно діяльності окремих фінансових установ у випадках і у порядку, встановлених у відповідних міжнародних договорах, учасником яких є Україна; брати участь у міжнародних конференціях, симпозіумах, семінарах, зустрічах, нарадах з питань, що належать до її компетенції; представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та укладати у межах своїх повноважень міжнародні договори.

Не варто оминати увагою організаційну структуру єдиного регулятора. Національна рада з питань державного регулювання ринків фінансових послуг як колегіальний орган утворюється у складі: Голови Комісії, двох заступників Голови, які займають посаду керівників Сектору управління і сектору нагляду за діяльністю фінансових установ і членів Комісії - директорів департаментів та керівників управлінь.

Оскільки Рада здійснюватиме повноваження щодо регулювання і нагляду за діяльністю фінансових установ в структурі її центрального апарату працюватиме два сектори, керівники яких виконуватимуть роль заступників голови Ради, окрім того в складі центрального апарату необхідно створити загальні управління організаційного та матеріально-технічного забезпечення

роботи Комісії, до яких належать Управління інноваційного розвитку ринків фінансових послуг, Управління з питань європейської інтеграції та гармонізації законодавства, Управління організаційно-аналітичного забезпечення роботи керівника, Юридичне управління, Управління бухгалтерського обліку та матеріально-технічного забезпечення, Управління інформаційних технологій, Управління з питань кадрового забезпечення та ін. Сектор державного регулювання ринку фінансових послуг складатиметься із наступних департаментів департамент державної реєстрації фінансових установ, Департамент ліцензування фінансових установ, Департамент правової регламентації діяльності фінансових установ, Департамент з питань встановлення економічних нормативів діяльності фінансових установ. Сектор нагляду за діяльністю суб'єктів ринку фінансових послуг повинен включати наступні департаменти: Департамент банківського нагляду, Департамент страхового нагляду, Департамент нагляду за установами недержавного пенсійного забезпечення, Департамент нагляду за кредитними установами, Департамент нагляду за інвестиційними компаніями, Департамент нагляду за лізинговими компаніями. У кожному обласному центрі, а також у АРК необхідно створити Територіальні управління Ради, які не матимуть статусу юридичної особи і діятимуть відповідно до положень, затверджених Радою.

Оскільки Рада матиме статус центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом їй буде надано нормотворчі повноваження, а саме право в межах своїх повноважень видавати на основі та на виконання актів законодавства накази та розпорядження, а також здійснювати організацію та контроль їх виконання. Рада видаватиме в разі потреби разом з іншими центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування спільні акти. Рішення Ради, прийняті в межах її повноважень, є обов'язковими для виконання центральними і місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності та громадянами.

Раду очолить Голова ради, якого призначає на посаду строком на п'ять років та звільняє з посади Президент України.

Позиція автора у сфері реформування системи фінансових регуляторів на перший погляд видається дещо радикальною, проте в період становлення системи фінансових установ такий підхід цілком виправданий. Пропозиції автора, певною мірою, знайшли своє відображення у новому нормативно – правовому акті Постанові КМУ від 03.02.2010 № 157 «Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України» [262]. Нагадаю, що раніше правовий статус Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг було визначено Указом Президента України від 04.04.2003 № 292/2003. Прийняття Постанови КМУ № 157 це важливий крок до створення єдиного регулятора, адже обсяг повноважень комісії суттєво розширено. Зокрема, Держфінпослуг відповідно до покладених на неї завдань: аналізує стан і тенденції розвитку ринків фінансових послуг, розробляє пропозиції щодо формування державної політики у сфері фінансових послуг; здійснює моніторинг руху капіталу в Україну та за її межі через ринки фінансових послуг; розробляє і реалізує стратегію розвитку ринків фінансових послуг, вирішує системні питання їх функціонування; бере участь у розробленні проектів Державного бюджету України та Державної програми економічного і соціального розвитку України на відповідний рік, Програми діяльності Кабінету Міністрів України, інших прогнозних та програмних документів соціального та економічного розвитку; здійснює відповідно до законодавства державне регулювання та нагляд за діяльністю фінансових установ; надає висновки про віднесення операцій до певного виду фінансових послуг; здійснює реєстрацію фінансових установ та саморегульованих організацій учасників ринків фінансових послуг; веде: Державний реєстр фінансових установ; Єдиний реєстр бюро кредитних історій; Єдиний державний реєстр страховиків (перестраховиків); Державний реєстр страхових та перестрахових брокерів, видає свідоцтва про включення зазначених брокерів до такого реєстру; Реєстр саморегульованих організацій

учасників ринків фінансових послуг; Реєстр аудиторів, які можуть проводити аудиторські перевірки фінансових установ, та визначає порядок його ведення; видає фінансовим установам відповідно до законів з питань регулювання окремих ринків фінансових послуг відповідні дозволи, а також ліцензії на провадження діяльності з надання фінансових послуг; встановлює обмеження щодо суміщення надання певних видів фінансових послуг; визначає критерії та нормативи ліквідності, капіталу і платоспроможності, прибутковості, якості активів та ризиковості операцій, якості систем управління та управлінського персоналу, дотримання правил надання фінансових послуг та інші показники і вимоги, що обмежують ризики, пов'язані з проведенням операцій з фінансовими активами; повідомляє Національний банк та Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку про спостереження та висновки, необхідні для виконання покладених на них обов'язків; забезпечує доступ Національного банку та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку до власної інформаційної бази даних, що ведеться з метою регулювання ринків фінансових послуг, та інші [262]. Положення згаданого нормативно – правового акта базуються на європейських принципах консолідованого нагляду, зокрема перелік повноважень Держфінпослуг відповідає положенням ст. 50 Директива 2004/39/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів», яка надає компетентним органам право доступу до будь-якого документа у будь-якій формі, та отримання копії такого документа; вимагати від будь-яких осіб надання інформації, і, у разі потреби, — викликати і допитувати особу з метою отримання інформації; на проведення оглядів на місці; вимагати надання наявних записів телефонних розмов та наявних записів щодо потоку даних; вимагати припинення будь-якої діяльності, що суперечить положенням діючого законодавства; вимагати замороження або накладення арешту на активи; вимагати тимчасової заборони здійснення професійної діяльності; вимагати надання інформації ліцензованими інвестиційними компаніями та

аудиторами регульованих ринків; вжиття будь-яких заходів для забезпечення подальшого виконання правових вимог інвестиційними компаніями та регульованими ринками; вимагати припинення торгівлі фінансовими інструментами; вимагати вилучення фінансових інструментів з торгівлі чи то в рамках регульованого ринку, чи відповідно до інших торговельних домовленостей; передавати справи для кримінального переслідування; дозволяти аудиторам або експертам проводити перевірку або розслідування [269].

Отже, можна зробити висновок про недопустимість розмежування повноважень в сфері регулювання та в сфері нагляду за діяльністю фінансових установ. Віднесення повноважень у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ до компетенції єдиного регулятора дозволить створити необхідні умови для розвитку в Україні системи універсальних фінансових установ, а також уникнути прогалин у праві, які виникають на даному етапі.

2.3 Організаційно - правові аспекти функціонування саморегульованих організацій на ринку фінансових послуг.

Знайти розумне співвідношення між державним регулюванням і ринковим саморегулюванням фінансової індустрії – одне з ключових завдань, яке сьогодні постало перед Українською державою. Відповідно до ст. 5 Господарського кодексу України: Правовий господарський порядок в Україні формується на основі оптимального поєднання ринкового саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державного регулювання макроекономічних процесів, виходячи з конституційної вимоги відповідальності держави перед людиною за свою діяльність та визначення України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави [11]. На думку Дж. Сороса: «Фінансові ринки за своєю суттю є нестабільними, крім того, існують суспільні потреби, які не можуть бути задоволені шляхом надання повної свободи ринковим механізмам»[1;с.15].

Економічна доктрина Дж. Кейнса запропонувала шляхи поліпшення функціонування господарського механізму й пом'якшення суперечностей ринкової економіки. Всі попередні теорії виходили з того, що ринкове господарство має достатньо внутрішніх сил саморозвитку, має внутрішній «автоматичний саморегулятор» для владження економічних проблем. Дж.Кейнс одним із перших заявив, що теорія «автоматичного само регулятора», цієї, за висловом А. Сміта, «невидимої руки», яка спрямовує дії окремих індивідуумів у суспільне русло й примушує їх служити “інтересам суспільства”, остаточно й безповоротно зазнала краху. виправити становище, підвищити ефективність виробництва можна тільки за допомогою державного втручання в економіку. Це єдиний практично можливий засіб уникнути повного зруйнування існуючих економічних форм, умова для успішного функціонування особистої ініціативи.

В Україні саморегулюючі організації здійснюють свою діяльність відповідно до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»[10], «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [143], Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку Про затвердження Положення про саморегулювну організацію професійних учасників фондового ринку від 17.02.2009 N 125 [144] інших законодавчих та нормативних актів. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 03.10.06 № 6280 Про затвердження Положення про делегування Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України окремих повноважень одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок. Рішення Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку Щодо затвердження Основних засад розвитку саморегулювання на фондовому ринку України № 350 від 22.11.2001 містить визначення саморегулювної організації це «об'єднання професійних учасників ринку цінних паперів, яке створюється згідно з чинним законодавством, за принципом — одна саморегулювна організація з кожного виду професійної діяльності» [55].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»: саморегулівна організація — неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг та якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг. Законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг можуть бути передбачені додаткові повноваження, які можуть делегуватися саморегулівним організаціям [10]. Метою заснування саморегулівної організації є:

- 1) забезпечення високого професійного рівня діяльності учасників ринку цінних паперів;
- 2) представництво учасників саморегулівної організації та захист їх професійних інтересів;
- 3) професійна підготовка та підвищення кваліфікації фахівців — учасників саморегулівної організації, уповноважених здійснювати операції з цінними паперами;
- 4) інформування своїх учасників стосовно законодавства про цінні папери та про всі зміни, що вносяться до нього;
- 5) розроблення та контроль за дотриманням норм та правил поведінки, регламентів, правил здійснення операцій з цінними паперами, вимог до професійної кваліфікації фахівців — учасників саморегулівної організації, уповноважених здійснювати операції з цінними паперами, та інших документів, передбачених законодавством;
- 6) впровадження ефективних механізмів розв'язання спорів між учасниками саморегулівної організації і учасниками саморегулівної організації та їх клієнтами;

7) розроблення та впровадження заходів щодо захисту клієнтів учасників саморегулювальної організації та інших інвесторів, а також додержання етичних норм та правил поведінки учасників саморегулювальної організації у їх взаєминах з клієнтами.

Практика діяльності СРО у різних країнах дозволяє класифікувати їх на такі, що здійснюють представництво інтересів своїх членів, та такі, які здійснюють інформаційно – технічне забезпечення діяльності суб'єктів ринку фінансових послуг. До останньої групи можна віднести ринки товарів та фінансових інструментів або такі інфраструктурні елементи, як Центральний депозитарій цінних паперів. Для забезпечення стабільної роботи своїх членів організатор торгівлі в своїй діяльності може використовувати всі функції регулювання. Нормативні документи такого ринку - СРО є обов'язковими до виконання всіма членами. Діяльність лобіських СРО практично не потребує використання жодної з регуляторних функцій. Такі організації переважно створюються для захисту інтересів своїх членів в державних органах.

За критерієм обов'язковості членства розрізняють саморегулювальні організації участь у яких є обов'язковою для здійснення діяльності на ринку фінансових послуг і саморегулювальні організації, які утворені на добровільних засадах. За обсягом регулятивних повноважень розрізняють саморегулювальні організації, яким делеговано повноваження в сфері регулювання ринку фінансових послуг і саморегулювальні організації не наділені повноваженнями такого виду. За сферою дії саморегулювальні організації поділяються на загальнодержавні, які об'єднують фінансові установи на території усієї держави, галузеві, які здійснюють представництво інтересів різних типів фінансових установ та локальні, які діють на території однієї адміністративно – територіальної одиниці. Аналіз чинного законодавства України дозволяє виокремити три групи саморегулювальних організацій: СРО, які регулюють діяльність учасників ринку цінних паперів, СРО, які регулюють діяльність кредитних спілок і СРО адміністраторів недержавних пенсійних фондів.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про цінні папери і фондовий ринок»: Саморегулівна організація професійних учасників фондового ринку — неприбуткове об'єднання учасників фондового ринку, що провадять професійну діяльність на фондовому ринку з торгівлі цінними паперами, управління активами інституційних інвесторів, депозитарну діяльність (діяльність реєстраторів та зберігачів), утворене відповідно до критеріїв та вимог, установлених Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Професійна діяльність учасників фондового ринку, крім депозитаріїв та фондових бірж, здійснюється за умови членства щонайменше в одній саморегулівній організації. Саморегулівні організації професійних учасників фондового ринку утворюються за принципом: одна саморегулівна організація з кожного виду професійної діяльності на ринку цінних паперів. Така саморегулівна організація повинна об'єднувати більше 50 відсотків професійних учасників фондового ринку за одним з видів професійної діяльності. У кожному виді професійної діяльності Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку може делегувати саморегулівній організації такі повноваження:

збирання, узагальнення та аналітичне оброблення даних щодо провадження відповідного виду професійної діяльності;

проведення перевірок провадження відповідного виду професійної діяльності, дотримання вимог законодавства про цінні папери, правил, стандартів професійної поведінки;

подання їй обов'язкового для розгляду клопотання про припинення (зупинення) дії ліцензії на провадження професійним учасником фондового ринку певного виду діяльності;

сертифікація фахівців фондового ринку;

видача ліцензій особам, які здійснюють професійну діяльність на фондовому ринку [56].

Правовий статус саморегулівної організації кредитних спілок дещо інший, він визначений Законом України «Про кредитні спілки». Зокрема, у ст

24 Закону зазначено: з метою координації своєї діяльності, надання взаємодопомоги та захисту спільних інтересів кредитні спілки мають право на добровільних засадах створювати асоціації кредитних спілок. Місцеві — у рамках однієї адміністративно-територіальної одиниці, визначеної статтею 133 Конституції України, якщо членами такого об'єднання є більш як третя частина кількості кредитних спілок, які діють на території такої адміністративно-територіальної одиниці, але у кількості не менше трьох кредитних спілок. Всеукраїнські асоціації — асоціації кредитних спілок, діяльність яких поширюється на територію всієї України, за умови, що членами таких асоціацій є кредитні спілки більш ніж з половини адміністративно-територіальних одиниць. За рішенням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок може бути надано статус саморегулювальної організації кредитних спілок — членів асоціації [57].

Саморегулювальна організація кредитних спілок в межах та в порядку, визначених Уповноваженим органом, може:

розробляти разом із кредитними спілками програми їх фінансового оздоровлення та контролювати виконання цих програм;

здійснювати методичне забезпечення діяльності кредитних спілок;

здійснювати навчання та сертифікацію фахівців кредитних спілок;

розробляти і впроваджувати правила поведінки кредитних спілок на ринках фінансових послуг;

проводити збір, узагальнення та попередній аналіз фінансової звітності кредитних спілок [57].

У Положенні про делегування Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України окремих повноважень одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок: саморегулювальна організація кредитних спілок - (всеукраїнська асоціація кредитних спілок), якій за рішенням Держфінпослуг делеговано окремі повноваження та інформація про

яку внесена до реєстру саморегульованих організацій фінансових установ Саморегульована організація кредитних спілок реалізує делеговані їй Держфінпослуг повноваження в межах кола кредитних спілок — її членів [58]. Членство в саморегульованій організації кредитних спілок є добровільним. 12 травня 2004 року було розпочато реалізацію спільного пілотного проекту Держфінпослуг та Національної асоціації кредитних спілок України (НАКСУ) в рамках Угоди про співробітництво від 12.05.04

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про недержавне пенсійне забезпечення”: саморегульована організація адміністраторів недержавних пенсійних фондів — неприбуткова організація (непідприємницьке товариство), що створюється з метою встановлення професійних стандартів діяльності з адміністрування недержавних пенсійних фондів, захисту та представлення інтересів своїх членів, а також учасників недержавних пенсійних фондів; Адміністратори пенсійних фондів можуть утворювати на добровільних засадах саморегульовані організації або набувати членства в існуючих саморегульованих організаціях [59].

В той час коли діяльність більшості суб'єктів ринку фінансових послуг не обмежена додатковим зобов'язаннями щодо участі у роботі саморегульованих організацій, професійна діяльність учасників фондового ринку, крім депозитаріїв та фондових бірж, здійснюється за умови членства щонайменше в одній саморегульованій організації. Насамперед, це порушення принципу рівності суб'єктів господарювання. Це спроба створити додаткові необгрунтовані перешкоди для здійснення професійної діяльності на ринку фінансових послуг. Адже Закони України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», «Про кредитні спілки», «Про страхування», «Про банки і банківську діяльність», а також ліцензійні умови не передбачають обов'язкову участь у діяльності саморегульованих організацій. Крім того, це сприяє поширенню мережі саморегульованих організацій метою діяльності яких є не представництво та захист інтересів своїх членів, а простий збір членських внесків і одержання значних прибутків. Але основна проблема

полягає у делегуванні саморегульним організаціям окремих повноважень в сфері регулювання та нагляду за діяльністю своїх членів. У той час коли виникають труднощі у розмежуванні повноважень фінансових регуляторів недоцільно ускладнювати дану систему сумнівними елементами.

Досвід саморегульних організацій може служити прикладом спроби наділення суб'єктів цивільного права повноваженнями органів державного регулювання (що стало також прикладом невдалого запозичення зарубіжного досвіду). Саморегульна організація - не орган державної влади, адже для неї не властиві ознаки органу державної влади, визначені В.Б. Авер'яновим. До таких ознак насамперед віднесені виокремленість органу як відносно самостійної частини державного механізму (апарату) і його наділення державно-владними повноваженнями з метою безпосередньої участі в реалізації функцій держави. Таким чином, державний орган, на думку В.Б.Авер'янова - це виокремлена і відносно самостійна частина (елемент) механізму держави, яка наділена юридичне встановленими владними повноваженнями для здійснення визначених завдань, що безпосередньо пов'язані з реалізацією тієї чи іншої функції держави [60;с. 52].

Відповідно саморегульна організація не є суб'єктом адміністративного права, її відносини з фінансовими установами будуються на засадах рівності та диспозитивності, властивих для цивільно – правових відносин. Слід відзначити, що передумови суперечностей в питаннях їх правового статусу були закладені ще в положеннях Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг». Суперечність статусу СРО полягає у тому, що, з одного боку, це «неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг» (стаття 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг»). З другого боку, в межах відомчих актів Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку були зроблені спроби покласти на СРО функції і повноваження, якими суб'єкти цивільних правовідносин у принципі володіти не можуть. Йдеться про

наділення СРО елементами регулятивних функцій державних органів. До числа таких повноважень відносяться: здійснення постійного контролю за дотриманням членами саморегулювальних організацій правил, стандартів, вимог; накладення санкцій та застосування заходів впливу на своїх членів, які порушують вимоги чинного законодавства; сприяння органам державного регулювання у контролі за ринком цінних паперів; розробка і впровадження правил поведінки кредитних спілок на ринках фінансових послуг; проведення збору, узагальнення та попереднього аналізу фінансової звітності кредитних спілок та ін.

В результаті розширеного тлумачення даних положень в рамках відомчих актів Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку і Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг склалася практика активного залучення СРО до проведення планових і позапланових перевірок діяльності професійних учасників ринку цінних паперів та кредитних спілок. При цьому предметом перевірок із сторони СРО є не тільки питання дотримання членами СРО стандартів і правил, але і всього законодавства в цілому. Будучи відносинами децентралізованими, тобто такими, що виникають між рівними суб'єктами права, жоден з яких немає права нав'язувати свою волю іншому суб'єкту, відносини на фінансовому ринку, проте, мають велике значення для суспільства, зацікавленого в підтримці економічної стабільності і поступального розвитку національної економіки. Враховуючи це, держава повинна застосовувати метод владного регулювання відносин з єдиного центру. Наділ СРО елементами повноважень органів державного регулювання вступає в суперечність з основними засадами цивільного права, сформульованими в п.1 статті 1 Цивільного Кодексу України, згідно яким «цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності» [21]. Таким чином, виникала суперечність статусу СРО, яка полягає у тому, що будучи суб'єктами цивільного права, вони наділялися повноваженнями, несумісними з принципом рівності суб'єктів цивільних правовідносин.

Запозичуючи зарубіжний досвід, Україна не могла відмовитися від традиційних методів державного регулювання ринку через ліцензування. Це означало б нетрадиційне для української правової доктрини і практики рішення. В той же час наділення СРО повноваженнями органу державної влади стало віддзеркаленням прагнення максимально запозичити відомий зарубіжний досвід. Насправді СРО, як вже наголошувалося вище, стали результатом запозичення зарубіжного досвіду, зокрема в першу чергу йдеться про досвід США і Великобританії. Законодавство вказаних країн до недавнього часу передбачало, що факт членства в СРО означає визнання суб'єкта професійним учасником на ринку цінних паперів. При цьому держава повинна була здійснювати контроль не за професійними учасниками ринку безпосередньо, а за СРО і факт серйозного порушення професійним учасником правил поведінки на ринку тягне собою застосування санкцій: з боку держави, перш за все до СРО. Застосування такого підходу дозволяє державі в значній мірі економити засоби впливу за рахунок скорочення контрольованих суб'єктів ринку. Але це в минулому. На сучасному етапі в більшості країн спостерігається тенденція до посилення прямого, безпосереднього державного регулювання ринку. Зокрема, прийнятий в 2000 році у Великобританії Закон про ринок фінансових послуг не забороняючи діяльність вже існуючих СРО передбачає, що нових ліцензій на здійснення діяльності в якості СРО видаватися більш не буде. При цьому ряд функцій, які раніше здійснювалися СРО було передано органу державного регулювання. Зокрема, це стосується ліцензування (авторизації) професійної діяльності на фінансових ринках. На фондовому ринку США існує два типи організацій, які мають назву СРО (Self Regulatory Organization – SRO). Перший тип – «Національна асоціація торговців цінними паперами» (NASD). Членство у цій СРО є обов'язковим, і без нього брокери та дилери не зможуть отримати ліцензію на свою діяльність і стати членом фондової біржі, клірингової чи депозитарної установи. Основне завдання NASD полягає в регулюванні відносин між професійними учасниками та їх клієнтами, вирішенні спільних для всіх учасників ринку

проблем, незалежно від сфери їх діяльності на біржовому, позабіржовому чи неорганізованому ринках. Але NASD водночас є групою компаній, в якій одна холдингова компанія контролює діяльність двох інших організацій – NASD Regulations (власне CPO) та NASDAQ – торговельної системи. Це, у свою чергу, породжує конфлікт інтересів у діяльності з регулювання фондового ринку та підприємницької діяльності на цьому ж ринку.

Другий тип CPO професійні учасники створюють добровільно. До таких належать Нью-Йоркська фондова біржа, NASDAQ, DTC та інші інфраструктурні організації фондового ринку. Такі CPO організують та регулюють головним чином відносини між професійними учасниками ринку цінних паперів щодо здійснення ними своєї діяльності.

Останнім часом у США та інших країнах почали набирати сили «Альтернативні торгові системи» (ATS), які відрізняються від CPO тим, що вони є комерційними організаціями, і це веде до зменшення значення CPO другого типу як регулятора ринку цінних паперів та збільшення ролі CPO першого типу.

Єдиною CPO Франції є Рада фінансових ринків. Її завдання: розробка та прийняття основного регламенту (загальних нормативних документів, що регулюють ринок); нагляд за його дотриманням та дотриманням правил торгівлі; здійснення нагляду за виконанням вимог Європейського паспорта щодо інвестиційних послуг; затвердження зразків типових договорів для фінансових операцій; застосування санкцій у вигляді штрафів за порушення.

У Японії є три типи організацій, що мають статус CPO: Асоціація інвестиційних трастів, Японська асоціація дилерів (JASD) та фондові біржі.

Необхідною умовою здійснення діяльності з торгівлі цінними паперами є членство в JASD, перед якою стоять завдання щодо контролю за позабіржовим ринком цінних паперів; встановлення правил для фондових компаній та забезпечення їх виконання; розгляд скарг на членів асоціації; перевірка інвестиційних компаній; навчання та підготовка кадрів, проведення кваліфікаційних іспитів; інвестиційно-просвітницька діяльність; дослідження

ринку цінних паперів.

Німеччина цікава тим, що в її законодавстві взагалі відсутнє поняття СРО, а професійну діяльність із цінними паперами здійснюють виключно банківські установи.

В Україні найбільшу кількість розбіжностей викликають положення Рішення Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку Щодо затвердження Основних засад розвитку саморегулювання на фондовому ринку України, що встановлюють обов'язковість членства в СРО. Звертає на себе увагу той факт, що участь у СРО учасників ринку цінних паперів є обов'язковою, в той час коли кредитні спілки і адміністратори недержавних пенсійних фондів вступають у асоціацію добровільно. Це свідчить про порушення принципу рівності учасників правовідносин.

В розвинутих країнах участь у таких СРО є добровільною. Тому не зовсім логічною є встановлена законодавством України обов'язковість членства учасників деяких сегментів фінансової індустрії в СРО, навіть якщо така СРО не є організатором торгівлі. Наприклад у Російській Федерації Указом Президента РФ від 16 .10.2000 № 1756 [145] обов'язковість членства в СРО була відмінена. На думку автора участь фінансових установ у саморегулювних організаціях повинна бути правом , а не обов'язком.

Отже, не заперечуючи необхідність існування саморегулювних організацій, варто зазначити, що СРО це не органи державної влади, тому повноваження щодо здійснення постійного контролю за дотриманням членами саморегулювних організацій правил, стандартів, вимог; накладення санкцій та застосування заходів впливу на своїх членів, які порушують вимоги чинного законодавства; сприяння органам державного регулювання у контролі за ринком цінних паперів; розробка і впровадження правил поведінки кредитних спілок на ринках фінансових послуг; проведення збору, узагальнення та попереднього аналізу фінансової звітності кредитних спілок повинні здійснюватись органами державної виконавчої влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг. СРО в свою чергу повині стати

виразниками інтересів фінансових установ, своєрідними «профспілками», які надають юридичні консультації, здійснюють громадський контроль за діяльністю органів державної влади на предмет порушення прав фінансових посередників, розробляють разом із фінансовими установами програми їх фінансового оздоровлення та контролюють виконання цих програм, здійснюють методичне забезпечення діяльності фінансових посередників, здійснюють навчання та сертифікацію фахівців фінансових установ. Іншими словами саморегулівні організації не повинні бути у структурі органів державної влади, а навпаки протистояти їм, здійснюючи захист піконтрольних їм суб'єктів.

Участь у саморегулівних організаціях усіх типів повинна бути добровільною. Необхідно також врегулювати прядок сплати членських внесків, учасниками саморегулівних організацій. Встановити максимальний розмір членських внесків, виключний перелік платних послуг, які можуть надаватися саморегулівними організаціями, а також порядок здійснення контролю за цільовим використанням членських внесків.

Право на об'єднання у саморегулівні організації повинно належати усім фінансовим установам, а не лише учасникам ринку цінних паперів, кредитним спілкам і адміністраторам недержавних пенсійних фондів. Усі саморегулівні організації повинні бути рівними перед законом тому необхідно розробити єдине Положення про саморегулівну організацію на ринку фінансових послуг, яке регламентуватиме діяльність усіх СРО, визначатиме єдиний порядок вступу, єдині права і обов'язки для усіх СРО, а також єдиний порядок делегування повноважень.

Висновки до розділу 2.

1. Державне регулювання ринку фінансових послуг – це, регламентована положеннями діючого законодавства, діяльність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних саморегулівних утворень, що здійснюється з метою створення умов для функціонування та розвитку системи фінансових установ, захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових

послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір.

2. Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг реалізується у наступних формах: 1. нормативно – правових: прийняття нормативно правових актів, нагляду за діяльністю фінансових установ, ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг, застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; 2. фінансово – кредитних: встановлення облікової ставки НБУ, встановлення норм обов'язкового резервування для фінансових установ, встановлення рейтингів фінансової надійності, оподаткування; 3. соціальних – захист прав споживачів фінансових послуг, застосування пільгових кредитних та депозитних ставок, реструктуризація кредитів; 4. наукових – фінансування наукових досліджень, підготовка кадрів у відомчих навчальних закладах НБУ, інноваційне регулювання; 5. інтеграційних: адаптація законодавства до стандартів ЄС, транскордонне співробітництво, створення філій іноземних фінансових установ на території України.

3. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг – це система юридичних, адміністративних, організаційних, економічних та соціально – психологічних засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на суспільні відносини імперативного та диспозитивного характеру, що виникають на ринку фінансових послуг

4. Механізм державного регулювання надання фінансових послуг включає наступні елементи: 1) суб'єкти правового регулювання, що підрозділяється на: а) органи держави, що володіють правотворчими владними повноваженнями; б) органи держави, що володіють правозастосовчими владними повноваженнями (суд, прокуратура, арбітраж і т.д.); 2) об'єкт регулювання: а) керовані суспільні системи і підсистеми (фінансові установи); б) особа - суб'єкт правовідношення; 3) основа регулювання: правова система, чинники, що сприяють її функціонуванню; 4) засіб регулювання: чинники, що втілюють зміст правових вимог (правовідносини, юридична відповідальність, акти застосування норм права та

ін.); 5) методи регулювання; 6) мета регулювання (встановлення певного режиму суспільних відносин - правопорядку, громадського порядку, статусу особи і т.д.); мета регулювання завжди виявляється в наслідках - результатах правової дії, які виходять за структурні рамки соціального механізму дії; 7) форми і способи регулювання.

5. В Україні, з прийняттям Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» регулювання ринку фінансових послуг здійснюють: Національний банк України – здійснює банківське регулювання та нагляд, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку – формування та забезпечення реалізації єдиної державної політики щодо розвитку і функціонування ринку цінних паперів, Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг – проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері надання фінансових послуг.

6. На даному етапі у світі сформувалося дві основних моделі державного регулювання ринку фінансових послуг: монорегуляторна і полірегуляторна. Монорегуляторна модель – модель єдиного регулятора характерна для Великобританії і Франції. Для неї характерним є функціонування єдиного органу державної влади, який здійснює регулювання діяльності усіх без винятку фінансових посередників, повноваження саморегулювних організацій обмежені. Полірегуляторна модель передбачає наявність декількох органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг. У країнах полірегуляторної системи розвинута система саморегулювних організацій, до них належать США, Росія, Україна.

7. Полірегуляторна модель регулювання ринку фінансових послуг, яка зараз домінує в Україні – неефективна; недосконалість системи взаємодії фінансових регуляторів, суперечливий статус СРО це далеко не повний перелік її слабких сторін. Автор пропонує запровадити в Україні монорегуляторну модель регулювання ринку фінансових послуг, що об'єктивно вимагає створення Державної фінансової комісії України.

8. До складу Національної ради з питань державного регулювання ринків

фінансових послуг необхідно буде ввести представників органів державної влади, громадських організацій та ринкових структур. Повноваження зазначеного органу – синтез повноважень Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Національного депозитарію України

9. Регулювання ринку фінансових послуг полягає у розробці та виданні уповноваженими органами на підставі законів нормативно-правових актів, які регламентують види і способи діяльності на ринках капіталу, встановлення правил чи адміністративних вимог, що здійснюються органами влади. До методів регулювання відносяться реєстрація, ліцензування, встановлення вимог і обмежень, надання рекомендацій та встановлення економічних нормативів (пруденційне регулювання). Нагляд полягає у цілісному й безперервному відстеженні здійснення фінансовими установами їх діяльності згідно із нормативно-правовими актами, постійному моніторингу за відповідністю вимог, встановлених органом регулювання. До методів нагляду відносяться спеціальна звітність фінансових установ, інспекційні перевірки, застосування заходів впливу, звернення до суду та пруденційний нагляд (постійний моніторинг за встановленими економічними нормативами).

10. Аналіз чинного законодавства України дозволяє виокремити три групи саморегулювальних організацій: СРО, які регулюють діяльність учасників ринку цінних паперів, СРО, які регулюють діяльність кредитних спілок і СРО адміністраторів недержавних пенсійних фондів.

11. Досвід саморегулювальних організацій може служити прикладом спроби наділення суб'єктів цивільного права повноваженнями органів державного регулювання (що стало також прикладом невдалого запозичення зарубіжного досвіду).

12. СРО в свою чергу повині стати виразниками інтересів фінансових установ, своєрідними «профспілками», які надають юридичні консультації, здійснюють громадський контроль за діяльністю органів державної влади на

предмет порушення прав фінансових посередників, розробляють разом із фінансовими установами програми їх фінансового оздоровлення та контролюють виконання цих програм, здійснюють методичне забезпечення діяльності фінансових посередників, здійснюють навчання та сертифікацію фахівців фінансових установ. Іншими словами саморегулівні організації не повинні бути у структурі органів державної влади, а навпаки протистояти їм, здійснюючи захист піконтрольних їм суб'єктів.

13. Участь у саморегулівних організаціях усіх типів повинна бути добровільною.

14. Право на об'єднання у саморегулівні організації повинно належати усім фінансовим установам, а не лише учасникам ринку цінних паперів, кредитним спілкам і адміністраторам недержавних пенсійних фондів.

15. Усі саморегулівні організації повинні бути рівними перед законом тому необхідно розробити єдине Положення про саморегулівну організацію на ринку фінансових послуг, яке регламентуватиме діяльність усіх СРО, визначатиме єдиний порядок вступу, єдині права і обов'язки для усіх СРО, а також єдиний порядок делегування повноважень.

РОЗДІЛ 3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДАНОЇ СФЕРИ

3.1 Використання закордонного досвіду правового регулювання ринку фінансових послуг

У даний час в рамках Європейського Співтовариства відбувається формування єдиного фінансового ринку, що припускає уніфікацію і гармонізацію правових норм регулювання фінансової діяльності в масштабі ЄС.

Створення спільного ринку, яке вимагає уніфікації та гармонізації норм, які регулюють діяльність фінансових установ у масштабах ЄС, продиктовано також потребою в узгодженні кон'юнктурної, кредитно-грошової і валютної політики країн-учасниць, необхідність якого зростає у міру посилення інтеграції між ними. Швидкість розвитку фінансових правовідносин країн – членів ЄС і країн пострадянського простору значно перевищує швидкість встановлення дипломатичних зв'язків і звичайно ж швидкість роботи органів законодавчої влади. Для захисту інтересів споживачів фінансових послуг дуже важливо створити спільний правовий простір, у якому суб'єкти ринку фінансових послуг рівні у своїх правах та обов'язках. Проте гармонізація законодавства завжди несе у собі ризик втрати національної ідентичності. Не секрет, що громадяни пострадянських країн, які неодноразово постраждали, втративши свої заощадження внаслідок різних «криз банківської системи», неохоче віддають свої заощадження банківським установам. В той час, коли в традиціях громадян країн – членів ЄС значну частину свого прибутку вкладати у недержавні пенсійні фонди, медичне страхування, а також банківські установи. У нас різна історія, різний рівень правосвідомості та правової культури, різний порядок розпорядження фінансовими активами, проте ми повинні дотримуватись єдиних правових норм. Крім того, ми зобов'язані відкрити вітчизняний ринок фінансових послуг. Прикладом вдалої гармонізації

регулювання на ринку фінансових послуг є ЄС. За оцінкою професора Л.Говера (L. Gower), що вважається одним із авторів британського Закону 1986 «Про фінансові послуги» на початковому етапі «стан правової бази європейського ринку цінних паперів був таким, що дозволяло говорити про відсутність регулювання за межами Великобританії» [61;с.184].

«Наслідком відсутності регулювання ринку цінних паперів в Європі була відсутність вільного доступу на ринок. Різні форми валютного контролю, регулювання доступу на ринок капіталів і інші протекціоністські заходи формували бар'єри нетарифного регулювання для доступу на внутрішні ринки іноземних інвесторів і інвестиційних компаній» [61;с.186] Створення єдиного фінансового ринку ЄС ускладнювалось також відмінністю фінансових систем країн – учасниць, адже в ЄС входять держави, фінансовий ринок яких будується на системі універсальних фінансових установ (найбільш типовим представником є Німеччина), і держави, в яких фінансові установи поділяються на комерційні та інвестиційні (позиція Великобританії). Це стало очевидним ще з початку 70-х років у зв'язку з планом створення в рамках Співтовариства Економічного і Валютного союзу. Рішення Ради ЄЕС від 22 березня 1972 р. про створення такого союзу. Таким чином, різні аспекти регулювання інститутами ЄС фінансових послуг відносять до повноважень в сфері свободи руху капіталу та платежів (статті 56 – 60 ДЄС), свободи надання послуг (статті 49 – 55 ДЄС) та свободи заснування (статті 45 – 48 ДЄС). Крім того, на питання регулювання фінансових послуг певною мірою впливає також валютна політика ЄС та діяльність Європейського Центрального Банку (мета валютної політики та організаційні засади ЄЦБ визначаються положеннями глави VII частини третьої ДЄС). Починаючи з другої половини 70-х років Комісією і Радою ЄЕС було прийнято ряд нормативно – правових актів, спрямованих на зближення національних норм, які регулюють діяльність кредитних установ країн – учасниць. Значення вищезазначених документів полягає в тому, що вони заклали основи для функціонування в рамках ЄС

єдиного ринку фінансових послуг, формування якого в загальному вигляді завершилося на початку 1993 р., створили правові рамки єдиної системи нагляду за діяльністю фінансових установ. У документах декларуються два важливі принципи діяльності фінансових установ ЄС. По – перше, для здійснення фінансової діяльності на території будь-якої країни-учасниці досить отримати ліцензію в країні походження. По – друге, основною моделлю організації європейських фінансових установ є універсальна фінансова установа, що здійснює всі види фінансових послуг [62;с.698]. Особливий вплив на діяльність фінансових установ країн ЄС здійснює процес інтеграції цих країн, в ході якого в рамках ЄС формується єдиний ринок фінансових послуг. Формування єдиного ринку фінансових зумовлює формування єдиної системи законодавства, яка включає три основних сегменти: міждержавний, державний і локальний. Міждержавний сегмент утворюють рішення, ухвали, рекомендації і т.п., що приймаються органами ЄС, а також в рамках міжнародних організацій і угод (наприклад, Фінансова установау міжнародних розрахунків в Базелі). Ці рішення трансформуються у законодавство країн – учасниць. Державний рівень утворюють акти органів державної влади країн – учасниць. Локальний рівень включає акти різного характеру (організаційного, технічного і т.п.), що приймаються самими фінансовими установами, і відображає їх реакцію на зміну фінансового законодавства, умов конкуренції в масштабах об'єднаного ринку, економічної ситуації як в своїй, так і в інших країнах.

Першим кроком на шляху уніфікації законодавства ЄС стало ухвалення Директиви про інвестиційні послуги (Council Directive on investment services in the securities field № 93/22/ЕЕС of 10.05.1993) [19]. Для імплементації даної Директиви в країнах ЄС в другій половині 90-х років були прийняті нові закони про фінансові послуги. Слід зазначити, що вказана Директива зробила великий вплив на законодавство держав, які не були на той час членами ЄС. В першу чергу мова йде про такі країни як Польща, Угорщина, Болгарія. Таким

чином, можна говорити про так званий «радіаційний ефект»[63;с.19] гармонізації права країн ЄС. Заходи, що здійснюються органами ЄС в сфері регулювання ринку фінансових послуг, спрямовані на створення для фінансових установ країн – учасниць рівних конкурентних умов, шляхом введення єдиних обов'язкових норм, що регулюють різні аспекти фінансової діяльності; створення можливості безперешкодно здійснювати операції на всій території ЄС, створювати на території будь-якої країни – учасниці свої відділення і філії, надавати транскордонні послуги, підтримку стабільності фінансової системи в цілому і зміцнення довіри до неї в суспільстві. Формування єдиного фінансового ринку відповідає логіці єдиного внутрішнього ринку (ЄВР), ідея створення якого (у вигляді «спільного ринку») була покладена в основі Римського договору 1957 р. про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) [147] і знайшла практичне втілення в рішеннях, прийнятих в рамках цієї організації. Спільний фінансовий ринок покликаний сприяти реалізації цілей, поставлених Договором перед Співтовариством: вільного переміщення між країнами-учасницями товарів, послуг (до яких відносяться і фінансові послуги), капіталів і громадян (тобто надання їм свободи вибору місця проживання). Ці права і свободи повинні бути забезпечені усуненням дискримінації за національною ознакою щодо громадян і підприємств країн-учасниць. 17 грудня 1977 р. Радою ЄЕС була видана директива «Про координацію правових і адміністративних розпоряджень, що стосуються діяльності кредитних інститутів» (так звана Перша банківська директива), яка скасовує багато серйозних обмежень, як на етапі створення фінансових установ так і на етапі надання фінансових послуг. Так, вона встановлювала, що для відкриття кредитної установи в будь – якій з країн-учасниць, необхідно отримати офіційний дозвіл, в якому може бути відмовлено, якщо установа не має в своєму розпорядженні достатньої кількості власних фінансових резервів, а її керівники не мають необхідної професійної підготовки або не користуються довірою. У ній містилися також положення про співпрацю органів державної влади країн-учасниць по нагляду

за фінансовими установами. [146] Для реалізації положень Директиви був створений Консультативний комітет у складі представників центральних банків, національних контролюючих органів і відповідних міністрів, а також саморегулювальних організацій, що представляли інтереси фінансових установ різних типів. Комітетом було запропоновано ряд коефіцієнтів, що характеризують різні аспекти діяльності фінансових установ (коефіцієнт прибутковості, що показує співвідношення між прибутком і загальною сумою активів, коефіцієнт ліквідності, що співвідносить ліквідні активи з короткостроковими пасивами і деякі інші). Жоден з коефіцієнтів не володів нормативною силою і їх було встановлено тільки з метою здійснення нагляду за діяльністю фінансових установ різних країн. Проти надання коефіцієнтам значення імперативних показників особливо різко виступали представники Великобританії. [64, с.25]

15 грудня 1989 р. була прийнята Друга директива по координації фінансових установ яка внесла деякі зміни і доповнення до директиви від 17 грудня 1977 р. Вона встановлювала право будь-якої кредитної установи ЄС здійснювати свою діяльність в інших країнах Співтовариства; свободу надання фінансових послуг в рамках ЄС, взаємне визнання країнами-учасницями національних правил регулювання діяльності кредитних установ, яке означало, що контроль за діяльністю фінансової установи і всіх її відокремлених підрозділів в інших країнах Співтовариства здійснюють органи контролю країни походження [148]. Директива встановлювала, як одну з необхідних умов початку діяльності кредитного інституту, мінімальний розмір статутного фонду 5 млн. екю (це не відносилось до установ, що вже здійснювали фінансову діяльність). Директива визначала створення в країнах ЄС фінансових груп і вводила ряд обмежень щодо участі в капіталі банків небанківських фінансових установ. Частка в статутному капіталі банку у розмірі 10% і вище підлягала обов'язковій реєстрації в органах фінансового контролю. У свою чергу розмір участі банків в небанківських фінансових

установах не повинен перевищувати 60%, причому частка одного банку обмежувалася 15%. [65, с.430-431].

У числі інших документів, прийнятих Радою ЄС, можна назвати також: Директиви від 13 червня 1983 р. [149], 8 грудня 1986 р. [150] і 13 березня 1993 р. [151], що стосуються річних і консолідованих балансів фінансових інститутів; згідно останньої директиви, фінансові установи повинні включати в консолідовані баланси відомості про інші фінансові інститути, в яких дана фінансова установа має участь у розмірі 20% і вище; Директиву Ради 86/635/ЄЕС від 8 грудня 1986 року щодо річних звітів та консолідованих звітів банків та інших фінансових установ [263]; Директиву про нагляд і контроль за кредитами значних розмірів кредитних установ (21 грудня 1992 р.) [152], що обмежує розміри великих разових кредитів, до них відносяться кредити, що перевищують 10% статутного капіталу банку і 25% статутного капіталу небанківської установи (в порівнянні з 40%, встановленими, рекомендаціями Ради в 1986 р.), причому загальна сума таких кредитів не повинна перевищувати власні засоби фінансової установи більш ніж в 8 разів; [66;с.176] Директиву Ради 87/102/ЄЕС Ради від 22 грудня 1986 року щодо наближення законів, підзаконних і адміністративних положень держав-членів щодо споживчого кредиту [264]; Директиву Ради про достатність власного капіталу кредитних інститутів і установ, що займаються операціями з цінними паперами (15 березня 1993 р.) [153], спрямовану на регулювання ринкових ризиків в торгівлі цінними паперами; з цією Директивою пов'язана Директива про послуги, пов'язані із обігом цінних паперів, від 10 травня 1993 р. [154], яка гармонізує умови створення і правила нагляду за установами, що здійснюють операції з цінними паперами; Директиву Європейського Парламенту та Ради 2000/12/ЄС від 20 березня 2000 року щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення [265]; Директиву Ради від 16 травня 1994 р. про систему захисту вкладів, [155] що замінила рекомендації Ради 1986 р., яка покликана гармонізувати системи захисту вкладів фізичних та

юридичних, що діють в країнах - учасницях; директивою встановлений мінімальний розмір компенсації, яку сплачують фінансові установи у разі їх неплатоспроможності на рівні 20 тис. екію. Передбачається регулярний, але не рідше, ніж один раз в п'ять років, перегляд мінімальної страхової суми; Директиву Європейського Парламенту та Ради 2002/47/ЄС від 6 червня 2002 року щодо угод про використання фінансових активів в якості предмета забезпечення виконання зобов'язання [266]; Директиву 2002/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 листопада 2002 року щодо страхування життя [267]; Директиву 2001/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 травня 2001 року щодо допуску цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі та про інформацію про такі цінні папери, яка підлягає опублікуванню [268]. Значення прийнятих документів полягає в тому, що вони заклали основи для функціонування в рамках ЄС єдиного ринку фінансових послуг, формування якого в загальному вигляді завершилося на початку 1993 р., створили правові рамки єдиної системи нагляду за фінансовою діяльністю.

Новий імпульс інтеграції в фінансовій сфері дає Договір про створення Європейського союзу, який набрав чинності 1 листопада 1993 р. [147] Договір декларує перетворення Європейських співтовариств в Європейський союз, визначає його цілі і містить велику кількість поправок до Римського договору про створення ЄЕС, 1957 р. Лібералізація руху капіталів виходить на якісно новий правовий рівень. Для фінансової інтеграції важливе значення мають положення Маастріхтського договору [157] про поетапне формування в рамках ЄС Економічного і валютного союзу, Європейської системи центральних банків (ЕСЦБ), Європейського центрального банку і введення єдиної валюти. Зокрема, на другому етапі реалізації Економічного і Валютного союзу (ЕВС) (з 1 січня 1994 р.) заборонені всі обмеження на рух капіталів і платежів між країнами-учасницями (за винятком деяких обмежень на рух капіталів з третіми країнами). Заборона повинна бути введена також

щодо фінансування державних установ з боку центральних банків, на привілейований доступ державних установ до фінансових інститутів, якщо цей доступ не пов'язаний із заходами, що носять контрольно – наглядовий характер. Замість Комітету голів центральних банків країн – учасниць створено Європейський валютний інститут (ЄВІ), який повинен встановити адміністративні і організаційні рамки для майбутніх ЕСЦБ і ЕЦБ. У свою чергу кожна країна повинна виробити процедури, що дозволяють їй надати своєму центральному банку незалежний статус і привести свої правові норми (включаючи статут центрального банку) у відповідність з Маастріхтським договором [157].

Метою правового регулювання фінансових послуг в рамках ЄС є створення системи, що дозволяє вільно функціонувати всередині ЄС. З позиції порядку переміщення фінансових активів, товарів, послуг, робочої сили територія ЄС розглядається, як унітарна держава. Юридичну техніку, що вживається для досягнення цієї мети, запозичено з досвіду ЄС по лібералізації торгівлі товарами між країнами – членами ЄС. Вона базується на принципі взаємного визнання, який має на увазі, що держава зобов'язана визнати спосіб, за допомогою якого інші держави регулюють виробництво і постачання на ринок товарів, як еквівалентний її власній системі регулювання. Принцип взаємного визнання дозволяє усунути додаткові бар'єри для створення та ліцензування діяльності фінансових установ, адже ліцензія одержана у своїй країні дозволяє здійснювати діяльність на усій території ЄС. Це основне положення називається «контроль країни місцезнаходження», на основі якого держава – учасник, в якій зареєстрований даний фінансовий інститут зобов'язана здійснювати нагляд. Принцип контролю країни місцезнаходження має значний вплив на кількість і характер фінансових послуг, які можуть бути надані в будь – якій країні –учасниці. Наприклад, Бельгійське законодавство забороняє зміну розміру відсотків за іпотечним кредитом. Відповідно до Програми по внутрішньому ринку ЄС [158], Бельгія не зобов'язана скасовувати це обмеження, але вона не може примусити це зробити іноземні

фінансові установи, які здійснюють іпотечне кредитування на території Бельгії, якщо вони зареєстровані в інших країнах – учасницях, де завдяки національному законодавству дозволено гнучкий курс відсотка. Така конкуренція між системами регулювання на користь фінансовим установам, адже з часом законодавство країн ЄС, щоб захистити фінансові установи, створить найбільш ліберальні умови для їх функціонування. Проте під загрозою залишається система захисту прав споживачів фінансових послуг, адже ліберальні умови ліцензування діяльності фінансових установ призведуть до зниження якості наданих послуг. Для того щоб вирішити дану проблему у Директиві 2004/39/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів» задекларовано заборону на державну реєстрацію фінансових установ, які з метою уникнення адміністративних обмежень, реєструють свою діяльність у країнах з найбільш ліберальним законодавством. Зокрема, у тексті Директиви зазначено: принципи взаємного визнання та контролю з боку держави-члена походження вимагають від компетентних органів влади держав-членів ненадання або відкликана ліцензії у тих випадках, коли такі чинники, як зміст програм операцій, географічний розподіл або види діяльності, якою насправді займається компанія, чітко показують, що інвестиційна компанія обрала законодавство однієї держави-члена, щоб уникнути більш суворих стандартів, що діють в іншій державі-члені, на території якої воно має намір здійснювати або вже здійснює більшу частину своєї діяльності. Інвестиційна компанія, яка є юридичною особою, повинна отримати ліцензію на свою діяльність у тій державі-члені, в якій знаходиться його зареєстрований офіс.. Крім того, держави-члени повинні вимагати, щоб головний офіс інвестиційної компанії був обов'язково розташований в державі-члені походження, та щоб вона справді займалася там своєю діяльністю [269].

Зрозуміло, існують помітні відмінності в способах, за допомогою яких принцип взаємності реалізується в трьох основних фінансових секторах: у банківському секторі, у секторі страхових товариств і на ринку цінних

паперів. Директива 2004/39/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Про ринки фінансових інструментів» окреслює сферу правового регулювання і вперше у законодавстві ЄС визначає поняття «регульований ринок», який являє собою ліцензовану та регулярну функціонуючу багатосторонню систему, обслуговувану та/або керовану ринковим оператором, яка поєднує чи сприяє поєднанню чисельних інтересів третіх сторін щодо купівлі – продажу фінансових інструментів згідно із технологіями та своїми недискреційними правилами у спосіб, що призводить до укладення угод стосовно фінансових інструментів, які були допущені до обігу відповідно до правил та/або технологій. Проте з позиції права ЄС держави, як суб'єкти правовідносин поділяються на дві групи: «країни – учасниці» та «треті країни». Вперше таку сегментацію регуляторного впливу здійснено, шляхом прийняття Директиви 2000/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення», у якій визначено «зону А» та «зону В»: зона А — до неї входять всі держави-члени і всі інші держави, які є повноправними членами Організації Економічного Співробітництва і Розвитку (ОЕСР), як і держави, що уклали спеціальні договори про позики з Міжнародним валютним фондом (МВФ) в рамках загальних договорів про позики (ЗДП) МВФ. Однак, будь-яка держава, що відстрочує погашення свого зовнішнього державного боргу, виключається із Зони А на період в п'ять років; зона В — до неї входять всі інші держави, які не входять до Зони А [270]. Такий умовний поділ країн на країни «першого» та «другого» сорту свідчить про декларативний характер принципу взаємності та завуальований протекціонізм ЄС. Про це яскраво свідчать положення Директиви 2004/39/ЄС: «...порядок надання ліцензій в межах Спільноти філіям інвестиційних компаній, ліцензованим у третіх країнах, і надалі буде застосовуватися до таких компаній. Ці філії не наділені свободою надання послуг, відповідно до другої частини Статті 49 Договору, або правом на здійснення підприємницької діяльності в державах-членах ЄС, крім тих, у яких їх було засновано.

Зважаючи на обставини, коли Спільнота не пов'язана жодними дво- чи багатосторонніми зобов'язаннями...»[269].

Зокрема, Стаття 18/1/ Другої Банківської Директиви передбачає, що «держави – учасники забезпечать, щоб діяльність, вказана в Додатку, могла здійснюватись в рамках їх території... або за допомогою філії установи, або шляхом надання послуг будь – яким кредитним інститутом, що отримав ліцензію і що знаходиться під наглядом компетентних органів інших держав – членів відповідно до даної Директиви, за умови, що така діяльність вказана в ліцензії»[148]. У Додатку перераховані наступні види діяльності, які підлягають взаємному визнанню: прийом грошових депозитів; надання позик; фінансовий лізинг; послуги з переказу грошових коштів; випуск і обслуговування платіжних засобів (кредитних карток, дорожніх чеків); гарантії і інші зобов'язання; торгівля на свою користь або на користь клієнтів, включаючи: а) грошові ринкові інструменти (чеки, векселі); б) іноземну валюту; у) ф'ючерси і опціони; г) оборотні цінні папери; участь у випуску акцій, надання інформації, що стосується такого випуску; фінансовий консалтинг; управління портфельними інвестиціями і консультування з цього питання; зберігання і управління цінними паперами; послуги, пов'язані з наданням кредиту; послуги, пов'язані із зберіганням цінностей.[148]

Вищезгаданий перелік не є вичерпним і Директива передбачає можливість включення до нього нових послуг у міру розвитку фінансової діяльності. Цей перелік є досить широким і допускає модель «універсальної фінансової установи». Під час підготовки проекту Другої банківської директиви виникла необхідність у розмежуванні правового статусу фінансових установ та їх відокремлених підрозділів. Адже філії, представництва та дочірні компанії не мали правових підстав для використання переваг принципу взаємного визнання. Проте згадана Директива виправила дану неузгодженість, зокрема, у статті 18/2/ міститься положення щодо відокремлених підрозділів фінансових інститутів, яке дозволяє їм користуватися перевагою взаємного визнання, так само як фінансовим установам, за умови, що: 1) їх головні підприємства

отримали ліцензії в тій самій країні-учасниці, законодавством якої керується дочірня компанія; 2) діяльність, про яку мова, фактично здійснюється в рамках території тієї ж країни – учасниці; 3) головне підприємство або підприємства володіє більш ніж 90% капіталу дочірньої компанії; 4) дочірня компанія повинна знаходитися під консолідованим контролем головного підприємства [148]. Відповідно до Директиви саме ліцензія країни походження визначає об'єм діяльності, яку фінансова установа може здійснювати в іншій країні. Якщо за умовами ліцензування фінансовій установі не дозволяється займатися певною діяльністю, скажімо, операціями з цінними паперами, ні він сам, ні його філія не зможе займатися такою діяльністю в іншій країні – учасниці, навіть якщо за законодавством іншої держави допускається така діяльність. І навпаки, якщо фінансова установа спочатку отримала ліцензію в країні-учасниці, в якій відповідний об'єм діяльності дозволений, вона може виконувати всю діяльність, що передбачена даною ліцензією (за умови, що діяльність входить в перелік додатку), або на основі перетину кордону або за допомогою відкриття філії в іншій країні – учасниці, незалежно від обмежень, які друга країна має можливість застосувати до своїх власних фінансових інститутів [148].

Центральним пунктом правил торгівлі послугами фінансовими установами з третіх країн в країнах ЄС є концепція взаємності, яка в фінансовому секторі висувалася на перший план, унаслідок ухвалення Другої банківської директиви. Положення Директиви, що відносяться до проблеми взаємності були і в інших правових актах, і тому концепція взаємності застосовується в сферах страхування і операцій з цінними паперами. Як відзначає П.Еекхут, правові норми про устанovu є загальними нормами про вільний рух капіталу, констатуючі, що держави-члени прагнуть забезпечити відносно руху капіталу в треті країни такий ступінь лібералізації, як і відносно фінансових операцій в рамках ЄС, де насправді існує свобода пересування капіталу [67]. Проте Директива про лібералізацію руху капіталів передбачає також, що це правило розповсюджується також на фінансові установи третіх

країн (концепція взаємності) [68;с.186]. Зупинимося на цій проблемі детальніше. На початку 1988 р. Комісія представила Раді ЄС свою пропозицію, що стосується Другої директиви Ради про координацію законів, правил і адміністративних інструкцій, що відносяться до відкриття фінансових установ і ведення ними своєї діяльності. Ця пропозиція була оформлена як доповнення до Директиви 77/780 ЄС. Це доповнення стало називатися Другою банківською директивою. Пропозиція містила положення про створення або придбання фінансовими установами третіх країн дочірніх компаній в ЄС (ст. 7). Відповідно до цього положення держави-учасники зобов'язувалися інформувати Комісію про будь-яке клопотання про дозвіл на таке створення або придбання. Концепція взаємності викликала багато коментарів і критики, як в самому ЄС, так і серед торгових партнерів ЄС, особливо з боку США. Відреагували не тільки уряди, але також фінансисти і наукові кола [69,с.31-32].

Зв'язок концепції з можливістю обмеження прав іноземних фінансових установ викликали побоювання, що ЄС може висунути вимогу щодо аналогічного правового режиму для фінансових установ ЄС за кордоном. В зв'язку з цим виникло питання: який вид взаємності пропонує ЄС, висуваючи вимогу про те, що дочірні компанії фінансових установ ЄС в третіх країнах повинні підлягати такому ж режиму, який існує в межах єдиного ринку ЄС? І якщо це необхідно зробити, яким повинен бути режим на цьому єдиному ринку, зважаючи на той факт, що в концепції фінансової інтеграції зазначено, що необхідно дозволити функціонування різних систем правового регулювання країн-учасниць?

США піддає критиці концепцію взаємності, протиставивши їй концепцію безумовного національного режиму. На їх думку, вимога про взаємність, яка спрямована на надання ідентичних комерційних привілеїв для країн з різними ринковими структурами і правовим регулюванням неминує призведе до дискримінації. Кажучи стисло, вимога про взаємність на думку США представляє повернення до протекціонізму [70,с.70]. Конфлікт інтересів

ЄС та США у сфері регулювання ринку фінансових послуг призвів до тимчасової відмови ЄС від режиму взаємності, проте уже у 2000 році у Директиві 2000/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради «Щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення» було передбачено можливість доступу дочірніх компаній третіх країн на ринок фінансових послуг ЄС. Доступ здійснювався під жорстким контролем, адже: «компетентні органи держав-членів повинні інформувати Комісію: про будь-яке ліцензування прямої або непрямой дочірньої компанії, діяльність одної або більше материнських компаній якої регулюються законодавством третьої країни. Комісія відповідно повинна інформувати про це Консультаційний Комітет з питань банківської діяльності; коли, така материнська компанія набуває дольової участі в кредитній установі Співтовариства, в результаті чого ця кредитна установа стає його дочірньою компанією. Комісія відповідно повинна інформувати про це Консультаційний Комітет з питань банківської діяльності» [270]. Проте країни Східної Європи, фінансові установи яких внаслідок низького рівня капіталізації ринку, не могли конкурувати з фінансовими установами ЄС, отримали лише додаткові труднощі. Адже режим взаємності передбачає допуск філій фінансових установ ЄС на власний ринок. Це «легальний демпінг», який руйнує фінансову систему держави, адже конкурувати з фінансовою системою ЄС не здатні не лише країни, що розвиваються, але і деякі слабкі країни – члени, зокрема Греція, яку інтеграційні процеси привели до банкрутства. Стан дотримання режиму взаємності перебуває під жорстким контролем: «якщо Комісія на основі звітів, або на основі іншої інформації приходять до висновку, що третя країна не надає кредитним установам Співтовариства такого належного доступу до ринку, який надається кредитним установам третіх країн Співтовариством, Комісія може подати пропозиції на розгляд Ради для видачі доручення щодо проведення переговорів з метою отримання рівних конкурентних умов для кредитних установ Співтовариства. Рада приймає рішення на основі визначеної більшості голосів» [270].

Поява структурних підрозділів фінансових установ ЄС на ринку України створила багато правових та економічних труднощів, адже ні фінансова система, ні система законодавства України виявились не готовими до фундаментальних структурних змін. Ситуацію ускладнила також світова фінансова криза, під час, якої найбільше постраждали громадяни, які втратили свої вклади внаслідок банкрутства ряду фінансових установ. Саме тому удосконалення вітчизняного законодавства, шляхом запозичення досвіду правового регулювання країн ЄС це єдиний шлях для відновлення ринку фінансових послуг та захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг.

3.2 Законодавство України в сфері надання фінансових послуг на шляху до стандартів ЄС та СОТ.

Україна, декларуючи свої прагнення увійти до складу ЄС, розпочала процес адаптації законодавства до європейських стандартів. Першим кроком на шляху адаптації стало укладення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС від 14.06.1994 року (УПС) [159] та Генеральної угоди про торгівлю послугами від 1994 р.(GATS) [71]. Розглянемо перш за все Угоду про партнерство і співробітництво. Під фінансовими послугами розуміються, зокрема, страхові послуги, включаючи пряме страхування, перестраховування, допоміжні страхові послуги; банківські та інші послуги, включаючи операції з депозитами, кредитування, фінансовий лізинг, гарантії і зобов'язання, операції з цінними паперами і ін. Відносно умов створення та діяльності компаній, що надають фінансові послуги, в Угоді діють загальні правила: режим найбільшого сприяння – для українських фінансових установ їх дочірніх компаній і філій (Співтовариство і його держави – члени згідно із своїми законодавством і правилами надають щодо створення українських компаній на їх території режим, що є не менш сприятливий, ніж той, який наданий компаніям будь – якої третьої країни.), національний режим або режим найбільшого сприяння – для фінансових установ країн – членів ЄС їх дочірніх компаній і філій (Україна згідно із своїми законодавством та правилами надає

Співтовариству стосовно заснування його компаній на її території режим, що є не менш сприятливим, ніж той, що надається її власним компаніям або компаніям будь – якої третьої країни, залежно від того, який з них є кращий). Договір передбачає надання Україні технічної допомоги для: розвитку банківських і фінансових послуг, розвитку спільного ринку кредитних ресурсів, залученні України до загальноприйнятої системи взаємних розрахунків; розвитку фіскальної системи та її установ в Україні, обміні досвідом та навчанні персоналу; розвитку послуг у сфері страхування, що, між іншим, створило б сприятливі умови для участі компаній Співтовариства у створенні спільних підприємств в галузі страхування в Україні, а також розвитку експортного кредитного страхування [159].

Перейдемо тепер до Генеральної угоди про торгівлю послугами від 1994р. (GATS), прийнятої в рамках СОТ після завершення Уругвайського раунду. Розглянемо найбільш загальні положення Угоди, вона охоплює всі види послуг на міжнародному ринку, які підлягають продажу. Автори Угоди не зуміли знайти смислового визначення послуг, але вони затвердили їх перелік [71].

Було також встановлено чотири способи надання, або постачання, послуги: транскордонний; через споживання за кордоном; через комерційну присутність, тобто створення компанії на території третьої країни; шляхом безпосередньої присутності фізичних осіб. Основними елементами ГАТС є: режим найбільшого сприяння, транспарентність, національний режим, доступ на ринок. Відносно кожного виду послуг можуть застосовуватися наступні обмеження (невичерпний перелік): обмеження числа осіб, що надають послуги; обмеження загальної вартості операцій з поданням послуг; обмеження загального числа операцій по наданню послуг; обмеження кількості зайнятих у сфері послуг осіб; обмеження іноземного інвестування [71].

Правосуб'єктність України в системі міжнародно-правового регулювання торгівлі фінансовими послугами можна охарактеризувати як

«пасивну». Джерела міжнародного права, які регулюють торгівлю фінансовими послугами за участю українських кредитних організацій можна класифікувати на: 1) прямі (Генеральна угода з тарифів та торгівлі); 2) прямі ф'ючерсні (Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС); і 3) опосередковані (Кодекси ОЕСР і ДСЕС).

Створення єдиного ринку фінансових послуг в рамках стало можливим на основі принципів, встановлених первинним правом ЄС: 1) мінімізація правових гарантій при гармонізації законодавства; 2) контроль держави реєстрації; 3) взаємне визнання достатності правового регулювання іншої країни-члена ЄС; 4) єдина ліцензія. Гармонізація законодавства ЄС в сфері фінансових послуг здійснювалася на основі принципу мінімальної гармонізації, щоб країни – члени, на свій розсуд, змогли встановити режим жорсткіший, ніж встановлений на рівні законодавства ЄС.

Угоди про партнерство і співробітництво є сукупністю правових норм, регулюючих економічні відносини між відповідною державою-партнером з одного боку і двадцятьма шістьма суб'єктами міжнародного права (25 держав – членів ЄС і Європейськими Співтовариствами) з іншою. Аналогічні міжнародні договори були укладені з Вірменією, Грузією, Білоруссю і Молдовою. Правоздатність ЄС як «наднаціональної організації»[72,с.5494] регулювати міжнародну торгівлю фінансовими послугами, рух капіталу і конкуренцію на ринку фінансових послуг, зокрема в рамках Єдиного ринку фінансових послуг і Європейського валютного союзу, похідна від правоздатності їх членів. Угоди про партнерство і співробітництво містять положення про порядок створення кредитних організацій, переміщення їх працівників, транскордонне надання і споживання фінансових послуг, тобто охоплюють всі чотири способи надання таких послуг. Угода закріплює основні зобов'язання Сторін: 1) лібералізувати доступ на свої ринки фінансових послуг, 2) поліпшити умови здійснення фінансової діяльності за допомогою ефективного регулювання конкуренції і контролю за переміщенням капіталу, 3) змінити внутрішньо-правові режими, зокрема

відмінити дискримінацію і не виправдані обмеження, привести внутрішнє право у відповідність з правом ЄС, і 4) здійснювати співробітництво у фінансово-кредитній сфері. Зобов'язання Сторін Ю.Фосс і Г.Білер (ФРН) класифікували на строкові (із встановленим терміном виконання), безстрокові (без встановленого терміну виконання) і «м'яко – правові» (загального характеру) [73, с.42 – 48].

На момент підписання Угоди про партнерство і співробітництво лише закони про банки і банківську діяльність і про приватизаційні цінні папери, містили норми, що дискримінують компанії ЄС на території України. Зокрема, НБУ мав право встановлювати дискримінаційні вимоги для банків з іноземним капіталом за розміром мінімального статутного капіталу [16].

Термін угода асоціюється із принципом рівності сторін, проте Угода про партнерство і співробітництво свідчить про асиметричність правового статусу сторін. Проте режим найбільшого сприяння не розповсюджується на оподаткування фінансових установ (режим найбільшого сприяння, не застосовується до податкових пільг, які Сторони надають або надаватимуть у майбутньому на основі угод про уникнення подвійного оподаткування чи інших домовленостей, щодо оподаткування), тобто можна без наслідків для дійсності УПС укладати угоди про уникнення подвійного оподаткування з третіми країнами. Укладання таких угод залишається в компетенції держав-членів ЄС. УПС не обмежує прав сторін запобігати ухиленню від сплати податків або встановлювати відмінності для платників податків, наприклад на підставі їх постійного місцезнаходження (положення Угоди не будуть тлумачитись таким чином, щоб завадити державам – членам чи Україні враховувати різницю при застосуванні відповідних положень їх фінансового законодавства між платниками податків, які знаходяться не в однаковому становищі, зокрема, що стосується їх місця проживання).

Принцип національного режиму також закріплений в досліджуваній Угоді. Проте принцип національного режиму відносно дочірніх компаній і філій фінансових установ в УПС, на відміну від ГАТС, застосований не тільки

до діяльності постачальників фінансових послуг, але і до їх реєстрації в Україні. Таке розширення дії принципу зумовлене необхідністю створення єдиних ліцензійних умов діяльності фінансових установ. Дія національного режиму відносно установи (що надається як правило на умовах взаємності) характерна для права ЄС. Проте асиметричність правового статусу спостерігається не лише у співвідношенні повноважень України та ЄС, на підставі Угоди про партнерство та співробітництво ЄС та Російської Федерації, можна зробити висновок про ігнорування принципу рівності сторін і у відносинах ЄС із третіми державами. Україна в односторонньому порядку зобов'язалася надати філіям європейських фінансових установ режим створення і діяльності не менш сприятливий, ніж українським установам або компаніям будь-якої держави (залежно від того, який з них кращий), тобто найкращий з національного режиму і режиму найбільшого сприяння, тоді як Росія зобов'язана забезпечити надання тільки режиму не менш сприятливого, ніж той що надається дочернім компаніям і філіям компаній будь-якої третьої країни.

Відповідно до ст.51 УПС держави-партнери зобов'язані поступово гармонізувати («зближувати») законодавство з відповідним правом ЄС. Зокрема, приблизна адекватність законів матиме місце в таких галузях: закон про митницю, закон про компанії, закон про банківську справу, бухгалтерський облік компаній і податки, інтелектуальна власність, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупки, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, непряме оподаткування, технічні правила і стандарти, закони та інструкції стосовно ядерної енергії, транспорт [159]. Що означає право держави – партнера самостійно розробити концепцію гармонізації і реалізувати її в прийнятні терміни. Об'єкт зближення визначений як «галузі права», зближення яких пріоритетно. Правила зближення законодавства в УПС і Європейських угодах асоційованих з ЄС держав схожі текстуально і по об'єктному складу. Це дозволяє використовувати аналогічно правову

доктрину асоційованих держав відносно гармонізації законодавства і апробовані ними методи. Проте умови адаптації у різних країнах суттєво відрізняються, зокрема, Україна, на відміну від більшості європейських країн взяла на себе зобов'язання щодо узгодження із положеннями права ЄС не лише нормативно – правових актів, прийнятих в майбутньому, але і тих, що діяли на момент підписання Угоди. Аналогічне правило містилося в ст.69 Європейської угоди Чехії. А ось в ст. 68 Європейської угоди Польщі передбачалося приведення у відповідність з правом ЄС лише майбутніх правових норм.

Право ЄС використовується державами – партнерами при зміні їх внутрішнього правопорядку і припускає використання норм і доктрини права ЄС тільки у якості зразку і допоміжного засобу. Для порівняння відмітимо, що Угодою про Європейський економічний простір передбачена одностороння гармонізація національного права з правом ЄС за допомогою інкорпорації частини останнього, включаючи підзаконні нормативно-правові акти і доктрину Європейського суду, в національне право держав, що не є членами ЄС. Проте така інкорпорація здатна привести до асиметричного відкриття ринку фінансових послуг держави.

Зобов'язання щодо зближення законодавства є взаємними, але асиметричними за змістом. Держава-партнер зобов'язується «прийняти заходи для забезпечення поступового приведення свого законодавства у відповідність», а ЄС і його члени - надати «належну технічну допомогу» для здійснення державою-партнером таких заходів. Процес гармонізації – це двосторонній процес, який передбачає взаємні поступки сторін, проте, на практиці, змінюється лише законодавство держав – членів, а ЄС лише «надає технічну допомогу». Використання технічної допомоги для удосконалення законодавства про міжнародну торгівлю фінансовими послугами, повинно ґрунтуватися на пріоритетах розвитку фінансових систем держав і їх інтеграції в світову фінансову систему. Доцільно координувати технічну допомогу, що надається ЄС і його членами у сфері регулювання міжнародної торгівлі

фінансовими послугами, зокрема проектів підтримки процедур банкрутства фінансових установ, гармонізації принципів фінансової звітності, протидії використанню фінансової системи для легалізації грошових коштів, отриманих злочинним шляхом та інших. Визначивши пріоритети зближення законодавства в рамках програми його удосконалення, держава-партнер має право вимагати надання технічної допомоги від ЄС і його членів. Технічна допомога Україні надається для розвитку банківських і фінансових послуг, розвитку спільного ринку кредитних ресурсів, залученні України до загальноприйнятої системи взаємних розрахунків; розвитку фіскальної системи та її установ в Україні, обміні досвідом та навчанні персоналу; розвитку послуг у сфері страхування, що, між іншим, створило б сприятливі умови для участі компаній Співтовариства у створенні спільних підприємств в галузі страхування в Україні, а також розвитку експортного кредитного страхування (ст.67 УПС). Співтовариство надає Україні належну технічну допомогу з метою здійснення цих заходів, яка може включати зокрема: обмін експертами; завчасне надання інформації, особливо стосовно відповідного законодавства; організацію семінарів; професійна підготовка; допомогу у здійсненні перекладу законодавства Співтовариства у відповідних секторах. (ст.51.3 УПС).

Не зважаючи на дискримінаційний характер угоди про партнерство та співробітництво Україна виконує усі взяті зобов'язання, зокрема, щодо адаптації законодавства. Тепер ми спробуємо визначити конкретні кроки, які необхідно зробити для того щоб законодавство України відповідало стандартам Європейського Союзу, а також Світової організації торгівлі.

Спочатку проаналізуємо ступінь відповідності національного законодавства законодавству ЄС. Адже, Україна взяла на себе зобов'язання привести національну правову систему у відповідність до норм європейського законодавства. Однак суть адаптації полягає не лише в автоматичному перенесені положень права ЄС до законів та підзаконних актів України. Ефективність адаптації визначається насамперед наявністю дієвих механізмів

виконання прийнятих рішень. Якщо такі механізми будуть законодавчо визначені, Україна буде спроможна у повному обсязі адаптувати національне законодавство до європейського права.

Що стосується стратегії адаптації законодавства, то необхідно відзначити, що необхідною передумовою її здійснення є чітке розмежування сфер відання та відповідальності за проведення гармонізації між органами державної влади. Друга передумова — проведення кодифікації українського законодавства. У зв'язку з цим особливої ваги набуває питання чіткого розмежування сфер правовідносин, врегульованих, відповідно, нормами торговельного та приватного права [74, с.20].

Для спрощення процесу наукового дослідження автор пропонує класифікацію нормативно – правових актів в сфері надання фінансових послуг з подальшим аналізом ступеня їх адаптованості.

Найважливіше значення для регулювання ринку фінансових послуг має Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг». Процес адаптації даного Закону завершився прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» N 3201-IV від 15.12.2005. Положення Закону про прядок державної реєстрації фінансових установ, ліцензування їх діяльності, а також розширення обсягу повноважень Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг були узгоджені із положеннями Директиви Європейського Парламенту та Ради 2004/39/ЄС від 21 квітня 2004 року щодо ринків фінансових інструментів; Директиви Європейського Парламенту та Ради № 2000/12 від 20 березня 2000 року щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення; Директиви Ради 77/92/ЄЕС від 13 грудня 1976 року щодо заходів зі спрощення ефективного здійснення свободи підприємництва та свободи надання послуг стосовно діяльності страхових агентів та брокерів (ex ISIC Group 630) та, зокрема, перехідних заходів стосовно такої діяльності та Директиви Європейського

Парламенту та Ради 98/78/ЄС від 27 жовтня 1998 року щодо додаткового нагляду за страховими компаніями в страховій групі.

Тепер перейдемо до окремих сегментів ринку фінансових послуг. Найважливішою є банківська сфера. Серйозною невідповідністю українського банківського законодавства праву Євросоюзу було те, що Закон «Про банки і банківську діяльність» не передбачав можливості створення філій іноземних банків, які не мають статусу юридичної особи та власного капіталу.[16] Єдиною можливістю ведення діяльності в Україні для іноземного банку було створення дочірнього підприємства, адже представництва банків не мають будь-яких операційних функцій. Таке становище в українському законодавстві суперечило фундаментальному принципу права Євросоюзу – принципу вільного руху послуг. Відповідно до УПС, Україна має надати національний режим для операцій філій банків ЄС, заснованих на її території. Національним банком України було розроблено та внесено на розгляд Верховної Ради України законопроект №3561 [160], що закріплює в Законі України «Про банки і банківську діяльність» можливість створення філій іноземних банків на території України та їх участь у національній системі гарантування депозитів. 16 листопада 2006 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність», який надає можливість іноземним банкам відкривати філії і представництва на території України.

Перелік документів, що необхідні для отримання банківської ліцензії, міститься в главах 6 та 7 постанови Правління Національного банку України від 17 липня 2001 року № 275 «Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій».

В цих главах документи, що подаються для отримання банківської ліцензії, поділяються на основні та спеціальні.

До спеціальних документів належить план (бізнес-план), що визначає види діяльності згідно з банківською ліцензією на поточний рік та стратегію діяльності на наступні три роки (у розрізі кожного року окремо), який має

містити:

— розрахунок балансового звіту на кінець кожного фінансового року за підписом голови правління і головного бухгалтера банку;

— розрахунок звіту про фінансовий результат усієї діяльності банку та окремо за кожним видом діяльності на кінець кожного фінансового року за підписом голови правління і головного бухгалтера банку;

— опис банківських операцій з обґрунтуванням їх економічної доцільності (економічного ефекту);

— коло клієнтів, яких банк має намір залучити з метою обслуговування;

— розрахунок прибутковості всієї діяльності банку та за кожним видом діяльності окремо на кінець перших трьох років за підписом голови правління і головного бухгалтера;

— економічне обґрунтування прогнозних показників розрахунку балансового звіту та розрахунку звіту про фінансовий результат (опис джерел залучення та спрямування коштів, фінансових результатів діяльності, формування фондів та резервів у розмірах, потрібних для покриття можливих збитків, прогнозний розрахунок дотримання економічних нормативів);

— опис та дані про управлінську та організаційну структуру банку (підрозділи, у тому числі підрозділи внутрішнього аудиту та з питань аналізу та управління ризиками, їх підпорядкованість, порядок прийняття рішень);

— внутрішні положення про правління (раду директорів) банку, а також відповідні внутрішні положення, що регулюють виконання ним операцій, право на здійснення яких надає йому банківська ліцензія Національного банку. У разі внесення змін до внутрішніх положень, які надавалися банком при отриманні банківської ліцензії, змінені положення банк має подавати до територіального управління за його місцезнаходженням та до Генерального департаменту банківського нагляду в двотижневий строк з дня внесення змін до них [75]. В праві ЄС це питання врегульовано в статтях 4—17 Директиви 2000/12 Європейського парламенту та Ради від 20 березня 2000 року щодо

започаткування діяльності кредитних установ та її ведення.[161]. В них встановлюється перелік основних вимог для отримання ліцензії. Крім таких основних вимог до кредитної установи, як розмір початкового капіталу, власних коштів, визначається необхідний документ, який потрібно пред'явити для отримання ліцензії — програма діяльності (program of activity). В програмі діяльності повинна міститися інформація про види діяльності, які установа планує здійснювати, та організаційну структуру установи. Перелік документів, необхідний для отримання ліцензії потребує доопрацювання.

Наступним великим комплексом законодавчих актів, як підлягають адаптації є страхове законодавство. Протягом останніх кількох років українські законодавці досягли значних успіхів у розвитку національної правової бази у галузі страхування. Це справедливо для значних елементів правової бази: як стосовно страхового нагляду, так і міжнародної співпраці у зазначеній сфері (особливо у напрямку відкриття українського страхового ринку), також і для сфери захисту прав споживачів. Водночас, ця сфера також потребує невідкладних кроків у напрямку реформування, причому у питаннях не тільки власне законодавства, але також його імплементації, виконання, а також створення в Україні необхідних рамкових організаційних умов та структур.

Одним із недоліків українського страхового ринку є його низька місткість. Відповідно до положень Закону України «Про страхування» у випадках, коли страхова сума за окремим об'єктом страхування перевищує 10 відсотків суми сплаченого статутного фонду і сформованих вільних резервів та страхових резервів,— такий страховик зобов'язаний укласти договір перестраховування [76].

І при необхідності перестраховування великих ризиків, в Україні фактично немає страховиків, які спроможні були б прийняти на себе частину ризику через механізм договору перестраховування. Адже сукупні активи українських страховиків далеко не відповідають потребам українських споживачів страхового продукту. Отже, виникає об'єктивна потреба в розміщенні частини

ризик за межами України. Таким чином, виникає необхідність в укладенні договорів перестраховання з нерезидентами.

Але на цьому етапі певні положення українського законодавства чинять істотні перешкоди розвитку перестраховання в Україні. На практиці виникають певні проблеми у зв'язку з відсутністю чіткої процедури купівлі валюти для перерахування українським страховиком платежу з перестраховання безпосередньо на користь брокера-нерезидента.

Крім того, відсутність законних підстав для такого стану речей було визнано Національним банком України, і вказано на необхідність внесення відповідних змін до постанови Правління НБУ №135 від 11 квітня 2002 року «Про застосування іноземної валюти у страховій діяльності» [162].

Законодавство про цінні папери також потребує змін. Закон України «Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю» від 19 червня 2003 року N 978-IV [163], не визначає вимоги до організацій, які можуть виконувати функції адміністраторів, зокрема, до їх фінансового стану та професійного досвіду, а також до освіти керівників. Крім того, цей Закон створює можливість ухилення від відповідальності організаторів цих фондів та тих, хто виконував функції адміністраторів. Законом визначається, що інша фінансова установа може виконувати функції адміністратора відповідно до цього Закону, якщо вона відповідає вимогам, встановленим уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг. Адміністратор виконує свої функції з довірчого управління активами фонду без отримання додаткової ліцензії.

Крім того, Закон України «Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати» прийнятий Верховною Радою України 19 червня 2003 року [77] сприяє створенню неякісних фінансових інструментів та уникненню контролю за їх обігом. Безпідставне звільнення від реєстрації випуску іпотечних сертифікатів, яка є засобом контролю, не відповідає вимогам Директиви 85/611 щодо належного конт-

ролю за ICI [164]. Крім того Законом передбачається, що емітентом іпотечних сертифікатів є управляючий іпотекою. Випуск іпотечних сертифікатів та інформація про умови випуску та обігу іпотечних сертифікатів не підлягають реєстрації у Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку або її територіальних органах. В інших випадках реєстрація здійснюється відповідно до положень, розроблених уповноваженим органом виконавчої влади з питань регулювання ринків фінансових послуг.

Концепція правового регулювання деривативів в Україні не відповідає концепції, яка застосовується в ЄС. В Україні порядок випуску та обігу деривативів врегульовано в межах автономного поняття «похідні цінні папери», в той час як в ЄС ці питання стосовно деривативів регулюються в межах двох різних інститутів права. З одного боку, це цінні папери («цінні папери, що підлягають вільному обігу» (емісійні) та інструменти грошового ринку (неемісійні)), а з іншого — «інструменти, еквівалентні фінансовим ф'ючерсам».

Важливим є продовження роботи у сфері забезпечення належного захисту інтересів інвесторів, для чого Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку пропонується наполягати на використанні і дотриманні принципів найкращої корпоративної практики емітентами цінних паперів (Рішення Комісії № 190 від 2 червня 2002 р.), що розроблені в Україні на базі рекомендацій ОЕСР [167].

Чинне законодавство потребує вдосконалення у сфері корпоративного управління шляхом прийняття нормативних документів, які сприятимуть підвищенню рівня захисту прав акціонерів та інвесторів, підвищенню рівня розкриття та оприлюднення інформації на фондовому ринку. Основним законом у цій сфері повинен стати Закон України «Про акціонерні товариства»[166]. Зокрема, пропонується продовжувати впровадження міжнародних принципів бухгалтерської звітності (International Accounting Standards – IAS) для використання емітентами.

Проаналізувавши вищенаведені інститути права ЄС, можна дійти

висновку, що вторинне законодавство регламентує лише основні аспекти цієї сфери, а питання регулювання більшості процедурних та більш дрібних моментів залишаються на розсуд держав-членів [78; 13].

З огляду на чинне законодавство України у сфері фінансових послуг, можна зробити висновок, що воно відповідає основним стандартам законодавства Європейського Союзу. Однак поряд з низкою позитивних змін існують деякі невирішені питання, що стосуються як суті відносин страхування (недостатня врегульованість відносин перестраховування), так і формальних, процедурних питань (неузгодженість положень підзаконних нормативних актів між собою, необхідність оновлення положень, що у них містяться).

Не менш важливим є приведення законодавства України у відповідність до вимог Світової Організації Торгівлі. Після тривалої перерви в переговорах по приєднанню України до Світової Організації Торгівлі (СОТ), в червні 2000 року відбулось чергове сьоме засідання Робочої групи по приєднанню України до СОТ. Починаючи з цього періоду почали відбуватись значні зміни законодавства України, спрямовані на гармонізацію у відповідності до вимог ГАТТ/СОТ. На восьмому засіданні Робочої групи Україною було надано план першочергових заходів з метою гармонізації законодавства у відповідності до вимог системи угод ГАТТ/СОТ. Планом першочергових заходів було передбачено введення в дію визначеного переліку проектів законів з метою вирішення пріоритетних питань гармонізації національного законодавства. Вимоги до законодавства країн-членів СОТ та країн, що мають намір приєднатись до цієї організації, формалізовані в Угодах Уругвайського Раунду Багатосторонніх Торговельних Переговорів 1994 року [79;с.220].

У відповідності до Плану першочергових заходів в фінансовій сфері економіки необхідно було забезпечити скасування обмежень у доступі до національного ринку іноземних страхових компаній, фінансових установ (інвестиційні фонди і компанії, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства та інші), банківських установ, а також скасування вимог українського громадянства для можливості заняття аудиторською та

адвокатською діяльністю на території України [80;с.45]. 10 квітня 2008 року було прийнято Закон України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі», Протокол про вступ України до Світової організації торгівлі, підписаний у м. Женеві 5 лютого 2008 року, проте передумовою даної події стали суттєві зміни національного законодавства, в тому числі законодавства про фінансові послуги [198].

До прийняття Закону України «Про страхування» [76] в новій редакції він містив положення, які не відповідали статті 16 Генеральної угоди про торгівлю послугами, якою передбачено перелік обмежень у сфері надання послуг, які потребують негайного скасування країнами-членами СОТ, зокрема обмежень на участь іноземного капіталу у формі обмеження максимального відсотка іноземного володіння акціями або загальної вартості індивідуальних чи сукупних іноземних інвестицій, а також передбачена вимога надання національного режиму при поставці послуг (стаття 17 Угоди). Згідно з попередньою редакцією Закону, страхова діяльність в Україні здійснювалася виключно страховиками – резидентами України, а загальна частка іноземних юридичних осіб та іноземних громадян у статутному фонді страховика не повинна була перевищувати 49 відсотків. В новій редакції Закону було виключено положення, згідно з яким загальна частка іноземних юридичних осіб та іноземних громадян у статутному фонді страховика не повинна перевищувати 49 відсотків, але положення щодо того, що страхова діяльність в Україні здійснюється виключно страховиками – резидентами України, залишилося в діючий на сьогодні редакції Закону. Таким чином нова редакція Закону встановляє більш сприятливі умови для доступу до українського ринку страхованих послуг але повністю не надає національного режиму іноземним страховим компаніям [81;с.135].

Вступ України до Світової організації торгівлі супроводжувався також внесенням змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність», адже Закон забороняв створення на території України філій іноземних банків, що не відповідає вимогам статті 17 Угоди, якою передбачено необхідність надання

національного режиму іноземних компаніям, в тому числі банкам, при поставці послуг шляхом комерційної присутності [82;с.76]. Однак 16 листопада 2006 року було прийнято Закон України Про внесення змін до Закону України «Про банки і банківську діяльність» у відповідності до ст. 24 даного нормативно – правового акта: Іноземні банки мають право відкривати філії та представництва на території України. Іноземний банк має право на відкриття філії в Україні за таких умов: 1) держава, в якій зареєстровано іноземний банк, належить до держав, які беруть участь у міжнародному співробітництві у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, а також співпрацює із Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF); 2) банківський нагляд у державі, в якій зареєстровано іноземний банк, відповідає Основним принципам ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду; 3) між Національним банком України та органом банківського нагляду держави, в якій зареєстровано іноземний банк, укладено угоду про взаємодію у сфері банківського нагляду, гармонізації їх принципів та умов; 4) мінімальний розмір приписного капіталу філії на момент її акредитації є не меншим 10 мільйонів євро; 5) наявність письмового зобов'язання іноземного банку про безумовне виконання ним зобов'язань, які виникли у зв'язку з діяльністю його філії на території України. Акредитацію філій іноземних банків в Україні здійснює Національний банк України. Акредитація філії іноземного банку здійснюється шляхом внесення відповідного запису до Державного реєстру банків та видачі банківської ліцензії.

Отже, входження України до Світової організації торгівлі передбачає зміну засад економічної політики, докорінне реформування інститутів публічної влади. Йдеться, перш за все, про неминуче підвищення ролі Кабінету Міністрів у здійсненні виконавчої влади, зміну засад і напрямів діяльності уряду, забезпечення прозорості процесу прийняття політичних та управлінських рішень, а також — зміну форм і методів реалізації парламентом контрольних процедур. Актуальними залишаються питання неузгодженості дій

органів виконавчої влади у сфері адаптації, відсутності механізму контролю Верховної Ради за відповідністю українського законодавства та законопроектів, що знаходяться на розгляді парламенту, правилам і нормам СОТ, невідомості механізму запобігання прийняттю рішень, які суперечать вимогам Світової організації торгівлі та положенням законодавства ЄС.

3.3 Проблеми систематизації законодавства про фінансові послуги.

Аналізуючи питання законодавчого регулювання ринку фінансових послуг, потрібно насамперед звернутися до положень Конституції України. У статті 92 зазначено: Виключно законами України встановлюються: засади створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків.[201] На думку автора така позиція законодавця видається необґрунтованою. Як можна розмежувати поняття грошового та фінансового ринку, яке співвідношення фінансового та інвестиційного ринку? Доречним було б формулювання: «Виключно законами України встановлюються правові основи створення та функціонування фінансового та інвестиційного ринку». При чому поняттям «Встановлення правових основ ринку» охоплено як його безпосереднє регулювання, так і захист ринкових відносин, наприклад через антимонопольне законодавство. Оскільки фінансове, валютне, кредитне, митне регулювання в рівній мірі відноситься до атрибутів ринку, держава зацікавлена в забезпеченні єдності в правовому просторі, уніфікації умов фінансування і кредитування, валютного контролю і т.д. Цього можна досягнути, перш за все, шляхом ухвалення відповідних рамкових законів. Особливої уваги заслуговує інвестиційний ринок, його не можна вважати складовою ринку фінансових послуг. Адже ми розглядаємо фінансові послуги як професійні послуги, спрямовані на перетворення грошових коштів в грошовий капітал. Здійснення ж інвестицій також пов'язане з трансформацією майна (у тому числі і у вигляді грошових коштів) в капітал. Таким чином, інвестиційна діяльність - поняття більш широке, ніж «діяльність з надання фінансових послуг». Крім того, коли мова йде про інвестиційну діяльність, маються на увазі правовідносини, що виникають між інвестором і

реципієнтом інвестицій. Особливістю ж правовідносин, які виникають на ринку фінансових послуг є участь в правовідносинах фінансового посередника, діяльність якого пов'язана з акумуляція грошових коштів інвесторів і подальшою трансформацією їх в грошовий капітал.

Особливості економічних відносин, що складаються на ринку фінансових послуг, зумовлює і характер законодавчих актів, що регламентують правовідносини фінансових посередників. Закони – регулятори ринку фінансових послуг характеризуються тим, що вони містять норми, що відносяться як до публічного, так і до приватного права. Виникає запитання: до джерел якої галузі права належать дані закони, можливо вони становлять окремий міжгалузевий інститут? З погляду предмету регулювання, закони, які регулюють відносини на ринку фінансових послуг поділяються на три групи:

1. Закони, які здійснюють комплексне регулювання ринку фінансових послуг: Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг – встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг [10]; Господарський кодекс України – встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності [11]; Цивільний кодекс України – регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників[21].

2. Закони, що стосуються регулювання діяльності професійних учасників, що надають окремі види фінансових послуг: Про Національний банк України – встановлює основи банківського регулювання та нагляду [124]; Про банки і банківську діяльність – визначає структуру банківської системи, економічні, організаційні і правові засади створення, діяльності, реорганізації і

ліквідації банків [16]; Про страхування – регулює відносини у сфері страхування і спрямований на створення ринку страхових послуг, посилення страхового захисту майнових інтересів підприємств, установ, організацій та фізичних

осіб [76]; Про кредитні спілки – визначає організаційні, правові та економічні

засади створення та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів кредитних спілок та їх об'єднань[57]; Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди) – визначає правові та організаційні основи створення, діяльності та відповідальності суб'єктів спільного інвестування, особливості управління їх активами, встановлює вимоги до складу, структури та зберігання активів, особливості розміщення та обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування, порядок та обсяг розкриття інформації інститутами спільного інвестування з метою залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів [172]; Про організацію формування та обігу кредитних історій – визначає правові та організаційні засади формування і ведення кредитних історій, права суб'єктів кредитних історій та користувачів бюро кредитних історій, вимоги до захисту інформації, що складає кредитну історію, порядок утворення, діяльності та ліквідації бюро кредитних історій [173]; Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю – встановлює загальні принципи, правові та організаційні засади залучення коштів фізичних і юридичних осіб в управління з метою фінансування будівництва житла та особливості управління цими коштами [163]; Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати – встановлює відносини у системі іпотечного кредитування, а також перетворення платежів за іпотечними активами у виплати за іпотечними сертифікатами із застосуванням механізмів управління майном [77]; Про недержавне пенсійне забезпечення – визначає правові, економічні та організаційні засади недержавного пенсійного

забезпечення в Україні та регулює правовідносини, пов'язані з цим видом діяльності [59]; Про цінні папери та фондовий ринок – регулює відносини, що виникають під час розміщення, обігу цінних паперів і провадження професійної діяльності на фондовому ринку, з метою забезпечення відкритості та ефективності функціонування фондового ринку [56]; Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні – визначає правові засади здійснення державного регулювання ринку цінних паперів та державного контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних в Україні [143]; Про систему валютного регулювання і валютного контролю – установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає загальні принципи валютного регулювання, повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій, права й обов'язки суб'єктів валютних відносин, порядок здійснення валютного контролю, відповідальність за порушення валютного законодавства; Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті – установлює порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті [174]; Про фінансовий лізинг – визначає загальні правові та економічні засади фінансового лізингу [126]; Про платіжні системи та переказ коштів в Україні – визначає загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, поняття та загальний порядок проведення переказу коштів в межах України, а також встановлює відповідальність суб'єктів переказу [175].

3. Закони, спрямовані на формування адекватного правового середовища безпосередньо пов'язані з регулюванням відносин на ринку фінансових послуг: Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб – встановлюються засади функціонування Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, порядок відшкодування вкладів вкладникам банків - учасників (тимчасових учасників) Фонду, а також регулюються відносини між Фондом, Кабінетом Міністрів України та Національним банком України [176]; Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень – визначає правовий режим регулювання

обтяжень рухомого майна, встановлених з метою забезпечення виконання зобов'язань, а також правовий режим виникнення, оприлюднення та реалізації інших прав юридичних і фізичних осіб стосовно рухомого майна [177]; Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців – регулює відносини, які виникають у сфері державної реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб – підприємців [178]; Про ліцензування певних видів господарської діяльності – визначає види господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, порядок їх ліцензування, встановлює державний контроль у сфері ліцензування, відповідальність суб'єктів господарювання та органів ліцензування за порушення законодавства у сфері ліцензування [179]; Про режим іноземного інвестування – визначає особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України [180]; Про інвестиційну діяльність – визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України [181]; Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом – встановлює умови та порядок відновлення платоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності - боржника або визнання його банкрутом та застосування ліквідаційної процедури, повного або часткового задоволення вимог кредиторів [181].

Зазначений перелік законів не є вичерпним, проте, перераховані закони, по суті, зумовлюють те, яким чином будуть сформульовані норми спеціального законодавства, що безпосередньо регламентує форми і порядок надання фінансових послуг. Так, наприклад, особливості визначень і формулювань, що відносяться до деяких видів договорів, наприклад, визначення кредитного договору або норми, що стосуються довірчого управління, істотним чином впливають на особливості регулювання ринків банківських послуг, цінних паперів. А норми про довірче управління майном лежать в основі взаємин компанії, що управляє, і інвестора, пов'язаних з

регулюванням пайових інвестиційних фондів. Питання ліцензування певних видів діяльності має велике значення для регулювання ринку фінансових послуг, оскільки надання того або іншого виду професійних послуг на цьому ринку відноситься до ліцензійованих видів діяльності. При цьому, слід звернути увагу на те, що з одного боку Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» виключає з сфери свого застосування окремі види діяльності, безпосередньо пов'язані з наданням фінансових послуг. Зокрема згідно п.2 статті 2 даного закону, його дія не розповсюджується на ліцензування банківської діяльності, професійної діяльності на ринку цінних паперів, діяльності з надання фінансових послуг. В той же час в переліку видів діяльності, для здійснення яких потрібна ліцензія вказуються такі види діяльності як виготовлення бланків цінних паперів, документів суворої звітності; діяльність, пов'язана із збиранням, обробленням, зберіганням, захистом, використанням інформації, яка складає кредитну історію діяльність інвестиційних фондів. До згаданого переліку законів входять також закони, спрямовані на створення нормального конкурентного середовища на ринку фінансових послуг, забезпечення захисту прав інвесторів і визначення правових умов допуску іноземного капіталу на ринок фінансових послуг. Особливу групу становлять закони, що стосуються регулювання діяльності професійних учасників, що надають окремі види фінансових послуг. Слід відмітити, що практично кожен з них спрямований на регулювання певної частини (сегменту) ринку фінансових послуг. При цьому при здійсненні регулювання ринку слід відмітити, що регуляторам необхідно для виконання своєї функції мати конкретно визначену групу суспільних відносин - «об'єкт впливу». Найбільш зручними «об'єктами впливу» на відміну від регулювання власне ринку є професійні учасники ринкових відносин. Ринок як такий, навпаки, абсолютно незручний для регулювання, оскільки з одного боку він скрізь і в той же час ніде [83;с.46].

Дана ситуація таїть в собі небезпеку, що, захопившись видимістю

регулювання, наприклад, встановленням у край жорстких вимог до учасників ринку, регулюючий орган вважатиме, що цим самим він здійснює ефективне регулювання ринку. Насправді ринок може або просто піти з-під регулювання, знайшовши інші правові форми. У цій ситуації завданням закону є визначення швидше загальних рамок правомірної поведінки, а також цілей і загальних принципів регулювання. Втручання ж держави повинне бути обмежене встановленням чітко визначених вимог «професійної достатності» по відношенню до професійних учасників, а також встановленням вимог відносно розкриття інформації. Останні повинні розповсюджуватися як на професійних учасників ринку, так і на реципієнтів інвестицій (наприклад, позичальників капіталу, емітентів цінних паперів). У зв'язку з викладеним хотілося б звернути увагу на неоднорідність правовідносин, які формують явище яке ми називаємо «ринком фінансових послуг». При цьому слід розрізняти відношення між власне професійними учасниками ринку (те, що в області електронної комерції прийнято позначати аббревіатурою «B to B» (Business to Business)) і між професійними учасниками і клієнтами, не є професіоналами, тобто «недосвідченими інвесторами» (в області електронної комерції такі відносини зазвичай позначають «B to C» (Business to Customer)). Окрему групу становлять правовідносини імперативного характеру, суб'єктами яких є з одного боку фінансові установи, а з іншого органи державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг «B to G» (Business to Government). Аналіз законодавства України, яке регулює процес на дання фінансових послуг, ми можемо сформулювати його основні ознаки:

- 1) множинний характер – у переліку зазначено 25 основних законів і безліч підзаконних нормативно – правових актів;
- 2) різноплановість – закони регулюють діяльність різних учасників ринку фінансових послуг;
- 3) міжгалузевий статус – законодавство в сфері регулювання ринку фінансових послуг містить норми різних галузей права;

- 4) комплексний характер – законодавство включає як приватно правові так і публічно правові елементи;
- 5) відсутність єдиного кодифікованого нормативно – правового акта;
- 6) безсистемність – дана ознака буде проаналізована пізніше.

Проаналізувавши основні особливості законодавства в сфері фінансових послуг, а також правовідносин суб'єктів ринку ми на кінець спробуємо дати відповідь на запитання, поставлене автором даного дисертаційного дослідження на початку розділу: до джерел якої галузі права належать дані закони? Відповідь – до різних, дані норми права становлять особливий міжгалузевий інститут.

Як уже було сказано, особливістю законодавства про фінансові послуги є його множинність та різноплановість, окремими сегментами даної законодавчої групи є страхове законодавство, банківське законодавство, валютне законодавство, кредитне законодавство та ін. В той же час не можна не відзначити того, що законодавчі акти, прийняті після 2000 року відображають тенденцію до універсалізації ринку фінансових послуг. Тому прийняті в останні роки акти так чи інакше стосуються одночасно декількох сегментів ринку фінансових послуг. Для прикладу можна назвати вже згадуваний в Розділі № 2 федеральний Закон США «Про модернізацію фінансових послуг» (Financial Services Modernization Act), що допустив операції банків як на ринку цінних паперів, так і на ринку страхових послуг. Таким чином, цей закон по суті перекинув місток між різними, раніше розділеними секторами фінансового ринку [85].

У Великобританії питання надання всього комплексу фінансових послуг на всіх сегментах ринку регламентуються в рамках єдиного законодавчого акту, також згадуваного в рамках в Розділі № 2, Закону про фінансові послуги і ринки (Financial Services and Markets Act), що замінив собою Закон про фінансові послуги 1986 року. Як вже наголошувалося, даний акт практично повністю охоплює весь спектр правовідносин, які опосередковують рух грошового капіталу. Його положення застосовуються

відносно банків, будівельних товариств, страхових компаній, товариств взаємного кредитування, інвестиційних і пенсійних посередників, фондових брокерів, операторів ринку похідних фінансових інструментів [86].

Ухвалення правових актів на рівні закону, що регулюють максимально широкий спектр видів діяльності на фінансовому ринку є однією з тенденцій в розвитку законодавства сучасного періоду і обумовлено універсалізацією діяльності фінансових інститутів, що надають професійні послуги на ринку фінансових послуг. У законодавстві зарубіжних країн такий підхід знаходить віддзеркалення в ухваленні «універсальних» законів, тобто законів, що охоплюють практично весь спектр послуг на фінансовому ринку. Прикладами такого роду законів є, вже згадувані, «Закон про фінансові послуги і ринки Великобританії» 2000 року Закон США «Про модернізацію фінансових послуг» 1999 року Директива ЄС про інвестиційні послуги 1993 року [19]. Проте така ситуація спостерігається не у всіх країнах. На відміну від країн, законодавство яких будується на основі загальних «універсальних» законів, законодавство Росії в сфері фінансових послуг носить сегментарний характер. Так, послуги, що надаються, професійними учасниками ринку цінних паперів, регламентується Федеральним законом «Про ринок цінних паперів» [183] і нормативними актами, розробленими на основі вказаного закону. Послуги кредитних організацій на ринку фінансових послуг регулюється Федеральним законом від 3 лютого 1996 р. N 17 федеральним законом «Про внесення змін і доповнень до Закону РФСР «Про банки і банківську діяльність в РФСР» (із змінами від 31 липня 1998 р., 5, 8 липня 1999 р., 19 червня, 7 серпня 2001 р., 21 березня 2002 р., 30 червня, 8, 23 грудня 2003 р.) (далі ФЗ «Про банки і банківську діяльність»), Федеральним законом «Про Центральній банк Російської Федерації» в частині визначення повноважень ЦБ РФ, що стосуються діяльності кредитних організацій і нормативно – правовими актами, розробленими на основі згаданих законів [183]. Тим часом, законодавство, що розвивається і практика в Російській Федерації свідчать про посилення тенденції до універсалізації регулювання.

Так, кредитні організації в даний час відіграють істотну роль як учасники операцій, що здійснюються на ринку цінних паперів. Нові вимоги, що містяться в змінах і доповненнях у ФЗ «Про ринок цінних паперів», передбачають обов'язок брокера вести облік грошових коштів кожного клієнта, що знаходяться на спеціальному брокерському рахунку (рахунках) і звітувати перед клієнтом (частина 4 статті 3 ФЗ «Про ринок цінних паперів»). Це свідчить про спільні риси діяльності брокера з діяльністю кредитних організацій в частині, що стосується їх обов'язку по відкриттю і веденню спеціальних брокерських рахунків для обліку грошових коштів клієнтів. Слід також звернути увагу, що Федеральний закон «Про валютне регулювання і валютний контроль», прийнятий в 2003р., передбачає, що агентами валютного контролю, функції, яких традиційно виконували уповноважені банки є також і професійні учасники ринку цінних паперів[185]. Всі ці зміни свідчать про те, що дозріли умови для розробки і ухвалення єдиного законодавчого акту про ринок фінансових послуг.

Законодавство України про фінансові послуги, використовуючи досвід країн Західної Європи, включає Закон України про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг, який, як зазначено у самому Законі, встановлює загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг. Проте такі положення Закону носять скоріше декларативний характер і не можуть бути підставою для визнання його «універсальним регулятором ринку фінансових послуг». Наприклад, повноваження Уповноваженого органу виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг (тобто Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг), правовий статус якого визначено Законом, не поширюються на діяльність банків та професійних учасників ринку цінних паперів, правовий статус, яких встановлено іншими Законами. Саме тому близько 25 законів регулює ринок фінансових послуг і це далеко не повний перелік законодавчих актів в сфері фінансових послуг, не варто

забувати і про безмежний масив підзаконних нормативно правових актів, створений безмежною кількістю органів державної влади, які виконують роль фінансових регуляторів. Така ситуація неможлива за умов існування універсального закону. Така безсистемність законодавства може стати причиною юридичних колізій, перешкод у правозастосовчій діяльності, і негативно впливає на якість правового регулювання в цілому. Головним засобом боротьби із безсистемністю законодавства теоретики права визнають систематизацію.

Систематизація нормативно-правових актів, за визначенням О.Ф.Скакун — це діяльність, пов'язана з упорядкуванням і удосконаленням законодавчих та інших нормативно-правових актів, зведення їх у єдину внутрішньо узгоджену систему [84; с.256].

Розрізняють три способи (форми) систематизації нормативно-правових актів: кодифікацію, інкорпорацію, консолідацію.

Автор даного дисертаційного дослідження пропонує обрати кодифікацію, як спосіб систематизації законодавства у сфері фінансових послуг, проте результатом кодифікації повинен стати не кодекс, оскільки кодекс, найчастіше, є джерелом окремої галузі права. Тому найдоцільнішою формою кодифікованого акту є Основи законодавства України про фінансові послуги (далі – Основи законодавства). Основи законодавства — кодифікований акт, що містить концептуальні поняття, цілі і завдання правового регулювання, принципи, які встановлюють основні напрямки регулювання певної сфери суспільних відносин. Як правило, такий акт складається з нетипових норм — норм-цілей, норм-принципів, норм-дефініцій і забезпечує зв'язок і узгодженість норм тих чи інших галузей або інститутів права. З погляду змістовної частини пропоновані Основи законодавства повинні передбачати:

1. Порядок створення і діяльності єдиного центрального органу виконавчої влади із спеціальним статусом, який здійснює регулювання і нагляд за діяльністю усіх, без виключення суб'єктів ринку фінансових послуг.

2. Потрібно змінити визначення поняття фінансові послуги і відкоректувати їх перелік. Автор дисертаційного дослідження пропонує такий варіант: фінансові послуги у широкому розумінні це сукупність фінансових операцій, операційних і супровідних послуг; і вузькому розумінні, це впорядкована система фінансових операцій, від них варто відрізнити комплексні фінансові послуги, вони об'єднують в собі декілька фінансових послуг. До них належать: страхування кредитів, страхування інвестиційних ризиків, страхування виданих гарантій і поручительств, кредити під заставу цінних паперів, кредити в іноземній валюті та ін. операційні послуги – послуги фінансових установ, що забезпечують повноту, цілісність, прибутковість і ліквідність процесу надання фінансових послуг, проте не опосередковують рух фінансових активів.

супровідні послуги – послуги аудиторських, юридичних, консалтингових компаній, експертів, нотаріусів, наукових установ, які надаються споживачам фінансових послуг.

Є усі підстави виключити факторинг, надання гарантій та поручительств, випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків із переліку фінансових послуг. Їх варто віднести до супутніх послуг, які надаються для поліпшення якості і ліквідності фінансових послуг.

3. Основи законодавства повинні містити визначення фінансового посередництва, а також порядок створення і діяльності усії без вийнятку фінансових посередників (в тому числі банків і професійних учасників фондового ринку). Визначення фінансового посередництва наступне: фінансове посередництво це професійна діяльність фінансових установ, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, який забезпечить одержання прибутку і захист майнових інтересів споживачів фінансових послуг.

4. Основи законодавства повинні скасувати законодавчі обмеження для формування універсальних установ фінансових послуг, і встановити на законодавчому рівні два, запропонованих нами, способи їх створення:

- Диверсифікація банків, придбання ліцензій на окремі види фінансових послуг, освоєння банками нових видів фінансових продуктів. В цьому випадку фінансовий супермаркет створюється на основі і за рахунок власного фінансового і інноваційного потенціалу банку. Такий шлях найбільш перспективний для великих кредитних організацій.

- Консолідація фінансових інститутів (банків, інвестиційних компаній, брокерських контор і т.п.), створення між структурних утворень, що одержали форми довгострокових стратегічних союзів, партнерських угод і т.д. Як центральні ланки таких міжструктурних утворень, як правило, виступають банківські інститути. Такий шлях найбільш прийнятний для малих і середніх банків.

5. Основи законодавства повинні передбачати єдиний порядок створення, ліцензування та припинення діяльності для усіх фінансових установ.

6. Основи законодавства також повинні містити визначення: «інвестування» як акту відчуження власником (інвестором) грошових коштів (або, в особливих випадках, - іншого майна) з метою подальшого отримання доходу; «фінансової (інвестиційною) послуги», як послуги, що надається на підставі договору особою, що володіє ліцензією, виданою одним з уповноважених органів (професійний учасник ринку фінансових послуг) з метою передачі грошових коштів, відчужених інвестором, реципієнтові інвестицій; розмежування окремих видів фінансових послуг на інвестиційні послуги і послуги інфраструктури ринку фінансових послуг. Інвестиційні послуги - це послуги, пов'язані з вибором засобів, відчужуваних інвестором, і передачею їх реципієнтові інвестицій (безпосередньо інвестиційні послуги). Ними є, наприклад, послуги кредитної організації, виступаючою стороною за договором банківського внеску; послуги у брокерських (інвестиційних) компаній. До безпосередньо інвестиційних послуг відносяться також послуги, пов'язані із обслуговуванням реципієнтів інвестицій, наприклад, послуги фінансових консультантів; послуги кредитних організацій як андеррайтерів. До

послуг, що належать до іншого різновиду фінансових послуг відносяться послуги інфраструктури ринку фінансових послуг, що надаються з метою створення умов для діяльності професійних учасників, наприклад, послуги фондових бірж і інших організаторів торгівлі на ринку; послуги реєстраторів і депозитаріїв; послуги клірингових організацій і розрахункових банків.

7. Основи законодавства також повинні містити норми, що стосуються захисту інвесторів, а також обов'язок професійного учасника заздалегідь до відчуження інвестором грошових коштів, а також протягом періоду надання послуг інформувати інвестора про інвестиційну програму, інвестиційні ризики і способи мінімізації таких ризик (особливості виконання вказаного обов'язку від залежать від різновиду і специфіки конкретного різновиду послуг).

8. Детальнішу регламентацію категорії «фінансовий інструмент», «похідний фінансовий інструмент», а також питань, пов'язаних з порядком обігу фінансових інструментів.

9. Усунути недосконалість законодавчої бази в частині повноважень державних органів щодо здійснення регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг, невідповідність законодавства України у сфері захисту прав споживачів фінансових послуг законодавству ЄС; запобігти порушенню прав споживачів щодо вільного вибору при укладанні угод про надання фінансових послуг; встановити дієві механізми досудового розв'язання конфліктів; передбачити порядок формування і діяльності самостійних підрозділів з питань захисту прав споживачів фінансових послуг у державних органах.

10. Встановити законодавчі основи транспарентності фінансових установ, усунути низький рівень поінформованості та знань споживачів фінансових послуг та визначити порядок захисту персональних даних споживачів фінансових послуг для деяких видів фінансових установ.

Висновки до Розділу 3.

1. Створення спільного ринку, яке вимагає уніфікації та гармонізації норм, які регулюють діяльність фінансових установ у масштабах ЄС, продиктовано також потребою в узгодженні кон'юнктурної, кредитно-грошової і валютної політики країн-учасниць, необхідність якого зростає у міру посилення інтеграції між ними.

2. Метою правового регулювання фінансових послуг в рамках ЄС є створення системи, що дозволяє вільно функціонувати всередині ЄС. Юридичну техніку, що вживається для досягнення цієї мети, запозичено з досвіду ЄС по лібералізації торгівлі товарами між країнами - членами ЄС.

3. Центральним пунктом правил торгівлі послугами фінансовими установами з третіх країн в країнах ЄС є концепція взаємності, яка в фінансовому секторі висувалася на перший план, унаслідок ухвалення Другої банківської директиви.

4. Створення єдиного ринку фінансових послуг в рамках стало можливим на основі принципів, встановлених первинним правом ЄС: 1) мінімізація правових гарантій при гармонізації законодавства; 2) контроль держави реєстрації; 3) взаємне визнання достатності правового регулювання іншої країни-члена ЄС; 4) єдина ліцензія.

5. Для завершення процесу адаптації законодавства України до норм і принципів законодавства ЄС необхідно:

а) привести нормативні акти, що регулюють фінансові послуги в частині поняття «фінансових послуг» та кола осіб, на яких розповсюджується їх дія у відповідність до законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 93/22/ЕЕС від 10 травня 1993 року щодо інвестиційних послуг в сфері цінних паперів.

б) забезпечувати розробку нормативних актів, що регулюють питання здійснення інвестиційної діяльності (за схемою спільного інвестування, зокрема) у відповідності до положень законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 85/611/ЕЕС від 20 грудня 1985 року щодо узгодження законів,

підзаконних та адміністративних актів, що стосуються інститутів спільного інвестування у цінні папери.

в) привести нормативні акти, що регулюють обіг похідних цінних паперів, у відповідність до законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 89/ 298/ЕЕС від 17 квітня 1989 року щодо координації вимог щодо розробки, перевірки та розповсюдження проспектів, які мають бути оприлюднені, коли цінні папери, що підлягають вільному обігу, пропонуються невизначеному колу осіб.

г) привести нормативно-правові акти України, що регулюють порядок заснування та ведення діяльності страховими посередниками у відповідність до вимог європейського права, зокрема до положень Спільної позиції, затвердженої Радою 18 березня 2002 року з огляду на прийняття Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо страхового посередництва (2000/0213) шляхом застосування належних професійних критеріїв до страхових (перестрахових) посередників — резидентів.

д) привести у відповідність до Директиви 2000/12 Європейського парламенту та Ради від 20 березня 2000 року щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення положення Закону України «Про банки та банківську діяльність» у частині отримання дозволу на придбання істотної участі в банку шляхом заміни дозвільного порядку на повідомчий.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження державного регулювання надання фінансових послуг та одержані на його основі результати спрямовані на вдосконалення законодавства і розробці наукових положень і пропозицій щодо удосконалення правового регулювання створення та діяльності фінансових установ, як основних суб'єктів ринку фінансових послуг на основі аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних науковців, нормативно-правової бази, судової практики та зарубіжного досвіду. Основними науковими та практичними результатами дисертаційного дослідження є розробка теоретичних засад та пропозицій з удосконалення законодавства в сфері правового регулювання надання фінансових послуг, зокрема у дисертації:

1. Акцентовано, що ринок фінансових послуг – невід'ємна складова фінансової системи держави, адже фінанси суб'єктів господарювання та домогосподарств (які акумулюють фінансові посередники), шляхом реалізації фіскальної та грошово – кредитної політики стають основою формування публічних фондів коштів. Фінансовий ринок – складова фінансової системи держави. За своєю суттю це механізм перерозподілу фінансових ресурсів між окремими суб'єктами підприємницької діяльності, державою і населенням, між учасниками бюджетного процесу, деякими міжнародними фінансовими інститутами. Фінансова система це сукупність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних фінансових інституцій, які на підставі діючого законодавства, дають змогу регулювати на макро- й мікрорівні сукупність потоків коштів і забезпечують функціонування економіки та процес створення ВВП.

2. Доведено, що в організаційному аспекті: ринок фінансових послуг – це сукупність імперативних правовідносин у сфері регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ органами державної влади та місцевого самоврядування, з метою забезпечення належних умов для здійснення фінансових операцій, отримання прибутку, захисту майнових інтересів

вкладників та створення сприятливого інвестиційного клімату.

Ринок фінансових послуг має під собою бою підґрунтя товарно-грошових відносин, які врегульовуються нормами і законами, що у своїй сукупності формують окрему галузь права — фінансове право. Імперативний аспект є визначальним для регулювання ринку фінансових послуг, як складової фінансової системи держави.

3. Обґрунтовано, що фінансові послуги у широкому розумінні це сукупність фінансових операцій, операційних і супровідних послуг; і вузькому розумінні, це впорядкована система фінансових операцій, від них варто відрізняти комплексні фінансові послуги, вони об'єднують в собі декілька фінансових послуг. До них належать: страхування кредитів, страхування інвестиційних ризиків, страхування виданих гарантій і поручительств, кредити під заставу цінних паперів, кредити в іноземній валюті та ін. Статтю 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» необхідно доповнити визначеннями такого змісту:

операційні послуги – послуги фінансових установ, що забезпечують повноту, цілісність, прибутковість і ліквідність процесу надання фінансових послуг, проте не опосередковують рух фінансових активів.

супровідні послуги – послуги аудиторських, юридичних, консалтингових компаній, експертів, нотаріусів, наукових установ, які надаються споживачам фінансових послуг.

4. Доведено, що є усі підстави виключити факторинг, надання гарантій та поручительств, випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків із переліку фінансових послуг. Їх варто віднести до супутніх послуг, які надаються для поліпшення якості і ліквідності фінансових послуг.

5. Обґрунтовано, фінансове посередництво це професійна діяльність фінансових установ, яка полягає у залученні тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб з метою їх ефективного перерозподілу, який забезпечить одержання прибутку і захист майнових інтересів споживачів фінансових послуг.

6. Запропоновано скасувати законодавчі обмеження для формування універсальних установ фінансових послуг, і встановити на законодавчому рівні два, запропонованих нами, способи їх створення: 1. диверсифікація банків, придбання ліцензій на окремі види фінансових послуг, освоєння банками нових видів фінансових продуктів. Такий шлях найбільш перспективний для великих кредитних організацій. 2. Консолідація фінансових інститутів (банків, інвестиційних компаній, брокерських контор і т.п.), створення між структурних утворень, що одержали форми довгострокових стратегічних союзів, партнерських угод і т.д.. Такий шлях найбільш прийнятний для малих і середніх банків. В основу бізнес-моделі універсальних установ фінансових послуг закладений банківський інститут. Його розвиток передбачається в напрямі розширення переліку фінансових інструментів, крім того, на думку автора, це найприйнятніший спосіб подальшого розвитку середніх банків, необхідний для зростання капіталізації і збереження конкурентної позиції на сучасному фінансовому ринку.

7. Доведено, державне регулювання ринку фінансових послуг – це, регламентована положеннями діючого законодавства, діяльність уповноважених органів державної влади, місцевого самоврядування та недержавних саморегулювальних утворень, що здійснюється з метою створення умов для функціонування та розвитку системи фінансових установ, захисту прав та законних інтересів споживачів фінансових послуг, а також інтеграції у світовий фінансовий простір. Державне регулювання діяльності з надання фінансових послуг реалізується у наступних формах: 1. нормативно – правових: прийняття нормативно правових актів, нагляду за діяльністю фінансових установ, ведення державних реєстрів фінансових установ та ліцензування діяльності з надання фінансових послуг, застосування уповноваженими державними органами заходів впливу; 2. фінансово – кредитних: встановлення облікової ставки НБУ, встановлення норм обов'язкового резервування для фінансових установ, встановлення рейтингів фінансової надійності, оподаткування; 3. соціальних – захист прав споживачів

фінансових послуг, застосування пільгових кредитних та депозитних ставок, реструктуризація кредитів; 4. наукових – фінансування наукових досліджень, підготовка кадрів у відомчих навчальних закладах НБУ, інноваційне регулювання; 5. інтеграційних: адаптація законодавства до стандартів ЄС, транскордонне співробітництво, створення філій іноземних фінансових установ на території України.

8. Визначено, що механізм державного регулювання ринку фінансових послуг – це система юридичних, адміністративних, організаційних, економічних та соціально – психологічних засобів, за допомогою яких здійснюється цілеспрямований вплив на суспільні відносини імперативного та диспозитивного характеру, що виникають на ринку фінансових послуг. Механізм державного регулювання надання фінансових послуг включає наступні елементи: 1) суб'єкти правового регулювання, що підрозділяється на: а) органи держави, що володіють правотворчими владними повноваженнями; б) органи держави, що володіють правозастосовчими владними повноваженнями (суд, прокуратура, арбітраж і т.д.); 2) об'єкт регулювання: а) керовані суспільні системи і підсистеми (фінансові установи); б) особа - суб'єкт правовідношення; 3) основа регулювання: правова система, чинники, що сприяють її функціонуванню; 4) засіб регулювання: чинники, що втілюють зміст правових вимог (правовідносини, юридична відповідальність, акти застосування норм права та ін.); 5) методи регулювання; 6) мета регулювання (встановлення певного режиму суспільних відносин - правопорядку, громадського порядку, статусу особи і т.д.); мета регулювання завжди виявляється в наслідках - результатах правової дії, які виходять за структурні рамки соціального механізму дії; 7) форми і способи регулювання.

9. Визначено дві основних моделі державного регулювання ринку фінансових послуг: монорегуляторна і полірегуляторна. Монорегуляторна модель – модель єдиного регулятора характерна для Великобританії і Франції. Для неї характерним є функціонування єдиного органу державної влади, який здійснює регулювання діяльності усіх без винятку фінансових посередників,

повноваження саморегулівних організацій обмежені. Полірегуляторна модель передбачає наявність декількох органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг. У країнах полірегуляторної системи розвинута система саморегулівних організацій, до них належать США, Росія, Україна.

10. Обґрунтовано, що полірегуляторна модель регулювання ринку фінансових послуг, яка зараз домінує в Україні – неефективна; недосконалість системи взаємодії фінансових регуляторів, суперечливий статус СРО це далеко не повний перелік її слабких сторін. Автор пропонує запровадити в Україні монорегуляторну модель регулювання ринку фінансових послуг, що об'єктивно вимагає створення Національної ради з питань державного регулювання ринків фінансових послуг. До складу Національної ради з питань державного регулювання ринків фінансових послуг запропоновано ввести представників органів державної влади, громадських організацій та ринкових структур. Повноваження зазначеного органу – синтез повноважень Національного банку України, Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України, Національного депозитарію України. Створення Національної ради з питань державного регулювання ринків фінансових послуг найбільш доцільно проводити шляхом реорганізації існуючої Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

11. Зазначено, що досвід саморегулівних організацій може служити прикладом спроби наділення суб'єктів цивільного права повноваженнями органів державного регулювання (що стало також прикладом невдалого запозичення зарубіжного досвіду). СРО в свою чергу повині стати виразниками інтересів фінансових установ, своєрідними «профспілками», які надають юридичні консультації, здійснюють громадський контроль за діяльністю органів державної влади на предмет порушення прав фінансових посередників, розробляють разом із фінансовими установами програми їх

фінансового оздоровлення та контролюють виконання цих програм, здійснюють методичне забезпечення діяльності фінансових посередників, здійснюють навчання та сертифікацію фахівців фінансових установ. Іншими словами саморегулівні організації не повинні бути у структурі органів державної влади, а навпаки протистояти їм, здійснюючи захист піконтрольних їм суб'єктів. Участь у саморегулівних організаціях усіх типів повинна бути добровільною. Право на об'єднання у саморегулівні організації повинно належати усім фінансовим установам, а не лише учасникам ринку цінних паперів, кредитним спілкам і адміністраторам недержавних пенсійних фондів. Усі саморегулівні організації повинні бути рівними перед законом тому необхідно розробити єдине Положення про саморегулівну організацію на ринку фінансових послуг, яке регламентуватиме діяльність усіх СРО, визначатиме єдиний порядок вступу, єдині права і обов'язки для усіх СРО, а також єдиний порядок делегування повноважень.

12. Для завершення процесу адаптації законодавства України до норм і принципів законодавства ЄС необхідно:

а) привести нормативні акти, що регулюють фінансові послуги в частині поняття «фінансових послуг» та кола осіб, на яких розповсюджується їх дія у відповідність до законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 93/22/ЕЕС від 10 травня 1993 року щодо інвестиційних послуг в сфері цінних паперів;

б) забезпечувати розробку нормативних актів, що регулюють питання здійснення інвестиційної діяльності (за схемою спільного інвестування, зокрема) у відповідності до положень законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 85/611/ЕЕС від 20 грудня 1985 року щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних актів, що стосуються інститутів спільного інвестування у цінні папери;

в) привести нормативні акти, що регулюють обіг похідних цінних паперів, у відповідності до законодавства ЄС, зокрема до положень Директиви Ради 89/298/ЕЕС від 17 квітня 1989 року щодо координації вимог щодо

розробки, перевірки та розповсюдження проспектів, які мають бути оприлюднені, коли цінні папери, що підлягають вільному обігу, пропонуються невизначеному колу осіб;

г) привести нормативно-правові акти України, що регулюють порядок заснування та ведення діяльності страховими посередниками у відповідність до вимог європейського права, зокрема до положень Спільної позиції, затвердженої Радою 18 березня 2002 року з огляду на прийняття Директиви Європейського Парламенту та Ради щодо страхового посередництва (2000/0213) шляхом застосування належних професійних критеріїв до страхових (перестрахових) посередників — резидентів;

д) привести у відповідність до Директиви 2000/12 Європейського парламенту та Ради від 20 березня 2000 року щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення положення Закону України «Про банки та банківську діяльність» у частині отримання дозволу на придбання істотної участі в банку шляхом заміни дозвільного порядку на повідомчий.

Список використаних джерел.

1. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1. Загальна частина [Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова)]. — К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2007. — 592 с.
2. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве./ С.С. Алексеев. М.: Юрид. лит., 1966. С. 30.
3. Алексеев С.С. Общая теория права. Т. 2./ С.С. Алексеев М.: Юрид. лит., 1982. — 360 с.
4. Алексеев С.С. Юридичні конструкції - ключова ланка права (в порядку постановки проблеми)/С.С.Алексеев //Цивилистические записки. Міжвузівська збірка наукових праць. М, Статут, 2001, С.5-20
5. Алексеєнко Л.М. Ринок фінансового капіталу: становлення, проблеми та перспективи розвитку: Монографія. — К.: Вид. буд-к «Максимум»; Тернопіль: Екон. думка, 2004. — 424 с.
6. Алісов Є.О. Теоретичні проблеми правового регулювання грошового обігу в Україні / Є.О. Алісов — Харків: Фолю, 2004. — 288 с
7. Андрущенко І.Г. Державний контроль діяльності учасників фондового ринку України (організаційно – правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.Г. Андрущенко — Київ, 2004. — 20, [1] с.
8. Армстронг Гарі. Маркетинг. Загальний курс: навч.пос. — [5 – те вид.]; пер. з англ./ Гарі армстронг, Філіп Котлер. — М.:Видавничий дім «Вільямс», 2001. — 608 с.
9. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления : курс лекций. — [2-е изд., доп.]/ Г.В. Атаманчук — М.: Омега-Л, 2004. — 584 с.
10. Безгубенко Л. Фінансова система України в умовах перехідного етапу [Текст] / Л. Безгубенко // Фінанси України. — 1998, № 9. — С. 15.

11. Беккерская Д.А. Финансовое право в XXI веке: основные проблемы и пути развития/ Д.А. Беккерская // Финансовое право, 2005. – № 1. – С. 2–3.
12. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: Підручник / [Ю.П. Битяк, В.М. Гаращук, О.В. Дяченко та ін. За ред. Ю.П. Битяка]. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.
13. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту // [переклад з давньоєврейської та грецької] – К: Ukrainian Bible, 1990. – 296 с.
14. Василик О.Д. Теорія фінансів: [Підручник]/ О.Д. Василик. – К.: НІОС. – 2000. – 416с.
15. Васьковский Е.В. Цивилистическая методология. Учение о толковании и применении гражданских законов./ Е.В. Васьковский. – М: АО «ЦентрЮрИнфоР», 2002 — 508 с.
16. Вельяминов Г.М. Международное экономическое право и процесс (Академический курс): / М.: Волтерс Клувер, 2004. — 496 с.
17. Версаль Н.І. Фінансове посередництво в Україні: теоретичні та практичні аспекти. / Н.І. Версаль // Фінанси України. – 2005. – №9. – С. 99 – 108.
18. Вопросы Федеральной службы по финансовым рынкам: Постановление Правительства РФ от апреля 2004 г. N 206 // Российская газета 14.04.2004г.
19. Воронова Л.К. До дискусійних питань щодо предмета і методу фінансового права/ Л.К. Воронова // Вісник Академії правових наук України – Зб. наук. праць. – № 2. – Харків, 2003. – С. 313 –324.
20. Воронова Л.К. Финансовое право: [Учебное пособие]/ Л.К.Воронова, Н.П. Кучерявенко – Харьков: Легас, 2003. – 360 с.
21. Воронова Л.К. Фінансове право України: [Підручник]/ Л.К. Воронова– К: Прецедент; Моя книга, 2006. — 448с.
22. Вступ до банківської справи / [Відп. ред. М. І. Савлук]. – К.: Лібра, 1998. – 344с

23. Генеральна угода про торгівлю послугами від 15.04.1994// [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=981_017
24. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року.// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 18, N 19-20, N 21-22, ст.144
25. Гражданское и торговое право капиталистических государств / [Под ред. Р.Л.Нарышкиной] Ч. 1. М., "Международные отношения", 1983. – 288с.
26. Гражданское право / [Под ред. Д.М. Генкина]. - М., Госюриздат, 1950. - Т.1. – 495 с.
27. Грачева Е.Ю. Развитие государственного финансового контроля в Российской Федерации как тенденция формирования социального государства / Е.Ю. Грачева // Международная научно практическая конференция [Финансовое право в условиях рынка в XXI веке] посвященная юбилею кафедры финансового права и бухгалтерского учета МГЮА – М., 2005. – с. 111–112.
28. Гроші та кредит: Підручник / За ред. Б.С.Івасіва. – К., 1999. – 402 с.
29. Гроші та кредит: Підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін.; [За заг. ред. М. І. Савлука]. — К.: КНЕУ, 2001. — 599 с.
30. Губерська Н.Л. Місцеві фінанси в Україні: Правове регулювання: Навчальний посібник./ О.С.Близнюк, Н.Л. Губерська, О.А.Музика, Р.А.Усенко – К.: Дакор, КНТ, 2007. – 316 с.
31. Губерська Н.Л. Правові основи фінансової діяльності державної митної служби України (теоретичні питання): Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 [Електронний ресурс] / Н.Л. Губерська; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2001. — 22 с.
32. Губерська Н.Л. Про порівняльні фінансово – правові дослідження в Україні/ Н.Л. Губерська, О.А.Музика //Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 34. - К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України, 2006. - 688 с.
33. Губерська Н.Л. Фінансове право [Текст] : метод. рек., нормат. прав. акти,

- бібліогр. Загальна частина. Навч.-метод. посіб. / Н.Л. Губерська ; Держ. податк. адмін. України. Акад. прав. наук України. НДІ фін. права. - К. : Знання України, 2007. - 327 с.
34. Губерська Н.Л. Фінансове право. Особлива частина [Текст]: метод. рек., нормат.-прав. акти, бібліогр. Особлива частина: [навч.-метод. посіб.] / Н.Л. Губерська; Держ. податк. адмін. України, Акад. прав. наук України, НДІ фін. права. - К. : [б. и.], Знання України - 2008. Кн. 2. - 2008. - 211 с.
35. Губерська Н.Л. Фінансове право. Особлива частина [Текст] : метод. рек., норм.-правові акти, бібліогр.: навч.-метод. посіб.: у 2-х кн. / Н.Л. Губерська; Держ. податк. адмін. України, Акад. прав. наук України, НДІ фін. права. - К. : [б. и.], Знання України - 2008. Кн. 2. - 2008. - 211 с.
36. Державне управління : проблеми адміністративно-правової теорії та практики [за редакцією В.Б. Авер'янова]. — К.: Факт, 2003.— 384 с.
37. Дж. Синки, мл. Управление финансами в коммерческих банках. [Пер. с англ. 4 – го переработанного изд. / под ред.. Р.Я. Летвы, Б.С. Пинскера]/ Дж. Синки, мл. М: 1994, Catallaxy. – 820 с.
38. Дідич О.В. Адміністративно – правовий статус торговців цінними паперами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.В. Дідич – Одеса, 2004. — 20, [1] с.
39. Дмитрієва О.А. Сфера фінансових послуг в економіці України: організаційні засади державного регулювання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 08.00.03 «економіка та управління національним господарством» / О.А. Дмитрієва – Київ, 2008. — 23, [1] с.
40. Договір про Європейський Союз (Маастрихтський) (підписаний 7 лютого 1992 р., набрав чинності 1 листопада 1993 р.) // Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I/[Упорядник Г.Друзенко, за загальною редакцією Т.Качки]. – К.: «Видавництво Юстиніан», 2005 р. – 512с.
41. Договір про заснування Європейської Спільноти від від 25.03.1957//

- Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I/[Упорядник Г.Друзенко, за загальною редакцією Т.Качки]. – К.: «Видавництво Юстиніан», 2005 р. – 512с.
42. Договір про створення Європейського Економічного Співтовариства (підписаний 25 березня 1957 р., набрав чинності 1 січня 1958 р.) // Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I/[Упорядник Г.Друзенко, за загальною редакцією Т.Качки]. – К.: «Видавництво Юстиніан», 2005 р. – 512с.
43. Доронина Н.Г. Правове регулювання інвестицій. [Навчальний посібник]. Частина 2./ Н.Г. Доронина, Н.Г. Семилютин М.: Академія праці і соціальних відносин, 2002, с.104
44. Дроздова Н.В. Договір про надання фінансових послуг у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Н.В. Дроздова – Київ, 2005. — 15, [1] с.
45. Духневич А.В. Правове становище кредитних спілок в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / А.В. Духневич – Харків, 2005. — 20, [1] с.
46. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 3/ [Редкол.: С.В.Мочерний та ін.] – К.: Видавничий центр «академія», 2002. – 952 с.
47. Ефимова Л.Г. Банковское право. [Учебное и практическое, пособие] / Л.Г. Ефимова – М.: Издательство БЕК – 1994 – 360 с.
48. Жмалев В.Г. Основи менеджменту і управлінської діяльності./ [В.Г. Жмалев, Л.М. Шимановська]. – К.: Україна, 1994. – 454 с.
49. Заблоцька Р.О. Типологія фінансових послуг./ Р.О. Заблоцька // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2002. – №30. – С. 47–49.
50. Загордній А.Г. Фінансово – економічний словник./ А.Г. Загордній, Г.Л. Вознюк – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2005. – 714с.

- 51.Задерей Н. Фінансовий караул./ Н. Задерей Н.//Український діловий тижневик "Контракти" / № 09 від 28-02-2005
- 52.Иоффе О. С. Правоотношение по советскому гражданскому праву /О. С. Иоффе [Отв. ред. С.И.Аскназий] Ленинградский государственный университет им. А. А. Жданова. Институт экономики, философии и права. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1949. – 143 с.
- 53.Іванов В.М. Фінансові послуги: поняття та роль в ринковій економічній системі/ В.М. Іванов Зб. Матеріалів Всеукраїнської наук. – практ. Конф. [Молодь, освіта, наука, культура і національна самосвідомість] (Київ, 27 – 28 березня 2003 р.); У 5 – ти т./ Редкол.: М.І. Шкільта ін. – К.: Вид – во Європ. ун – ту, 2003. – Т.4. – 225с.
- 54.Казакбиева Л.Т. Банковский надзор как финансово-правовая категория/ Л.Т. Казакбиева// Финансовое право – 2004 – № 5 – С. 65–68.
- 55.Картамишева О.Є. До визначення категорії «фінансова послуга» як правової, її співвідношення з інвестиційною діяльністю/ О.Є. Картамишева // Фінансове право №4, Ірпінь: 2008.
- 56.Карташов В.Н. Системообразующие связи конституционных правоотношений в механизме правового регулирования/ В.Н. Карташов // Право и правотворчество: Вопросы теории. М.: Академия наук СССР. Институт государства и права, 1982. С. 147.
- 57.Качан О.О. Банківське право: [Навч. посіб.] / О.О. Качан – К.: Школа, 2004. – 320 с.
- 58.Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег./ Дж. М. Кейнс — М., 2007. – 960 с.
- 59.Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД) (ДК 009-96) (частково до 31.12.2009) [Офіційне видання]. – Київ: Збірник «Класифікація видів економічної діяльності», 2006 р. (Національні стандарти України)

60. Кнапп В. Собственность в странах народной демократии. Правовой режим собственности в Чехословацкой Республике / В. Кнапп [Пер. с чеш]. – М.: Изд-во иностранной лит-ры, 1954. 445 с.
61. Ковальчук А.Т. Банки. Кредит. Фінанси: законодавчо-правовий вимір. / А.Т. Ковальчук – К.: Парламентське видавництво, 2004. – 260 с.
62. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник./ [В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко]. — К.: ЮрінкомІнтер, 2003. - 544 с.
63. Конституція України//Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 - 1996 р., № 30, стаття 141
64. Корнеєв В.В. Модель та інструментарій фінансового ринку України [Текст] / В.В. Корнеєв // Фінанси України. – 2005. – №6. – С. 76-81
65. Кравченко П.П. Как не проиграть на финансовых рынках./ П.П. Кравченко – М.: Дело, 2000. – 224 с.
66. Кравчук Н. Фінансова система держави: теоретична концептуалізація та проблеми структурування // Світ фінансів. – 2006. – Випуск 3(8). – С. 81-89
67. Кротюк В.Л. Правовой статус Національного банку України: [Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07]/ В.Л. Кротюк – НАН України; Інститут держави і права ім. Корещького – К., 1999. – 201 с.
68. Крупка М.І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України./ М.І. Крупка – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2001. – 608 с.
69. Кустовська О.В. Методологія системного підходу та наукових досліджень: Курс лекцій./ О.В.Кустовська – Тернопіль: Економічна думка, 2005. – 124с.
70. Кучерявенко М. До питання про систему фінансового права. / М.Кучерявенко // Право України. – 2003. –№ 4. – С. 33–37.
71. Лазарев В.В. Теория государства и права: [Учебник для вузов] / В.В. Лазарев, С.В. Липень. М.: Юрист, 1998. – 448 с.
72. Лаптев В.В. Сучасні проблеми підприємницького (господарського)

права./ В.В.Лаптев// Підприємницьке право в ХХІ столітті: спадкоємність і розвиток, М, Академічний правовий університет при Інституті держави і праваран, 2002, с. 10 – 11

- 73.Латковська Т.А. Фінансово – правове регулювання організації та функціонування банківської системи в Україні та зарубіжних країнах: порівняльно – правовий аналіз: : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д – ра юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Т.А.Латковська – Одеса, 2008. — 30, [1] с.
- 74.Лебедев С.Н. Унификация правового регулирования международных хозяйственных связей (некоторые общие вопросов)/ С.Н. Лебедев // Юридические аспекты внешнеэкономических связей, М,Московский государственный институт международных отношений, 1979, с. 19
- 75.Лебедев О.П. Організаційно – правові засади державного контролю діяльності учасників фінансового ринку України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О.П. Лебедев – Київ, 2008. — 22, [1] с.
- 76.Лепех С.М. Кредитний договір: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / С.М. Лепех – Львів,2004. — 20, [1] с.
- 77.Лист Держпідприємництва від 18.02.02 №2222/907 // ІПС „Законодавство”.
- 78.Лондар С.Л. Вхідження України у світовий економічний простір та трансформація фінансових визначень [Текст] / С.Л. Лондар // Фінанси України. - 2006. - №5. - С. 39-49
- 79.Лунц Л.А. Денежное обязательство в гражданском и коллизионном праве капиталистических стран./ Л.А. Лунц. – М.: Госюриздат, 1948. – 215 с

80. Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства в гражданском праве. / Л.А. Лунц. – М.: Статут, 1999. – 329 с.
81. Лунц Л.А. Деньги и денежные обязательства. Юридическое исследование. / Л.А. Лунц. – М.: Госфиниздат, 1927 – 131 с.
82. Лунц Л.А. Международное частное право. Общая часть. / Л.А. Лунц. – М.: Юриздат, 1959. – 280 стр.
83. Лунц Л.А. Международное частное право. Особенная часть. / Л.А. Лунц. – М.: Юриздат, 1973. — 268 с.
84. Лютий І.О. Проблеми розвитку сучасного міжнародного фінансового ринку та інтеграційний курс України./ І.О. Лютий, В.І. Міщенко // Фінанси України. – 2006. - № 5. – С. 21-31
85. Макконнелл К.Р. Экономикс: Принципы, проблемы и политика в 2-х тт., Т1./ К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – М.: Республика, 1992. – 399с.
86. Маргиев В.И. Правотворчество международных организаций./ В.И.Маргиев – М: Майкоп, 1998. – 232с.
87. Маркс К. Капитал. [Т.3]./ К. Маркс – М: Политиздат, 1970 – 1084 с.
88. Маслова С.О. Ринок фінансових послуг: [Навчальний посібник]./ С.О.Маслова, О.А. Опалов. – К.: Кондор, 2006. – 192с.
89. Механизм уголовно-правового регулирования: норма, правоотношение, ответственность / [В.С. Прохоров, Н.М. Кропачев, А.Н. Тарбагаев]. Красноярск: Изд-во Красноярского ун-та, 1989. С. 4
90. Миллер Роджер. Современные деньги и банковское дело: [Пер. с англ.]/ Роджер Лерой Миллер, Дэвид Д. Ван-Хуз. – М.: ИНФРА – М, 2000. XXIV, 856 с.
91. Мироненко Н.М. Внедрение новой техники: управление и право / Н.М. Мироненко // Государственное управление и право: история и современность. Межвузовский сборник. - Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1984. - С. 27-38
92. Мироненко Н.М. Правовые проблемы государственного управления НТП в промышленности. / Мироненко Н.М. — К., 1992. — 227 с.

93. Мироненко Н.М. Управление внедрением новой техники в отрасли промышленности (административно-правовой аспект). Автореф. дис. ... канд. юрид. Наук: 12.00.02 [Электронный ресурс] / Н.М. Мироненко - Киев, 1980. - 22 с.
94. Мироненко Н.М. Управление созданием новой техники в отрасли промышленности (организационно-правовой аспект) / Мироненко Н.М.; Отв. ред.: Разнатовский И.М. - Киев: Наук. думка, 1986. - 136 с.
95. Міжнародні фінанси / [за ред. Рогача О.І.] – К.: Либідь, 2003. – 784с.
96. Міщенко С. В. Організаційно – економічні важелі розвитку ринку фінансових послуг [Збірник наукових праць Української академії банківської справи]. / С. В. Міщенко – 2002. – Т 6. – С. 273.
97. Мозговий О. М. Фондовый рынок: Навч. посібник. / О. М. Мозговий — К.: КНЕУ, 1999.— 316 с.
98. Нагребельний В.П., Чернадчук В.Д., Сухонос В.В. Фінансове право України. Загальна частина: Навчальний посібник / За заг. ред. члена-кор. АпрН України В.П. Нагребельного. – Суми: ВТД “Університетська книга”, 2004. – 320 с.
99. Належне ставлення банків до клієнтів (стандарти Базельського комітету банківського нагляду) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bin/laws/main.cgi?nreg=998_333
100. Нам Г.Г. Фінансова наука і сьогодні / Г.Г. Нам // Фінанси України.- 2007, №8. – с. 153-158.
101. Нгуен Куок Динь. Международное публичное право: В 2-х томах./ Нгуен Куок Динь, Патрик Дайе, Алэн Пеле Т.1, Кн. 1: Формирование международного права. Кн. 2: Международное сообщество./ Пер. с фр. – К: Сфера, 2000. – 440с.
102. Нечай А.А. Проблеми правового регулювання публічних фінансів та публічних видатків./ А.А. Нечай – Чернівці: Рута, 2004. – 264с.
103. Николай Кузанский. Об ученом незнании / [Пер. с латинского С.А. Лопашова]. СПб.: Азбука, 2001. — 320 с.

104. О банках и банковской деятельности: Федеральный Закон от 02.12.1990г. № 395 – 1 в ред. от 21.03.2002 № 31 // Российская газета 2002. 12 апреля.
105. О валютном регулировании и валютном контроле: Федеральный закон от 10.12.2003 N 173-ФЗ (принят ГД ФС РФ 21.11.2003) Первоначальный текст документа опубликован в изданиях «Собрание законодательства РФ», 15.12.2003, N 50, ст. 4859, «Парламентская газета», N 233, 17.12.2003
106. О мерах по государственному регулированию рынка ценных бумаг в Российской Федерации: Указ Президента Российской Федерации от 4 ноября 1994 г. №2063 //Собрание законодательства Российской Федерации.- 1994. - №28; Собрание законодательства Российской Федерации. - 1994. -№13.
107. О признании утратившими силу отдельных положений актов Президента Российской Федерации, касающихся развития рынка ценных бумаг: Указ Президента РФ от 16.10.2000 N 1756 // "Российская газета", N 201, 18.10.2000, "Собрание законодательства РФ", N 43, 23.10.2000, ст. 4233
108. О рынке ценных бумаг: Федеральный закон от 22.04.1996 N 39-ФЗ (принят ГД ФС РФ 20.03.1996) Первоначальный текст документа опубликован в изданиях «Собрание законодательства РФ», N 17, 22.04.1996, ст. 1918, «Российская газета», N 79, 25.04.1996.
109. О системе и структуре федеральных органов исполнительной власти: Указ Президента РФ от 9.03.2004г. № 314 [ред. от 23.12.2005, с изм. от 27.03.2006] // Российская газета № 50 от 12.03.2004г.
110. О Центральном банке Российской Федерации (Банке России): Федеральный закон от 10.07.2002 N 86-ФЗ (принят ГД ФС РФ 27.06.2002) Первоначальный текст документа опубликован в изданиях «Парламентская газета», N 131-132, 13.07.2002
111. Об утверждении Положения о Федеральной службе страхового

надзора: Постановление Правительства Российской Федерации от 30.06.2004 N330. Первоначальный текст документа опубликован в изданиях "Собрание законодательства РФ", 12.07.2004, N 28, ст. 2904, "Российская газета", N 148, 13.07.2004.

112. Обеспечение законности в деятельности органов внутренних дел: Учеб. пособие / [Под ред. В. В. Лазарева и др.] М., 1993. 157 с.
113. Орлюк О.П. Фінансове право: [Навч. посібник]./ О.П. Орлюк. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 528 с.
114. Осовська Г.В. Основи менеджменту : навч. посіб. для студ. вищих навч. закладів./ Г.В. Осовська – К. : Кондор, 2003. – 556 с.
115. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dfp.gov.ua/>
116. Очкуренко С.В. Правове регулювання відносин, що виникають в процесі кредитної діяльності комерційних банків: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.В. Очкуренко – Одеса, 2001. — 24, [1] с.
117. Очкуренко С.В. Правовое регулирование отношений, возникающих в процессе кредитной деятельности коммерческих банков: [Дис... канд. юрид. наук: 12.00.07]/ С.В. Очкуренко – Киевский национальный ун-т им. Тараса Шевченко, 2000. – 260 с.
118. Павленко М. Правова характеристика банківського контролю в Україні/ М. Павленко //Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки, 2007, № 75 С. 86 – 92
119. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави: [Монографія]./ К.В. Павлюк – К.: НІОС, 1997. – 175 с.
120. Парфенюк, Ю. В. Сутність фінансової системи України та її структура [Текст] / Ю.В. Парфенюк. //Науковий вісник. Вип. 15.2:

збірник науково-технічних праць / УкрДЛТУ – Львів : [б. и.], 2005. - 308 с.

121. Пацурія Н.Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно - правовий аспект) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «господарське право; арбітражний процес» / Н.Б.Пацурія – Київ, 2000. — 14, [1] с.
122. Першин В.Г. Організаційно – правове забезпечення впровадження іпотечного кредитування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.Г. Першин – Ірпінь, 2005. — 17, [1] с.
123. Петров И.Н. Ответственность хозорганов за нарушение обязательств/ И.Н. Петров. – М. «Юридическая литература», 1974, 216 с.
124. Пишний А.Г. Фінансова система держави та її правове регулювання: трансформація поглядів [Текст] / А.Г. Пишний // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2007. – №4. – С. 557-564.
125. Погребной И.М. Теория права: Учебное пособие. 3-е изд., испр. и доп. – Харьков: Основа, 2003. – 260с.
126. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права./ И.А.Покровский М.: Статут (в серии «Классика российской цивилистики»), 1998. – 353 с.
127. Половко С.М. Правове регулювання валютних банківських операцій в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / С.М. Половко – Київ, 2004. — 13, [1] с.
128. Прилуцький О.В. Організаційно – правові засади діяльності комерційних банків в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес;

фінансове право; інформаційне право» / О.В. Прилуцький – Харків, 2008. — 20, [1] с.

129. Приступко А.О. Фінансово – правове забезпечення фондового ринку/ А.О. Приступко // Право України. – 2005. - № 10. – С. 22-27
130. Пришва Н.Ю. Фінансово-правове регулювання відносин зі справляння обов'язкових платежів: актуальні питання/ Н.Ю. Пришва // Право України – 2004. – № 5 – С. 51.
131. Про зведену звітність: Директива Ради 89/349/ЄЕС від 13 червня 1983 р. // Official Journal of the European Communities no L 193, 18.07.83, р. 1. Директива виправлена Директивою 90/605/ЄЕС (ОJ no L 317, 16.11.90, р. 60).
132. Про адвокатуру: Закон України від 19 грудня 1992 року N 2887-ХІІ // Відомості Верховної Ради України від 02.03.1993 - 1993 р., № 9, стаття 62
133. Про адекватність капіталу інвестиційних фірм і кредитних установ: Директива 93/6/ЄЕС Ради Європейського Співтовариства від 15 березня 1993 року // Official Journal of the European Communities L 126, 26.05.2000, р. 0001-0058
134. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року N 514-VI// Відомості Верховної Ради України від 19.12.2008 - 2008 р., № 50, / № 50-51 /, стор. 2432, стаття 384
135. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року // Відомості Верховної Ради – 2001. – № 5 – 6 . – Ст.30.
136. Про віднесення операцій з адміністрування придбань у групах до фінансових послуг і затвердження Положення про здійснення діяльності з адміністрування придбань у групах: Проект Розпорядження Держфінпослуг №5618 //ІПС „Законодавство”.
137. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України від 14.05.1992 № 2343-ХІІ// Відомості Верховної Ради України від 04.08.1992 - 1992 р., № 31, стаття 440

138. Про внесення доповнення до Правил випуску та обігу фондових деривативів, затверджених рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 24.06.97 N 13: Рішення ДКЦПФР N 336 від 20.11.2001 // Офіційний вісник України від 21.12.2001 - 2001 р., № 49, стор. 140, стаття 2206
139. Про внесення змін до закону України «Про банки і банківську діяльність»: Проекту Закону (р.№ 3561, НБУ) Дата реєстрації: 28 травня 2003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
140. Про внесення змін до Закону України «Про страхування»: Закон України від 4 жовтня 2001 року. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 7. – Ст.50.
141. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 року N 448/96-ВР //Відомості Верховної Ради України від 17.12.1996 - 1996 р., № 51
142. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб підприємців: Закон України від 15.05.2003 № 755-IV// Відомості Верховної Ради України від 08.08.2003 - 2003 р., № 31, стаття 263
143. Про достатність основного капіталу інвестиційних компаній та кредитних установ: Директива Ради 93/6/ЄЕС від 15 березня 1993 року // Official Journal of the European Communities L 9, 15.03.2003, р.
144. Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень: Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV// Відомості Верховної Ради України від 12.03.2004 - 2004 р., № 11, стаття 140
145. Про заборону створення банків з іноземним капіталом, отримання нерезидентами істотної участі в банках і відкриття філіалів банків-нерезидентів на території України: Законопроект N 9207 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon.rada.gov.ua/>
146. Про застосування іноземної валюти у страховій діяльності: Постанова Правління НБУ №135 від 11 квітня 2000 року//Офіційний вісник України від 19.05.2000 - 2000 р., № 18, стор. 203, стаття 757

147. Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 08.07.2004 N 1515// Офіційний вісник України від 13.08.2004 - 2004 р., № 30, том 2, стор. 490, стаття 2047.
148. Про затвердження Положення про делегування Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України окремих повноважень одній із всеукраїнських асоціацій кредитних спілок: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України № 6280 від 3 жовтня 2006 року. // Інфодиск «Законодавство України»
149. Про затвердження Положення про Державне агентство України з інвестицій та інновацій: Постанова КМУ від 16 травня 2007 р. N 749 // Офіційний вісник України від 01.06.2007 - 2007 р., № 37, стор. 236, стаття 1497
150. Про затвердження Положення про Державний реєстр фінансових установ: Розпорядження Держфінпослуг від 28 серпня 2003 р. № 41// Офіційний вісник України від 03.10.2003 - 2003 р., № 38, стор. 193, стаття 2048
151. Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України: Указ Президента України від 11.12.2002 № 1153/2002// Офіційний вісник України від 27.12.2002 - 2002 р., № 50, стор. 66, стаття 2252
152. Про затвердження Положення про Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг України: Постанова КМУ від 03.02.2010 №157 //Офіційний вісник України від 01.03.2010 - 2010 р., № 12, стор. 134, стаття 580
153. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України № 189 від 14.05.2003р. //Офіційний вісник України від 13.06.2003 - 2003 р., №

22, стор. 9, стаття 992

154. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу фінансовими установами: Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України №25 від 05.08.2003р. //Офіційний вісник України від 05.09.2003 - 2003 р., № 34, стор. 66, стаття 1841
155. Про затвердження Положення про надання окремих фінансових послуг юридичними особами - суб'єктами господарювання, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами: Розпорядження Держфінпослуг від 22.01.2004 №21// Офіційний вісник України від 07.05.2004 - 2004 р., № 16, стор. 278, стаття 1128
156. Про затвердження Положення про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій: Постанова Правління Національного банку України від 17 липня 2001 року № 275// Офіційний вісник України від 07.09.2001 – 2001 р., № 34, стор. 115, стаття 1601
157. Про затвердження Положення про розрахунково-клірингову діяльність: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 11-А від 27.01.1998р.// Офіційний вісник України від 07.07.2000 - 2000 р., № 25, стор. 207, стаття 1070
158. Про затвердження Положення про саморегулівні організації професійних учасників фондового ринку: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.02.2009 N 125// Офіційний вісник України від 12.06.2009 – 2009 р., № 41, стор. 39
159. Про затвердження Положення про саморегулівні організації професійних учасників фондового ринку: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 17.02.2009 N 125// Офіційний вісник України від 12.06.2009 - 2009 р., № 41, стор. 39
160. Про затвердження Тимчасового положення про вимоги до розрахункового банку та Типового договору про грошові розрахунки за

- операціями щодо цінних паперів: Постанова Правління Національного банку України №497 від 06.10.1999р.// Офіційний вісник України від 11.02.2000 - 2000 р., № 4, стор. 174, стаття 135
161. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 року N 236/96-ВР// Відомості Верховної Ради України від 03.09.1996 - 1996 р., № 36, стаття 164
162. Про захист конкуренції на ринку фінансових послуг: Федеральний Закон від 23 червня 1999 №117-ФЗ // Збірник законодавства Російської Федерації від 28 червня 1999 р. N 26. ст. 3174.
163. Про здійснення нагляду і контролю за діяльністю кредитних установ, пов'язаною з підвищеним ризиком: Директива Ради 92/121/ЄС від 21 грудня 1992 року// Official Journal of the European Communities L 126, 26.05.2000, р. 0001-0059.
164. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 № 1560-XII// Відомості Верховної Ради України від 19.11.1991 - 1991 р., № 47, стаття 646
165. Про інноваційну діяльність: Закон України від 4 липня 2002 року N 40-IV// Відомості Верховної Ради України від 06.09.2002 - 2002 р., № 36, стаття 266
166. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди): Закон України від 15 березня 2001 року N 2299-III// Відомості Верховної Ради України від 25.05.2001 - 2001 р., № 21, стаття 103
167. Про іпотечне кредитування, операції з консолідованим іпотечним боргом та іпотечні сертифікати: Закон України від 19 червня 2003 року// Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, N 1, ст. 1
168. Про координування законів, постанов та адміністративних положень щодо початку та ведення діяльності кредитних установ: Директива Ради 77/780/ЄЕС від 12 грудня 1977 року // Official Journal of the European Communities N L 322, 17/12/1977 р. 0030 – 0037

169. Про кредитні спілки: Закон України від 20 грудня 2001 року. // Відомості Верховної Ради – 2002. – N 15. – Ст.101.
170. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України Закон від 01.06.2000 № 1775-III//Відомості Верховної Ради України від 08.09.2000 - 2000 р., № 36, стаття 299
171. Про Національний банк України: Закон України 20 травня 1999 року №679-XIV// Відомості Верховної Ради України від 23.07.1999 - 1999 р., № 29, стаття 238
172. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 року // Відомості Верховної Ради – 2003. – N 47 – 48. – Ст.372.
173. Про організацію формування та обігу кредитних історій: Закон України від 23 червня 2005 року N 2704-IV// Відомості Верховної Ради України від 12.08.2005 - 2005 р., № 32, стор. 1270, стаття 421
174. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні: Закон України від 05.04.2001 № 2346-III// Відомості Верховної Ради України від 20.07.2001 - 2001 р., № 29, стаття 137
175. Про погодження Рекомендацій з найкращої практики корпоративного управління для акціонерних товариств України: Рішення ДКЦПФР №190 від 2 червня 2002 р.// Цінні папери України 25.07.2002 №27
176. Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі: Закон України від 10 квітня 2008 року N 250-VI // Відомості Верховної Ради України від 06.06.2008 - 2008 р., № 23, стор. 612, стаття 213
177. Про ратифікацію Угоди про Партнерство і Співпрацю, що фундирував партнерство між Російською Федерацією, з одного боку, і Європейськими Співтовариствами і їх державами-членами, з іншого боку: Федеральний закон №135-ФЗ // «Збірник законодавства РФ» М996. М49. С.5494.
178. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 № 93/96-ВР// Відомості Верховної Ради України від 07.05.1996 - 1996 р.,

№ 19, стаття 80

179. Про ринки фінансових інструментів, що вносить зміни в Директиви Ради 85/611/ЄЕС і 93/6/ЄЕС та Директиву 2000/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради і припиняє дію Директиви Ради 93/22/ЄЕС: Директива 2004/39/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 квітня 2004 року// Official Journal of the European Communities. – L 145 , 30/04/2004 P. 0001 – 0044
180. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет КМУ від 19 лютого 1993 року N 15-93// Відомості Верховної Ради України від 27.04.1993 - 1993 р., № 17, стаття 184
181. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні: Розпорядження КМУ від 8 листопада 2007 р. N 976-р// Офіційний вісник України від 23.11.2007 - 2007 р., № 86, стор. 120, стаття 3173
182. Про схвалення Концепції захисту прав споживачів небанківських фінансових послуг в Україні: Проект Розпорядження КМУ від 25.02.2009 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radakmu.org.ua/file/FINAL%20PRO.doc>
183. Про узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень, що стосуються інститутів спільного (колективного) інвестування в цінні папери, що підлягають обігу (ICI): Директива Ради 85/611/ЄЕС від 20 грудня 1985 року// Official Journal L 375, 31.12.1985, р. 0003
184. Про фінансовий лізинг: Закон України від 16 грудня 1997 року N 723/97- ВР// Відомості Верховної Ради України від 17.04.1998 - 1998 р., № 16, стаття 68
185. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 року // Відомості Верховної Ради – 2002. – № 1. – Ст.1.
186. Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю: Закон України від 19

- червня 2003 року N 978-IV//Відомості Верховної Ради України від 26.12.2003 - 2003 р., № 52, стаття 377
187. Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 20.09.2001 № 2740-III// Відомості Верховної Ради України від 01.02.2002 - 2002 р., № 5, стаття 30
188. Про цінні папери і фондовий ринок :Закон України від 23 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради – 2006. – N 31. – Ст.268
189. Програм по внутрішньому ринку ЄС //Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I/[Упорядник Г.Друзенко, за загальною редакцією Т.Качки]. – К.: «Видавництво Юстиніан», 2005 р. – 512с.
- 190.** Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. Видання 5-те, зі змінами. [Навчальний посібник]/ П.М. Рабінович — К.: Атіка.— 2001.— 176 с.
191. Райзберг Б.А., Лозовский Л.Ш., Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – 5-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 495 с.
192. Регулювання сфери фінансових послуг у праві Європейського Союзу та перспективи адаптації законодавства України:[Т.Вовк, Г.Друзенко, Г.Зугравий, Т.Качка, І.Коноваленко, М.Парапан, Н.Перестюк] — Харків: Консум, 2002. — 912с.
193. Рейнстайн М. Предмет и задачи сравнительного правоведения // Очерки сравнительного права. [Сборник статей под. ред. В.А.Гуманова]/ М. Рейнстайн – М.:«Прогресс», 1981 – 256с.
194. Роуз Питер. Банковский менеджмент. / Питер Роуз.: [Пер с англ. со 2 – го узд. – М.] «Дело Лтд», 1995. – 768с.
195. Семилютина Н. Влияние реформы законодательства США о рынке финансовых услуг на российскую практику./ Н. Семилютина // Право и экономика, 2000, №2, с.50 – 57
196. Скакун О.Ф. «Теорія держави і права»/ О.Ф. Скакун — Харків: Консум, 2001. — 656с.

197. Смит Адам. Исследование о природе и причинах богатства народов./ А. Смит – М.: Издательство социально-экономической литературы, 1962. – 654 с.
198. Сорос Джордж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности / Джордж Сорос. [С.К. Умрихина (пер.с англ.), М.З. Штернгарц (пер.с англ.)]. — М. : Инфра-М, 1999. — XXVI, 262с.
199. Стальгевич А.К. Некоторые вопросы теории социалистических правоотношений/ А.К. Стальгевич // Советское государство и право. 1957. №2. С. 24 – 25
200. Талалаев Л.Н. Право международных договоров с участием международных организаций./ Л.Н. Талалаев – М: 1999. – 567с.
201. Теория государства и права/ [М.П. Карева, С.Ф. Кечекьян, А.С. Федосеев, Г.И. Федькин]. - М.: Госюриздат, 1955. - 460 с.
202. Туманов В.А. Вступительная статья // Очерки сравнительного права./ В.А. Туманов [Сборник статей под.ред. В.А.Туманова]. – М.:«Прогресс», 1981 – 256с.
203. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 10.11.1994// Офіційний вісник України від 29.06.2006 - 2006 р., № 24, стор. 203, стаття 1794
204. Ухвала колегії суддів Судової палати у цивільних справах Верховного Суду України від 7 грудня 2005 р.// Вісник Верховного Суду України № 4(68), квітень 2006 рік.
205. Федосов В., Опарін В., Львовчкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: Монографія / [За наук. ред. В. Федосова]. — К.: КНЕУ, 2002. — 387 с.
206. Финансовое право. Учебник / [Отв. ред.Н.И.Химичева]. -М.:Изд-во БЕК, 1995. – 524с.
207. Фінанси (теоретичні основи)/ [За ред. М.В. Грінчиної, В.Б. Захожая]. – К., 2002. – 234 с.

208. Фінансові послуги України. У 6 - ти томах. Том 1 Енциклопедичний довідник / [У.О. Мітюков, В.Т. Александров, О.І. Ворона, С.М. Недбаева]. – Київ: Укрбланквидав, 2001. - 758с.
209. Фосс Ю. Угода про Партнерство і Співробітництво і правові реформи в Україні/ Ю.Фосс, Г. Білер // Український правовий часопис 1999; №1. С. 42-48.
210. Фьоклін Д.П. Регулюючий вплив держави на функціонування банківських інститутів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. управл.: спец. 25.00.02 «механізми державного управління» / Д.П. Фьоклін – Донецьк, 2006 – 23, [1] с.
211. Хайдеггер М. Разговор на проселочной дороге./ М. Хайдеггер – М.: Высш. шк., 1991. – 192 с.
212. Ходарківська В.П. Ринок фінансових послуг: теорія і практика: [Навчальний посібник] / В.П. Ходарківська, В.В.Беляєв– Київ: ЦУЛ, 2002. – 616с.
213. Хозяйственное право: Учебник / [под редакцией академика Мамутова В.К.] – Киев: Юринком Унтер, 2002 – 906 с.
214. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Навчально-методичний посібник для студентів денної та заочно-дистанційної форм навчання / Б.П. Адамик. – Тернопіль, 2005. – 106 с.
215. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 40 – 44, ст.356.
216. Чайкін І.Б. Правове регулювання страхування ризиків на ринку фінансових послуг присвячені наукові праці: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «господарське право; господарсько – процесуальне право» / І.Б. Чайкін – Харків, 2007. — 21, [1] с.
217. Чіпачадзе Я.О. Договір факторингу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Я.О. Чіпачадзе –

- Харків, 2000. — 12, [1] с.
218. Шамрай І.А. Правові основи створення фінансових установ в Україні та ліцензування їх операцій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / І.А. Шамрай. — Київ, 2007. — 22, [1] с.
219. Шаповал В.М. Феномен державного органу (органу держави) або органу державної влади: теоретико-правовий і конституційний аспекти. // Інтернет – видання «Юриспруденція on – line». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.lawyer.org.ua/>
220. Шелудько В. М. Фінансовий ринок [Текст]: навч. посібник / В.М. Шелудько. — К. : Знання-Прес, 2002. — 535 с. — (Вища освіта ХХІ століття).
221. Шелудько, В. М. Фінансовий ринок [Текст] : навч. посібник / В.М. Шелудько. — 2-ге вид., випр. і доп. — К. : Знання - Прес, 2003. — 535 с.
222. Шемшученко Г.Ю. Фінансово – правові аспекти регулювання банківського кредитування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Г.Ю. Шемшученко – Київ, 2005. — 16, [1] с.
223. Шовкун В. Напрями реформування фінансової системи України [Текст] / В. Шовкун // Фінанси України. — 1995, № 1. — С. 42.
224. Щодо допуску цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі та про інформацію про такі цінні папери, яка підлягає опублікуванню: Директива 2001/34/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 28 травня 2001 року // Official Journal of the European Communities. — L 184, 06.07.2001 р. 1
225. Щодо започаткування діяльності кредитних установ та її ведення: Директива 2000/12/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 20

березня 2000 року// Official Journal of the European Communities. – Official Journal L 126, 26.05.2000, р. 0001-0059.

226. Щодо затвердження Основних засад розвитку саморегулювання на фондовому ринку України: Рішення Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку № 350 від 22.11.2001// Інфодиск «Законодавство України»
227. Щодо зобов'язання стосовно публікації щорічних бухгалтерських документів структурними підрозділами кредитних та фінансових установ, що створені у державах-членах, головний офіс яких знаходиться на території іншої держави-члена: Директива Ради 89/117/ЄЕС від 13 лютого 1989 року// Official Journal of the European Communities L 044, 16.02. 1989, р. 0040-0042.
228. Щодо інвестиційних послуг в сфері цінних паперів: Директива Ради 93/22/ЄЕС від 10 травня 1993 року // Official Journal L 141, 11.06.1993, р. 0027
229. Щодо наближення законів, підзаконних і адміністративних положень держав-членів щодо споживчого кредиту: Директива Ради 87/102/ЄЕС Ради від 22 грудня 1986 року // Official Journal of the European Communities. – L 042, 12.02.87 р. 48
230. Щодо надання роз'яснення стосовно правосуб'єктності підприємства: Лист Міністерства юстиції України № 19-45-1332 від 05.11.2004// Бухгалтер від 00.12.2004 - 2004 р., № 48, стор. 32
231. Щодо річних звітів та консолідованих звітів банків та інших фінансових установ: Директива Ради 86/635/ЄЕС від 8 грудня 1986 року // Official Journal of the European Communities. – L 372, 31.12.86 р. 1
232. Щодо роз'яснення порядку надання фінансових послуг: Лист держфінпослуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrcu.kiev.ua/dfp/lyst_dfp_finserv_180205.html

233. Щодо страхування життя: Директива 2002/83/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 5 листопада 2002 року // Official Journal of the European Communities. – L 345, 19.12.2002 р. 1
234. Щодо схем гарантування депозитів: Директива Європейського Парламенту та Ради №94/19/ЄС від 30 травня 1994 р. // Official Journal of the European Communities L 135, 31.05.1994, с.5 –14
235. Щодо угод про використання фінансових активів в якості предмета забезпечення виконання зобов'язання: Директива Європейського Парламенту та Ради 2002/47/ЄС від 6 червня 2002 року // Official Journal of the European Communities. – L 168, 27.06.2002 р. 43
236. Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних актів, які стосуються початку і здійснення діяльності кредитних установ, та внесення змін до Директиви 77/780/ЄЕС від 15 грудня 1989 року: Директива Ради 89/646/ЄЕС // Official Journal of the European Communities no L 386, 30.12.89, р. 1.
237. Юрах В.М. Фінансово – правові засади страхування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / В.М. Юрах – Одеса, 2008. — 19, [1] с.
238. Ящищак О.Р. Гармонізація національного законодавства в сфері надання фінансових послуг у відповідності з нормами і принципами ЄС/ О.Р. Ящищак // [Проблемні питання цивільного та господарського права]: Матеріали II Міжнародної науково – практичної конференції студентів та аспірантів. – Харків: ХНУ імені В.Н. Карабіна, 2007. – С.509 – 512.
239. Ящищак О.Р. Гармонізація національного законодавства в сфері надання фінансових послуг у відповідності з нормами і принципами СОТ/ О.Р. Ящищак // [Економічний і соціальний розвиток України у XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації]: Збірник тез доповідей Четвертої Міжнародної науково – практичної конференції

молодих учених. Частина 1. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – С.161 – 164.

240. Ящищак О.Р. Гармонізація національного законодавства в сфері надання фінансових послуг у відповідності з нормами та принципами СОТ /О.Р. Ящищак // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права, 2008, № 3 (27) С.226 – 230
241. Ящищак О.Р. До питання вдосконалення правового регулювання надання фінансових послуг/ О.Р. Ящищак // [Молодь у юридичній науці]: Збірник тез Міжнародної науково – практичної конференції молодих учених [«П’яті осінні юридичні читання»]Частина друга. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2006. – С. 173 – 177.
242. Ящищак О.Р. До питання щодо визначення фінансових послуг у законодавстві України/ О.Р. Ящищак // [Проблеми та перспективи реформування права очима молодих вчених]: Тези доповідей Всеукраїнської науково – практичної конференції. – Запоріжжя: 2007. – С.49 – 52.
243. Ящищак О.Р. До питання щодо визначення фінансових послуг у законодавстві України /О.Р. Ящищак // [Формування правової держави в Україні: проблеми та перспективи]: Збірник тез доповідей XI Всеукраїнської науково – практичної конференції. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С.257 – 261.
244. Ящищак О.Р. Законодавство України в сфері надання фінансових послуг на шляху до стандартів ЄС. /О.Р. Ящищак // Часопис Київського університету права. Випуск 2007/1. – К.: Київський університет права НАН України, 2007. – С. 97 – 103.

245. Ящищак О.Р. Зміст поняття фінансових послуг у законодавстві України /О.Р. Ящищак // Правова держава. Випуск 18. – К.: Ін – т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2007. – С. 565 – 571.
246. Ящищак О.Р. Методологічні основи систематизації законодавства України про фінансові послуги /О.Р. Ящищак // Підприємництво, господарство і право, 2008, № 10 (154). С.22 – 26
247. Ящищак О.Р. Місце медичного страхування в системі фінансових послуг України / О.Р. Ящищак // [Медичне право України: проблеми становлення та розвитку]: Матеріали I Всеукраїнської науково – практичної конференції «Медичне право України: проблеми становлення та розвитку». – Львів: ЛОБФ «Медицина і право», 2007. – С. 343 – 351.
248. Ящищак О.Р. Правове регулювання захисту прав споживачів фінансових послуг /О.Р. Ящищак // [Наука і вища освіта]: Тези доповідей учасників XV Міжнародної наукової конференції молодих науковців, м. Запоріжжя, 17 – 18 травня 2007 р.: У 3 ч. / Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління». – Запоріжжя: ГУ «ЗІДМУ», 2007. – Ч.3 . – 495 с.
249. Ящищак О.Р. Правовий статус саморегульованих організацій на ринку фінансових послуг /О.Р. Ящищак // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права, 2008, № 4 (28) С.229 – 234
250. Ящищак О.Р. Правові аспекти державного регулювання ринку фінансових послуг /О.Р. Ящищак // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права, 2008, № 2 (26) С.159 – 164
251. Ящищак О.Р. Правові аспекти діяльності саморегульованих організацій на ринку фінансових послуг /О.Р. Ящищак // [Проблеми розвитку ринку фінансових послуг в Україні]. Матеріали Всеукраїнської науково – практичної конференції 15 – 16 листопада 2007 р. /Частина 1.

– Харків: Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури, 2007. – 192с.

252. Ящищак О.Р. Проблеми та перспективи надання фінансових послуг на основі інформаційних технологій /О.Р. Ящищак // [Інноваційні процеси економічного розвитку: Вітчизняний та зарубіжний досвід]// Тези доповідей Всеукраїнської конференції молодих вчених і студентів. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 209 – 212.
253. Ящищак О.Р. Проблемні аспекти класифікації фінансових послуг у законодавстві України /О.Р. Ящищак // [Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина]: Матеріали Всеукраїнської міжвузівської наукової конференції молодих вчених та аспірантів. – Івано – Франківськ, 2007. – С. 116 – 118.
254. Ящищак О.Р. Реформування ринку фінансових послуг – необхідна умова вступу до ЄС /О.Р. Ящищак // [Україна – ЄС – Європа: нові виклики та модернізація відносин]. Збірник матеріалів VII Міжнародної науково – практичної конференції молодих науковців. К.: УАЗТ, 2007 – С. 328 - 330.
255. Ящищак О.Р. Шляхи вдосконалення взаємодії органів державної влади, що здійснюють регулювання ринку фінансових послуг/ О.Р. Ящищак // [Адміністративне право і процес: шляхи вдосконалення законодавства і практики]: Збірник матеріалів науково – практичної конференції. – К.: Київський національний університет внутрішніх справ, 2006. – С. 256 – 261.
256. Ящищак О.Р. Фінансово – правове регулювання ринку фінансових послуг/ О.Р. Ящищак // [Правове життя: сучасний стан та перспективи розвитку]: Збірник тез наукових доповідей VI Міжнародної науково – практичної конференції молодих учених. – Луцьк: 2010. – С. 197 – 201.
257. «FSA Handbook of Rules and Guidance» [Електронний ресурс]. –

- Режим доступа : <http://www.fsa.gov.uk/handbook>.
258. Clarotti C. Harmonization for banking and securities regulations: «The European communities» In: Liberalization of Services and Intellectual Property in the Uruguay round of GATT./ C. Clarotti. Fribourg: University press, 1990. P. 186.
259. Consultative Report of the CPSS – IOSCO Joint Task Force on Securities Settlement Systems «Recommendations for Securities Settlement Systems» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bis.org>
260. Cooper J. The management and regulation of banks./ J. Cooper. L: Basingstoke. Macmill, 1984. P. 25.
261. Corrigan E.G. Are banks Special? A revisitation./ E.G. Corrigan // Special Issue 2000 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rriinneapolisfed.org/pubs/ar>.
262. DORNBERGER GERHARD DORNBERGER: KONFERENZ ÜBER AUSBILDUNG UND EINSATZ DER JURISTEN IN DER VOLKSEIGENEN WIRTSCHAFT; IN: NJ 12 / 1964 S. 368 FF.
263. Eeckhout P. The European internal market and international trade : a legal analysis / Piet Eeckhout. Oxford : Clarendon Press ; New York : Oxford University Press, 1994. xxxv, 399 p.
264. EG - Vorhabe zum Bankaufsichtsrecht // Bank - Koin, 1994 № 7. P. 430-431.
265. Europe 1992: An American Perspective : Gary Clyde Hufbauer, ed., [The Brookings Institution, Washington, DC, 1990] pp. xxiii + 406
266. Financial Services and Markets Act. Public General Acts. 2000, Ch.8
267. Financial Services Modernization Act, 1999. 106-th Congress, H.R. 665
268. Flother H. Die nervösen neunziger Jahre/[Flother H., Laupenmuhlen M., Schnittke J.]/ Bank - Koin, 1993. № 12. P. 698.
269. Friedland J.H. The Law and Structure of International Financial System, London./ J.H. Friedland 1994, 200p.

270. Friedland J.H. The Law and Structure of International Financial System/
J.H. Friedland. London, 1994, p.8
271. GATT Secretariat Legal instruments embodying the results of the Uruguay round of multilateral trade negotiations done at Marrakesh on 15 April 1994. Geneva; WTO P.325
272. Gordiey J. Why look backward // The American Journal of Comparative Law./ J. Gordiey – V.50. – №4, P. 657-658
273. International Swaps and Derivatives Association. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isda.org/>
274. Kindelberger Ch. A Financial History of Western Europe./ Ch. Kindelberger London, George Allen & Unwin, 1984. – 525p.
275. La loi du 2 juillet 1996 de modernisation des activités financières// Loi modifiée par : Loi n° 98–546 du 2 juillet 1998 (articles 22, 38, 40–III,44, 45, 46), Ordonnance n° 98–775 du 2 septembre 1998, article 10,Loi n° 99-532 du 25 juin 1999 (Pième Partie).
276. Laulajainen R. Financial Geography. A Bankers View. Gothenburg School of Economics & Commercial Law./ R. Laulajainen. – Gothenburg. Sweden. 1998. p.46
277. Long M, Vittas D. Changing the Rules of the Game // Financial Regulation. Changing the Rules of the Game. The World Bank, Washington D.C.. 1992, p.47
278. Manning G. The European Union's Investment Services Directive/
Manning G. Jarren V. // University of Pennsylvania Journal of International Business Law, vol.15,1994, №2, P. 184
279. Mishkin F. Economics of the Money, Banking and Financial Markets. [Third Edition] / F. Mishkin. 1992. P. 39 – 50, 157 – 161.
280. Prof . Keith Patchett . Встановлення та дотримання стандартів розробки законопроектів//Матеріали курсу нормопроекування, який підготовлений Центром законодавчих студій сера Вільяма Дейла в Інституті поглиблених правничих студій Університету Лондона.

281. Regulatory Policy and Market Practice International Securities Market Association, ISMA// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.icmagroup.org/home.aspx>
282. Statement of Senator Shumer // Congressional Record, November 4, 1999, vol.145, №154, p.13880
283. Strengthening Regulatory Transparency Insights for the GATS from regulatory Reform Country Reviews / OECD, TDDFT WP (99) 43/ FINAL . Dist. 11.04.2000. P.3
284. The Bank for International Settlements (BIS).// [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bis.org/about/index.htm>.
285. The Implementation and the Effects of Regulatory Reform: Past Experience and Current Issues //OECD Economic Studies №32, 2001/1, P.54
286. The OECD Report on Regulatory Reform. Synthesis. OECD, Paris. 1997. P.5.
287. Turing D. The Financial Services and Markets Act 2000/ D.Turing, L.Cramb // Butterworth's Journal of Banking & Financial Law, v.15, 2000, No 11, P.443.
288. Voitovich S.A. International economic organizations in the international legal process./ S.A. Voitovich – Dordrecht, 1995. – 342 p.
289. Werner Th. Bank Rechnungslegung - Vertrauen durch Rechenschaft/ Th.Werner // Bank - Koin 1995. № 3. P. 176.
290. World competition. Vol. 13, № 1, 1989. P. 30-31

ДОДАТКИ
Додаток А
Результати анкетування студентів 4 – 5 курсів денної та заочної форми навчання з метою формування пропозицій, щодо вдосконалення законодавства України про фінансові послуги (300 осіб, в %)

Запитання та відповіді	Кількість осіб, які дали позитивні відповіді	Відсоток %
1 Ваш вік:		
1) 17 – 25 років 2) 25 – 35 років 3) 35 – 50 років	300	100
2. Вид діяльності:		
1) студент 2) викладач 3) аспірант 4) державний службовець 5) працівник фінансової установи	300	100
3. Досвід роботи на ринку фінансових послуг:		
1) немає 2) менше 5 років 3) 5 – 10 років 4) більше 10 років	276 24	92 8
4. Чи були Ви клієнтом фінансової установи. Якщо так, то якої саме?		
1) ні; 2) клієнтом банку; 3) клієнтом страхової компанії; 4) клієнтом кредитної спілки; 5) клієнтом ломбарду; 6) клієнтом іншої фінансової установи _____	20 240 200 7 2 6	6,7 80 66,7 21 6 18
5. Чи були запропоновані Вам, під час одержання фінансових послуг, додаткові послуги?		
1) ні; 2) послуги фінансового консультанта; 3) послуги юриста; 4) інтернет – банкінг; 5) технічні послуги (наприклад, виготовлення ксерокопій); 6) комп'ютерні послуги; 7) чай, кава;	186 45 69	62 15 23
6. Чи були у Вас ситуації, у яких Ви не мали можливості вибрати фінансову установу, послуги якої Ви хотіли б отримати (наприклад, стипендію або заробітну плату можна отримати лише у банку «Х»)?		
1) так; 2) ні.	240 60	80 20

7. Чи були випадки порушення Ваших прав під час надання фінансових послуг?		
1) так;	24	8
2) ні.	276	92
8. Чи звертались Ви за захистом порушених прав?		
1) ні;	276	92
2) звертались до правоохоронних органів;	24	8
3) звертались до суду;		
4) звертались до Національного банку України;		
5) звертались до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.		
9. Чи потрібен в Україні Державний стандарт «Фінансові послуги»?		
1) так;	295	98,4
2) ні, в Україні достатньо нормативно – правових актів, які регламентують порядок надання фінансових послуг	5	1.6
10. Яким критеріям повинна відповідати якісна фінансова послуга?		
1) швидкість;	245	81,7
2) прибутковість;	267	92
3) низький ступінь ризику;	278	92,7
4) наявність правових гарантій захисту прав вкладника;	300	100
5) інше _____		
11. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що на зміну великій кількості фінансових установ, які надають окремі види фінансових послуг повинна прийти універсальна фінансова установа?		
1) так;	287	95,7
2) ні.	13	4,3
12. Якій фінансовій установі Ви довірите свої кошти? _____		
13. Чи допустимо посилення впливу держави на розвиток фінансової системи в період економічної кризи?		
1) ні;	20	40
2) так, але не порушуючи принцип самостійності суб'єктів господарювання;	165	55
3) коли функціонування банківської системи під загрозою потрібно розширити повноваження органів державної влади в сфері банківського регулювання та нагляду.	15	5
14. Чи вважаєте Ви діяльність НБУ, спрямовану на підтримання стабільності національної валюти, ефективною?		
1) так;	300	100
2) ні.		
15. Оцініть ефективність банківського регулювання та нагляду за 5 – бальною шкалою:		
1) 1 бал;	98	32,7
2) 2 бали;	75	25
3) 3 бали;	127	42,3

4) 4 бали; 5) 5 балів.		
6. Чи потрібно в Україні створити єдиний фінансовий регулятор, який замінить Національний банк України, Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг та Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку?		
1) так; 2) ні; 3) потрібно але після відновлення банківської системи України.	198 36 66	66 12 22
17. Чи потрібно в Україні здійснити кодифікацію законодавства про фінансові послуги?		
1) так; 2) ні.	256 44	85,4 14,6
18. Яку назву повинен отримати кодифікований акт, який регламентує порядок надання фінансових послуг?		
1) Фінансовий кодекс України; 2) Банківський кодекс України; 3) Основи законодавства про фінансові послуги; 4) Ваш варіант _____	44 89 167	14,6 29,7 55,7
19. Чи відбулося в Україні покращення якості фінансових послуг після вступу України до СОТ?		
1) так; 2) нічого не змінилось; 3) якість фінансових послуг погіршилась.	54 234 22	18 78 4
20. Чи вважаєте Ви законодавство про фінансові послуги окремою галуззю законодавства?		
1) так; 2) ні, це складова фінансового законодавства; 3) ні, це міжгалузевий інститут.	124 65 111	41,4 21,6 37

**Результати анкетування викладачів Юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету з метою формування
пропозицій, щодо вдосконалення законодавства України про фінансові послуги
(70 осіб, в %)**

Запитання та відповіді	Кількість осіб, які дали позитивні відповіді	Відсоток %
1 Ваш вік:		
1) 17 – 25 років	7	4,9
2) 25 – 35 років	53	88,1
3) 35 – 50 років	10	7
2. Вид діяльності:		
1) студент		
2) викладач	58	91,6
3) аспірант	12	8,4

4) державний службовець 5) працівник фінансової установи		
3. Досвід роботи на ринку фінансових послуг:		
1) немає	52	87.5
2) менше 5 років	8	5.5
3) 5 – 10 років	10	7
4) більше 10 років		
4. Чи були Ви клієнтом фінансової установи. Якщо так, то якої саме?		
1) ні;	20	14
2) клієнтом банку;	70	100
3) клієнтом страхової компанії;	56	88
4) клієнтом кредитної спілки;	6	4,2
5) клієнтом ломбарду;	8	5.5
6) клієнтом іншої фінансової установи	12	8.4
5. Чи були запропоновані Вам, під час одержання фінансових послуг, додаткові послуги?		
1) ні;	52	87.5
2) послуги фінансового консультанта;		
3) послуги юриста;		
4) інтернет – банкінг;	8	5.5
5) технічні послуги (наприклад, виготовлення ксерокопій);	10	7
6) комп'ютерні послуги;		
7) чай, кава;		
6. Чи були у Вас ситуації, у яких Ви не мали можливості вибрати фінансову установу, послуги якої Ви хотіли б отримати (наприклад, стипендію або заробітну плату можна отримати лише у банку «X»)?		
1) так;	24	16.8
2) ні.	46	83.2
7. Чи були випадки порушення Ваших прав під час надання фінансових послуг?		
1) так;	22	15.4
2) ні.	48	84.6
8. Чи звертались Ви за захистом порушених прав?		
1) ні;	56	90.2
2) звертались до правоохоронних органів;		
3) звертались до суду;	14	9.8
4) звертались до Національного банку України;		
5) звертались до Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг.		
9. Чи потрібен в Україні Державний стандарт «Фінансові послуги»?		
1) так;	52	87.4
2) ні, в Україні достатньо нормативно – правових актів, які регламентують порядок надання фінансових послуг	18	12.6

10. Яким критеріям повинна відповідати якісна фінансова послуга?		
1) швидкість;	20	14
2) прибутковість;	70	100
3) низький ступінь ризику;	56	88
4) наявність правових гарантій захисту прав вкладника;	6	4,2
5) інше		
11. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що на зміну великій кількості фінансових установ, які надають окремі види фінансових послуг повинна прийти універсальна фінансова установа?		
1) так;	52	87.4
2) ні.	18	12.6
12. Якій фінансовій установі Ви довірите свої кошти?		
13. Чи допустимо посилення впливу держави на розвиток фінансової системи в період економічної кризи?		
1) ні;	23	16.1
2) так, але не порушуючи принципи самостійності суб'єктів господарювання;	42	80.4
3) коли функціонування банківської системи під загрозою потрібно розширити повноваження органів державної влади в сфері банківського регулювання та нагляду.	5	3.5
14. Чи вважаєте Ви діяльність НБУ, спрямовану на підтримання стабільності національної валюти, ефективною?		
1) так;	9	6.3
2) ні.	61	93.7
15. Оцініть ефективність банківського регулювання та нагляду за 5 – бальною шкалою:		
1) 1 бал;	6	4.2
2) 2 бали;	11	7.7
3) 3 бали;	53	88.1
4) 4 бали;		
5) 5 балів.		
16. Чи потрібно в Україні створити єдиний фінансовий регулятор, який замінить Національний банк України, Державну комісію з регулювання ринків фінансових послуг та Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку?		
1) так;	56	90.2
2) ні;	4	2.8
3) потрібно але після відновлення банківської системи України.	10	7
17. Чи потрібно в Україні здійснити кодифікацію законодавства про фінансові послуги?		
1) так;	45	82.5
2) ні.	25	17.5
18. Яку назву повинен отримати кодифікований акт, який регламентує порядок надання фінансових послуг?		

1) Фінансовий кодекс України;	14	9.8
2) Банківський кодекс України;	16	11.2
3) Основи законодавства про фінансові послуги;	40	79
4) Ваш варіант		
19. Чи відбулося в Україні покращення якості фінансових послуг після вступу України до СОТ?		
1) так;	7	4.9
2) нічого не змінилось;	38	77.6
3) якість фінансових послуг погіршилась.	25	17.5
20. Чи вважаєте Ви законодавство про фінансові послуги окремою галуззю законодавства?		
1) так;	45	8.4
2) ні, це складова фінансового законодавства;	13	9.1
3) ні, це міжгалузевий інститут.	12	82,5

Додаток Б.

Проект

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ

Видання офіційне

Київ
ДЕРЖСПОЖИВЧСТАНДАРТ УКРАЇНИ
2007

ПЕРЕДМОВА

1. РОЗРОБЛЕНО ТК 105 «Банківські та фінансові системи і технології». Український державний НДІ технологій товарно-грошового обігу, фінансових і фондових ринків (ДП “УКРЕЛЕКОН”)

2. ВНЕСЕНО Міністерством фінансів України

3. ЗАТВЕРДЖЕНО ТА НАДАНО ЧИННОСТІ Наказом
Держспоживчстандарту України від ____ _____ 2007 р. №

4. ВВЕДЕНО ВПЕРШЕ

5. РОЗРОБНИКИ

Право власності на цей документ належить державі.

Відтворювати, тиражувати і розповсюджувати повністю або частково на будь – яких носіях інформації без офіційного дозволу Держспоживчстандарту України заборонено. Стосовно врегулювання прав власності звертатися до Держспоживчстандарту України.

ЗМІСТ

1. Сфера застосування.....	4
2. Нормативні посилання.....	4
3. Визначення.....	4
4. Класифікація фінансових послуг.....	6
5. Загальні вимоги до послуг фінансових установ.....	7
6. Методи оцінювання та контролю якості послуг.....	11
7. Гарантії виконавця.....	11
8. Бібліографія.....	12

НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ

ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

Загальні вимоги

ФИНАНСОВИЕ УСЛУГИ

Общие требования

FINANCIAL SERVICES

General requirements

1. СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Цей стандарт поширюється на фінансові послуги, встановлює їх класифікацію та загальні вимоги до виконання послуг і умов обслуговування замовника

Стандарт застосовується суб'єктами господарювання, які надають фінансові послуги.

Цей стандарт є основоположним під час розроблення нормативних документів на конкретні види фінансових послуг.

2.НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті наведено посилання на такі стандарти:

1. ДСТУ – 3279 – 95 Стандартизація послуг. Основні положення
2. ДСТУ ISO 9004 – 2 – 96 Управління якістю та елементи системи якості. Частина 2. Настанови щодо послуг
3. ДСТУ 3815 – 98 (ISO 10005: 1995)Управління якістю. Настанови щодо програм якості
4. ДК 003 – 95 Класифікатор професій
5. ДК 016 – 97 Державний класифікатор продукції та послуг

3. ВИЗНАЧЕННЯ

У цьому стандарті наведено такі терміни та визначення:

3.1 фінансова установа — юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг та яка внесена до відповідного реєстру у порядку, встановленому законом. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, ломбарди, лізингові компанії, довірчі товариства, страхові компанії, установи накопичувального пенсійного забезпечення, інвестиційні фонди і компанії та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг;

3.2 кредитна установа — фінансова установа, яка відповідно до закону має право за рахунок залучених коштів надавати фінансові кредити на власний ризик;

3.3 фінансовий кредит — кошти, які надаються у позику юридичній або фізичній особі на визначений строк та під процент;

3.4 фінансові активи — кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів;

3.5 фінансова послуга — операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, — і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів;

3.6 ринки фінансових послуг — сфера діяльності учасників ринків фінансових послуг з метою надання та споживання певних фінансових послуг. До ринків фінансових послуг належать професійні послуги на ринках банківських послуг, страхових послуг, інвестиційних послуг, операцій з цінними паперами та інших видах ринків, що забезпечують обіг фінансових активів;

3.7 учасники ринків фінансових послуг — юридичні особи та фізичні особи — суб'єкти підприємницької діяльності, які відповідно до закону мають право здійснювати діяльність з надання фінансових послуг на території України, та споживачі таких послуг;

3.8 істотна участь — пряме або опосередковане, самостійне або спільно з іншими особами володіння певною частиною статутного капіталу або права голосу придбаних акцій (паїв) юридичної особи або незалежна від формального володіння можливість вирішального впливу на керівництво чи діяльність юридичної особи;

3.9 саморегулівна організація — неприбуткове об'єднання фінансових установ, створене з метою захисту інтересів своїх членів та інших учасників ринків фінансових послуг та якому делегуються відповідними державними органами, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, повноваження щодо розроблення і впровадження правил поведінки на ринках фінансових послуг та/або сертифікації фахівців ринку фінансових послуг. Законами України з питань регулювання ринків фінансових послуг можуть бути передбачені додаткові повноваження, які можуть делегуватися саморегулівним організаціям;

3.10 державне регулювання ринків фінансових послуг — здійснення державою комплексу заходів щодо регулювання та нагляду за ринками фінансових послуг з метою захисту інтересів споживачів фінансових послуг та запобігання кризовим явищам;

3.11 професійна таємниця — матеріали, документи, інші відомості, якими користуються в процесі та у зв'язку з виконанням своїх посадових обов'язків посадові особи державних органів, що здійснюють регулювання ринків фінансових послуг, та особи, які залучаються до здійснення цих функцій, і які забороняється розголошувати у будь-якій формі до моменту прийняття рішення відповідним уповноваженим державним органом;

3.12 Уповноважений орган — спеціальний уповноважений орган

виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг.

4. КЛАСИФІКАЦІЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

4.1 Послуги перукарень поділяють:

- 1) випуск платіжних документів, платіжних карток, дорожніх чеків та/або їх обслуговування, кліринг, інші форми забезпечення розрахунків;
- 2) довічне управління фінансовими активами;
- 3) діяльність з обміну валют;
- 4) залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення;
- 5) фінансовий лізинг;
- 6) надання коштів у позику, в тому числі і на умовах фінансового кредиту;
- 7) надання гарантій та поручительств;
- 8) переказ грошей;
- 9) послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення;
- 10) торгівля цінними паперами;
- 11) факторинг;

4.1.2 За суб'єктами надання послуг :

1. Послуги банків;
2. Послуги страхових компаній;
3. Послуги кредитних спілок;
4. Послуги ломбардів;
5. Послуги лізингових компаній;
6. Послуги довірчих товариств;
7. Послуги установ накопичувального пенсійного забезпечення;
8. Послуги інвестиційних фондів.

4.1.3 За органами, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг фінансові послуги поділяються на:

1. Фінансові послуги, які регулюються Національним банком України;
2. Фінансові послуги, які регулюються Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг;
3. Фінансові послуги, які регулюються Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку.

4.1.4 За ступенем впливу на рух фінансових активів фінансові послуги поділяються на:

1. Фінансові послуги, які опосередковують рух фінансових активів (довірче управління фінансовими активами; діяльність з обміну валют; переказ грошей та ін.)

2. Фінансові послуги, які не опосередковують рух фінансових активів (надання гарантій і поручительств)

4.1.5 За прибутковістю:

1. Фінансові послуги, які здійснюються з метою отримання прибутку (послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення, торгівля цінними паперами та ін.)

2. Фінансові послуги, які здійснюються без мети отримання прибутку (факторинг, надання гарантій і поручительств).

4.1.6 За територіальною спрямованістю:

1. регіональні фінансові послуги,
2. всеукраїнські фінансові послуги,
3. міжнародні фінансові послуги.

4.1.7 За терміном реалізації:

1. разові – здійснюються на протязі одного банківського дня (обмін валют, переказ грошей);

2. триваючі – передбачають довгострокову співпрацю між фінансовою установою і споживачем фінансових послуг (довірче управління фінансовими активами, послуги у сфері страхування та накопичувального пенсійного забезпечення)

4.1.8 За способом накопичення активів:

1. послуги, пов'язані з акумуляцією (накопиченням) грошових коштів для подальшої трансформації в грошовий капітал

2. послуги, пов'язані з розміщенням грошових коштів в грошовий капітал.

5. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

5.1. Фінансова установа при наданні фінансових послуг повинна дотримуватись вимог цього стандарту та законодавства України, зокрема Законів України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про захист прав споживачів" та нормативно-правових актів Держфінпослуг, які регулюють діяльність фінансових установ.

5.2. Фінансова установа у своїй діяльності зобов'язана

керуватися Статутом та внутрішніми положеннями, перелік яких визначений нормативно-правовими актами Держфінпослуг. Положення мають не суперечити вимогам законодавства та містити умови, які не суперечать одна одній і не містять положень з неоднозначним трактуванням.

5.3. Фінансова установа зобов'язана формувати капітал, резерви, фонди та визначати порядок покриття збитків відповідно до вимог, установлених Держфінпослуг.

5.4. Фінансова установа зобов'язана дотримуватися фінансових нормативів, установлених нормативно-правовими актами Держфінпослуг.

5.5. Фінансова установа повинна бути забезпечена комп'ютерною технікою для ведення обліку та комунікаційними засобами (телефон та/або факс), а також використовувати програмне забезпечення відповідно до вимог чинного законодавства.

5.6. Фінансова установа зобов'язана мати окреме приміщення з обмеженим доступом та сейф для зберігання грошей (грошових коштів) і документів, що унеможлиблює їх викрадення (пошкодження), необхідні засоби безпеки, зокрема охоронну сигналізацію та/або відповідну охорону, а також мати інше спеціальне технічне обладнання, пов'язане з наданням фінансових послуг.

5.7. Фінансова установа (включаючи відокремлені підрозділи) протягом часу, встановленого внутрішніми правилами (документами), забезпечує прийом клієнтів для проведення відповідних розрахунків, надання необхідної інформації та консультацій.

5.8. Членами органів управління фінансової установи не можуть бути особи, які за рішенням суду визнані недієздатними або обмежено дієздатними, особи, які відбувають покарання у вигляді позбавлення волі, а також особи, що мають непогашену судимість за корисливі злочини.

5.9. Керівники та головний бухгалтер фінансової установи повинні відповідати професійним та кваліфікаційним вимогам, установленим Держфінпослуг.

5.10. Фінансова установа зобов'язана здійснювати діяльність з надання фінансових послуг, зазначену у відповідній ліцензії на підставі договору, який має відповідати вимогам статті 6 Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків

фінансових послуг", статті 11 Закону України "Про захист прав споживачів", а також містити:

умови, які не суперечать одна одній та не містять положень з неоднозначним трактуванням;

порядок нарахування та виплати процентів (методи нарахування процентів, періодичність виплати процентів та форму розрахунку тощо), у тому числі при достроковому розірванні договору ;

порядок нарахування та сплати процентів (методи нарахування процентів, періодичність сплати процентів та форму розрахунку, інше) (стосується діяльності з надання фінансових кредитів);

положення про необхідність підписання додаткового договору в разі зміни умов цього договору;

порядок зміни і припинення дії договору, а також порядок здійснення розрахунків між сторонами;

положення про необхідність письмового повідомлення сторін договору щодо зміни свого місцезнаходження (адреси) однією із сторін;

інформацію про забезпечення кредиту (стосується діяльності з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів, крім внесків (вкладів) членів кредитної спілки на депозитні рахунки);

номер та дату укладання договору.

Зміст договору з надання фінансових послуг повинен відповідати предмету цього договору.

5.11. Фінансова установа повинна вести облік укладених договорів, які зобов'язана зберігати не менше п'яти років після виконання взаємних зобов'язань.

5.12. Фінансова установа зобов'язана подавати до Держфінпослуг фінансову звітність та інші звітні дані, інформацію в обсягах, формах та у строки, що встановлені Держфінпослуг.

5.13. Фінансовій установі забороняється поширення у будь-якій формі реклами та іншої інформації, що містить неправдиві відомості про її діяльність.

5.14. Фінансова установа повинна виконувати свої зобов'язання перед членами в порядку, терміни та протягом строків згідно з укладеними договорами.

5.15. Фінансовій установі забороняється здійснювати діяльність, яка не передбачена її статутом.

5.16. Фінансова установа зобов'язана протягом п'ятнадцяти робочих днів після накладення санкцій іншими органами виконавчої влади письмово повідомити Держфінпослуг та надати копії

відповідних підтвердних документів.

5.17. Фінансова установа має право здійснювати діяльність через відокремлені підрозділи на підставі отриманої нею ліцензії за умови виконання таких вимог:

інформація про такі відокремлені підрозділи має бути внесена до Реєстру;

повноваження щодо здійснення діяльності з надання фінансових послуг, зазначеної в ліцензії, має бути передбачене в положенні про відповідний відокремлений підрозділ фінансової установи;

5.18. Фінансова установа до початку здійснення зазначеної в ліцензії діяльності з надання фінансових послуг через відокремлений підрозділ повинна розмістити нотаріально засвідчену копію ліцензії в доступному для ознайомлення місці за місцезнаходженням відокремленого підрозділу.

5.19 Статутний фонд фінансової установи повинен бути сплачений

виключно в грошовій формі. Допускається формування статутного фонду страховика цінними паперами, що випускаються державою, за їх номінальною вартістю в порядку, визначеному Держфінпослуг, але не більше 25 відсотків загального розміру статутного фонду.

5.20. Забороняється використовувати для формування статутного фонду векселі, кошти страхових резервів, бюджетні кошти, а також кошти, одержані в кредит, позику та під заставу, і вносити нематеріальні активи.

5.21. Підприємства, установи та організації не можуть стати фінансовими установами шляхом внесення змін до установчих документів за умови, що вони попередньо займалися іншим видом діяльності, навіть у разі виконання вимог законодавства.

5.22. Фінансова установа зобов'язана вести бухгалтерський облік, формувати фінансову звітність та інші звітні дані відповідно до вимог законодавства України.

5.23. Фінансова установа зобов'язана проводити аудиторську перевірку та оприлюднювати публічну бухгалтерську звітність.

5.24. Як суб'єкт первинного фінансового моніторингу фінансова установа зобов'язана дотримуватись обов'язків, установлених статтею 5 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації

(відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом"

5.25. Фінансова установа на підставі наданих оригіналів або належним чином завірених копій документів зобов'язана ідентифікувати осіб, які здійснюють фінансові операції, що згідно із законодавством підлягають фінансовому моніторингу.

5.26. Фінансова установа зобов'язана встановити правила проведення внутрішнього фінансового моніторингу та призначити працівника, відповідального за його проведення. Відповідальний працівник зобов'язаний:

- бути незалежним у своїй діяльності і підзвітним тільки керівнику фінансової установи;
- не рідше одного разу на місяць інформувати керівника страховика про виявлені фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, та заходи, які були вжиті.

6. МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ПОСЛУГ

6.1 Оцінювання та контроль якості фінансових послуг та обслуговування замовника здійснюють за допомогою аналітичних, економічних та соціологічних методів.

6.2 Фінансові установи повинні практикувати постійне оцінювання рівня якості послуг з боку замовника шляхом інформації зворотного зв'язку

6.3 Методи контролю кожного виду фінансових послуг встановлюють у нормативній документації на конкретну послугу.

7 ГАРАНТІЇ ВИКОНАВЦЯ

7.1 Виконавець фінансових послуг гарантує відповідність виконаних послуг вимогам нормативних документів та замовленню.

7.2 Строки та гарантії встановлюють у нормативних документах на конкретну послугу.

7.3 За втрату активів замовника та інші порушення під час надання фінансових послуг виконавець несе відповідальність згідно з чинним законодавством.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Закон України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг" від 12 липня 2001 року.// Відомості Верховної Ради – 2002. – № 1. – Ст.1.
2. Класифікація видів діяльності. Офіційне видання . - Київ: Держстандарт України, 1996.-250с.
3. ДСТУ – 3279 – 95 Стандартизація послуг. Основні положення
4. ДСТУ ISO 9004 – 2 – 96 Управління якістю та елементи системи якості. Частина 2. Настанови щодо послуг
5. ДСТУ 3815 – 98 (ISO 10005: 1995)Управління якістю. Настанови щодо програм якості
6. ДК 003 – 95 Класифікатор професій
7. ДК 016 – 97 Державний класифікатор продукції та послуг